

Un Stradivarius de la Goebbels

YOANN IACONO

*Un Stradivarius
de la Goebbels*

Traducere din limba franceză
de Mina Decu

Le Stradivarius de Goebbels

Copyright © 2021 by Yoann Iacono

Toate drepturile rezervate.

Un Stradivarius de la Goebbels

Yoann Iacono

Copyright ©2021 Publishing Solutions

Foto copertă: Colecție particulară – DR

Pentru versiunea în limba română.

Toate drepturile rezervate

Este interzisă reproducerea integrală sau parțială a lucrării,
sub orice formă, fără permisiunea scrisă a editurii.

Editor: **Hadrian Mateescu**

Traducător: **Mina Decu**

Redactor: **Brândușa Zărnescu**

Concept grafic: **Silvia Olteanu**

Tehnoredactor: **Radu Nan, Silvia Olteanu**

Corector: **Cristina Teodorescu**

Casa Presei Libere, Corp A3-A4, Etaj 1

Tel.: 021.336.36.33

E-mail: office@publisol.ro

Găsiți cărțile noastre pe www.publisol.ro

ISBN: 978-606-9629-97-0 - Ediție digitală - PDF

ISBN: 978-606-9629-98-7 - Ediție digitală - EPUB

Tipărit la ARTPRINT

www.artprint.ro

Pentru Sigrid și pentru mult iubita noastră fiică, Adele.

„Dacă realitatea depășește ficțiunea, e pentru că ficțiunea trebuie să rămână credibilă, nu realitatea.“

Mark Twain, *Urmărind Ecuatorul*, 1897

„Tăinuire: acțiunea de a ascunde, de a deține sau de a transmite un lucru știind că acesta provine dintr-o infracțiune sau un delict. Constituie, de asemenea, tăinuire faptul de a beneficia cu bună știință, prin orice mijloace, de pe urma foloaselor aduse de o infracțiune sau de o crimă. Tăinuirea se pedepsește cu cinci ani de închisoare.“

Articolul 321-I din Codul penal francez

„Nu așteptați Judecata de Apoi. Ea are loc în fiecare zi.“

Albert Camus, *Căderea*, 1956

Înainte de a primi acel pachet, nu mă mai gândisem la această poveste. Totul s-a întâmplat acum câteva zile, într-o sâmbătă dimineața, în apartamentul meu parizian, de pe strada Auguste Comte. Cântam la trompetă *Almost blue* de Chet Baker, în picioare, în fața ferestrei din sufrageria mea, privind la doi copii care se fugăreau în jurul statuii lui Charles Baudelaire, din Grădinile Luxemburg. S-au auzit niște bătăi destul de violente în ușă, un curier mi-a dat să semnez un formular de primire și mi-a înmănat un colet voluminos, sosit din Japonia.

L-am deschis cu meticulozitate, de parcă ar fi fost un pachet-capcană, și am descoperit patru caiete de notițe scrise în *kanji*¹ japonez, pe hârtie tradițională *washi*², cu coperti

¹ Una dintre cele patru scrieri japoneze, alături de *hiragana*, *katakana* și *rōmaji*. Importată, cu multe secole în urmă, din China, *kanji* conține pictograme tipice. (n.r.)

² Numele generic dat hârtiei japoneze făcute de mână. Este confecționată, de obicei, din fibre de dud japonez (*Broussonetia papyrifera*), mitsumata (*Edgeworthia papyrifera*), gampi (*Wikstroemia diplomorpha*). Se poate face și din fibre de in (*Cannabis sativa*), orez etc. (n.r.)

decorate cu albastru și auriu. În nota de însoțire, scrisă în limba franceză, se putea citi:

O doamnă reporter de la New York Times dorește să se întâlnească cu mine. Se pare că zvonurile despre vioara mea nu vor înceta niciodată. Am încuiat-o în seiful rece și cenușiu al băncii mele din Tokio, de unde nu va mai ieși niciodată, până când nepotul meu o va moșteni la moartea mea. Acestea sunt caietele mele personale și vă las pe dumneavoastră să decideți ce credeți că ar trebui să faceți cu ele.

Femeia care îmi scrie se numește Nejiko Suwa. Are optzeci și doi de ani și este cea mai cunoscută violonistă din Japonia. În Franța, nu o cunoaște nimeni.

Am intrat în viața ei, am urmărit-o ani buni, în dorința de a face investigații cu privire la ea și la vioara ei. Dar, până să țin în mână caietele ei, mă resemnasem să trăiesc în umbra fantomei sale. Am încercat să pun cap la cap cele câteva fire și mi-a luat destul de mult timp să le adun. Până la urmă, eu nu sunt decât un trompetist de jazz, limbajul cuvintelor nu îmi este familiar, mie doar muzica îmi vorbește.

Acum, când ceea ce Nejiko Suwa mi-a trimis se află aici – și mai ales în posesia mea –, pot încerca să compun ceva, pornind de la cuvintele ei, dar în felul meu.

Paris, 3 august 2002

FANTEZII

PARIS 1943-1944

Povestea începe în Germania, pe 22 februarie 1943, la douăzeci de zile după căderea Stalingradului. Dimineața, la München, Sophie Scholl, în vârstă de douăzeci și unu de ani, este ghilotinată împreună cu fratele ei pentru că a distribuit, la universitatea la care studia, fluturași în care se făcea apel la rezistență împotriva lui Hitler. Seara, la Berlin, ministrul Reichului pentru Educație Populară și Propagandă, Joseph Goebbels, îi oferă o vioară Stradivarius lui Nejiko Suwa, o tânără virtuoză japoneză.

Aceasta are aceeași vârstă cu Sophie Scholl.

Mai mulți ofițeri naziști, militari, ambasadorul Japoniei în Germania, Hiroshi Oshima, asistă la scena predării vioarei. Toți salută această ceremonie, care consolidează alianța dintre cele două națiuni. Șampania curge, candelabrele palatului strălucesc în cinstea măreției Reichului și a Führerului său. Afară, un adevărat dezastru. Peste tot strigăte de disperare, trupuri sfâșiate, răni putrede, pumni și cizme lovind de-a valma.

În acea seară, Goebbels a scris în jurnalul său, pe care l-a ținut zilnic, din 1923 până în ultima clipă a vieții sale din buncărul în care se ascundea:

Celebra violonistă japoneză Nejiko Suwa a interpretat pentru noi un concert de Grieg și câteva piese mai mici de virtuozitate, cu o tehnică și un talent artistic superbe. Oshima, care a organizat recepția, a fost încântat. Acestei tinere Nejiko i-am făcut cadou o vioară Stradivarius. Judecând după felul în care cântă, instrumentul este pe mâini bune.

Din toată această mică mulțime, cel mai fericit a fost cel care s-a manifestat cel mai discret: Herbert Gerigk. Această seară este opera sa, consacrarea muncii sale în serviciul Reichului. A scris discursul lui Goebbels despre muzică și a adus vioara Stradivarius din Franța. Muzicolog și fost șef al secției de muzică a Partidului Nazist, a fost directorul *Sonderstab Musik*, un comando al *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg*¹ care confisca toate bunurile de valoare ale evreilor și le repatria în Germania. În doi ani, în Franța ocupată, a jefuit treizeci și patru de mii cinci sute de case și apartamente evreiești, a confiscat mii de piese de mobilier, tablouri și un singur Stradivarius.

Se spune că viorile au suflet. Meșterii de viori vorbesc întotdeauna cu voce scăzută despre această bucată de molid

¹ Organizație a Partidului Nazist dedicată apropierei de bunuri culturale în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Aceasta a fost condusă de ideologul-șef al Partidului Nazist, Alfred Rosenberg, din cadrul Oficiului pentru Afaceri Externe al NSDAP. (n.r.)

plasată în interiorul cutiei de rezonanță și situată la câțiva milimetri de piciorul drept al călușului. Amplasarea sufletului în interiorul instrumentului se face după ce acesta a fost terminat, cu ajutorul unei ustensile speciale.

Înainte de a-i înmâna vioara tinerei instrumentiste-minune, protocolul a inclus un discurs al lui Goebbels despre muzică: *Poporul german este primul popor muzician de pe pământ, declară ministrul Propagandei. Trebuie să punem capăt muzicii degenerate, cacofoniei antigermane produse de negri și de evrei. Aplauze furtunoase. Trebuie să dăm întâietate elementelor care exprimă bucuria de a trăi, mai degrabă decât acestor partituri iudaice lugubre; iar în ceea ce privește tempoul, acesta trebuie să fie curățat de acele ritmuri inversate, care caracterizează rasele barbare și favorizează instincte străine poporului german...*

Nejiko îl ascultă fără să-i dea atenție. Nu se poate abține să nu se gândească la Mendelssohn, pe care nu-l găsește iudaic de lugubru. Mătușa ei, Anna, a învățat-o să cânte la vioară plecând de la opera lui. Cum ar putea exista cineva căruia să nu-i placă Mendelssohn? Cum, oare, ar putea cineva califica muzica lui drept degenerată?

Ambasadorul Oshima dă ostentativ din cap. Nu este vorba de muzică, ci de diplomație. Cultura autoritară și imperia-listă a Japoniei din *epoca Showa*¹ se potrivește perfect cu

¹ Epoca Showa se referă la perioada istoriei japoneze care corespunde domniei împăratului Showa (Hirohito), de la 25 decembrie 1926 până la moartea sa, pe 7 ianuarie 1989. Perioadele Showa de dinainte de anul 1945 și cele postbelice sunt complet diferite: epoca Showa de dinainte de 1945 (1926-1945) se referă la Imperiul Japoniei, iar epoca Showa de după 1945 (1945-1989) se referă la statul modern al Japoniei. Înainte de 1945, Japonia a intrat în totalitarism politic,

aceea a regimului nazist. Când, în 1943, Reichul a procedat la exterminarea de zeci de mii de deportați evrei pe muzica lui Wagner, Beethoven sau chiar Bach, Imperiul Japoniei masacra, și el, mii de chinezi. Așa cum făcea Gestapo în Germania, două poliții militare japoneze, Kempeitei și Tokeitei, au răspândit teroarea în teritoriile ocupate. Ca și în lagărele de exterminare naziste, unitățile militare japoneze au efectuat experimente pe oameni. Cea mai cunoscută, în acest sens, este Unitatea 731, condusă de Shiro Ishii. La sosirea în Unitatea 731, fiecărui prizonier i se atribuie un număr și își pierde statutul de om. Acești cobai vii sunt numiți *marutas*, bușteni în japoneză, pentru că țăranii locali trebuie să creadă că acest lagăr este o uriașă fabrică de cherestea, unde se livrează stive de lemne. Acești bușteni sunt, de fapt, oameni. Se fac experimente cu holeră, tifos și ciumă. Ghișeele construite în ușile din oțel ale fiecărei celule le permit gardienilor să verifice starea acelor *marutas* legați în lanțuri. Ei văd membre în putrefacție, bucăți de oase care ies din carnea neagră de necroză. Alții transpiră arși de o febră chinuitoare, se zvârcolesc, gem de durere. Atunci când un prizonier supraviețuiește unui experiment, este supus altuia, până când moare. Se efectuează vivisectii și amputări. Unii sunt fierți de vii, arși cu aruncătoarele de flăcări, alții sunt supuși unor transfuzii cu sânge de cal sau sunt înghețați sau deshidratați până când cântăresc doar o cincime din greutate. Ucideți

ultranaționalism și etatism, culminând cu invadarea Chinei în 1937. Înfrângerea în cel de-al Doilea Război Mondial a adus schimbări radicale în Japonia. Pentru prima și singura dată în istoria sa, Japonia a fost ocupată de puteri străine, o ocupație condusă de americani care a durat șapte ani. Ocupația aliată a adus reforme democratice radicale. A dus la sfârșitul oficial al statutului de semizeu al împăratului și la transformarea Japoniei, dintr-o formă de monarhie constituțională mixtă și absolută, într-o monarhie constituțională cu o democrație liberală. (n.r)

totul. Ardeți totul. Jefuiți totul. În Japonia anului 1943, asta este un fel de deviză. Ar putea fi, la fel de bine, deviza lui Hitler în Europa.

Discursul lui Goebbels se încheie în aclamații. Talentul lui de orator face din el unul dintre cei mai influenți miniștri ai Reichului. Este, de asemenea, cel mai crâncen antisemit al regimului.

Aflat în primul rând, în picioare, Gerigk își savurează victoria: l-a convins pe Goebbels că muzica este arta germanică prin excelență și că ea trebuie să fie inima propagandei regimului nazist, o armă de subjugare. Ce poate fi mai servil decât o orchestră, cu dirijorul ei, cu interpreții ei, cu ascultătorii ei, cu ritmul și măsura ei? Gerigk a fost cel care a inspirat decizia Biroului de Securitate al Reichului de a autoriza crearea de orchestre – *Lagerkapelle* – în lagărele de exterminare *pentru a-i liniști pe prizonieri înainte de a fi executați*.

Gerigk îl abordează pe Goebbels pentru a-i da prețioasa vioară pe care a adus-o personal din Franța. A fost una dintre cele mai frumoase piese din *Sonderstab Musik* pe care a dirijat-o. Goebbels îi înmânează instrumentul lui Nejiko, care privește cu uimire splendoarea maiestuoasă, reflexele calde ale lacului care strălucește pe lemnul de molid roșu și arțar, vechi de sute de ani.

La vârsta de douăzeci și trei de ani, Nejiko radiază de frumusețe și distincție. Un turban de mătase, o rochie japoneză tradițională perfect ajustată, zâmbetul ei larg. Întreaga lume crede că e frumoasă și strălucitoare. Să ți se încredințeze un Stradivarius la o vârstă atât de fragedă este un privilegiu inestimabil. O ocazie la fel de rară pentru o tânără japoneză ca și aceea de a da mâna cu Joseph Goebbels la Berlin.

Este pentru prima dată când se află atât de aproape de un înalt demnitar al Reichului. Îi scrutează discret înfățișarea insolită și se gândește la ceea ce i-a spus prietena ei Yoshiko: Joseph Goebbels nu are nimic din idealul estetic nazist. Mai degrabă scund, cu un nas proeminent și ascuțit și cu un ten bronzat, constituția sa mediteraneeană îl face mai puțin înfricoșător în ochii lui Nejiko, mai accesibil. Mâinile îi sunt îngrijite, iar costumele sunt croite dintr-o țesătură elegantă, care îi dă un aer de gentleman.

În timp ce-l analizează, Nejiko nu observă infirmitatea piciorului drept, un amănunt deloc neglijabil pentru Goebbels. Acesta a fost rezultatul unei operații nereușite când avea doar șase ani, un picior strâmb care îl obligă să trăiască permanent cu o orteză. A ascuns-o cu meticulozitate. Într-o zi, Himmler l-a văzut șchiopătând; luat prin surprindere, Goebbels a intrat în panică și a dat vina pe o rană din război. Pentru un bărbat care fusese dat afară din serviciul militar din cauza acestui handicap și care încă mai suferă de un complex major din cauza lui a fost o lovitură dură. Este o rană intimă și personală, a cărei durere depășește cu mult simpla durere fizică. Un resentiment pe care îl exprimă în felul său. Printr-o ură tenace împotriva evreilor, a negrilor, a homosexualilor, a catolicilor și chiar a celor infirmi ca el, mergând până la a comanda producerea unor filme de propagandă care să justifice eutanasierea acestei categorii de indivizi, poveri ale Națiunii.

Nejiko observă că și el se uită la ea. Cu insistență, cu un zâmbet lacom. Stingherită, își întoarce fața spre mulțimea de ofițeri și jurnaliști. Ministrul Propagandei a făcut din această

seară un eveniment. Rolul său a fost crucial în îndotrinarrea maselor și a jurnaliștilor în beneficiul cauzei naziste. Goebbels a știut întotdeauna să găsească imaginile care să convingă. Din asta izvorăște o mare parte din charisma sa. Într-o seară, când Hitler îl invitase să participe la sărbătorirea zilei sale de naștere, Goebbels îi povestise planul său: „Idealul este ca presa să fie organizată cu atâta finețe, încât să fie un fel de pian la care guvernul să poată cânta“. Preludiul la oprimare.

2

Câteva săptămâni mai târziu, Nejiko s-a întors în casa ei din Paris, la numărul 89, pe strada Saint-Louis-en-l'Île. Pe atunci, locuiam pe malul celălalt al Senei, pe strada du Faubourg Saint-Antoine, și îmi dau seama astăzi că puțin a lipsit ca viețile noastre să se intersecteze mai devreme, la Conservatorul din Paris, unde am absolvit trompeta cu un an înainte ca Nejiko să intre să ia lecții de la profesorul Kamensky.

Prin intermediul lui Gerigk, Reichul i-a pus la dispoziție un apartament mare, cu șemineu, stucaturi și pereți tapetați cu ornamente elegante. Există chiar și un pian, și o bibliotecă din lemn de castan, plină de romane, partituri și culegeri de poezie. „I-a aparținut unui muzician, a anunțat-o Gerigk cu mândrie, simțiți-vă ca acasă.“

În acea noapte, Nejiko nu reușește să adoarmă și stă întinsă în pat. Ochii ei fixează flacăra subțire a lumânării care

pâlpâie pe peretele alb al camerei sale. Vântul se strecoară prin fereastra întredeschisă și mișcă, într-un foșnet imperceptibil, perdelele de un albastru-deschis. Își recită, cu voce joasă, *haiku*¹-urile marilor maeștri japonezi pe care le-a învățat, de la mama ei, în copilărie. E mult timp de când șoptirea acestor străfulgerări de poezie, care celebrează inevitabila evanescență a vieții de zi cu zi, o liniștește.

*Un licurici
În mâna mea
– Lumină rece*

*Brusc,
O umbră trece
– Vântul*

*În vântul de toamnă
Oriîncotro o apuc
Cât de departe pot ajunge?*

Îi este frig sub pătură. Mașinal, pipăind salteaua cu mâna, verifică dacă vioara lui Goebbels este încă lângă ea.

Cu un an în urmă, când ambasadorul Oshima a întrebato ce instrument ar visa să aibă, Nejiko a răspuns imediat că un Stradivarius, fără să-și imagineze nicio clipă că acesta avea de gând să-i ofere unul.

¹ Gen de poezie japoneză cu formă fixă, alcătuită din 17 silabe repartizate pe 3 „versuri” formate din 5, 7, 5 silabe. *Haiku*-urile trebuie să conțină cel puțin o imagine sau un cuvânt care să exprime anotimpul (*kigo*) în care acesta a fost scris. De obicei, subiectele se referă la natură, plante, flori, insecte etc. (*n.r.*)

Profesorul său, Boris Kamensky, a învățat-o să cânte la vioară folosindu-se de propriul său Stradivarius. Într-o zi, maestrul i-a permis chiar să cânte la vioara lui. Nejiko a descoperit atunci că avea un sunet pur, dar cu mult caracter, o sonoritate deosebit de largă în registrul acut și generoasă în registrul grav, o putere uimitoare, o adevărată vrajă. Aura mitică a acestui instrument a acționat din plin asupra tinerei fete, întărită poate și de legenda care îl înconjoară: în 1917, când a fugit din Rusia spre Franța, se spune că Boris Kamensky, forțat să aleagă între soția sa și vioară, a ales vioara.

Cu un Stradivarius al ei, Nejiko este mereu în alertă. Cel mai mic zgomot o face să-și ascute urechile și stă la pândă minute în șir. Un strigăt pe scări îi trezește îngrijorarea. Când este timpul să se culce, ea urmează întotdeauna același ritual: după ce cutia este fixată de barele patului cu un cordon metalic subțire, o strecoară aproape de ea, sub cearșafuri. Totuși, nu are niciun motiv de îngrijorare: Gerigk a pus-o, cu aprobarea lui Oshima și Goebbels, sub o discretă supraveghere.

La început, se hotărâse chiar că nu se va mai întoarce la Paris. După cocktailul care încheia înmânarea oficială a vioarei Stradivarius la Berlin de către Goebbels, ambasadorul Oshima venise să stea de vorbă cu Nejiko între patru ochi. Înalt, cu umerii foarte largi, rigid și aspru, cu un chip de obicei de nepătruns, în acea seară părea îngrijorat.

„Acest instrument este mai mult decât o simplă apreciere a marelui tău talent. Simbolizează unitatea dintre cele două țări ale noastre, dintre cele două popoare ale noastre. Pierderea sau furtul ei ar reprezenta o ofensă adusă

poporului german. Ar fi un păcat de neiertat și o pată pe onoarea întregii națiuni japoneze. De aceea vă cer să părăsiți Parisul și să vă stabiliți aici, la Berlin.“

Nejiko se încruntase. Pentru ea, părăsirea Parisului era de neconceput. Dincolo de faptul că știa perfect limba franceză și nivelul ei de cunoaștere a limbii germane era destul de slab, motivul principal era că nu-l suporta pe ambasador și cu atât mai puțin pe soția acestuia, Toyoko. Adevărul este că îi găsea monotoni și plictisitori. Serile lor se supuneau unor convenții sociale monotone: proiecții de filme de propagandă, recepții pentru demnitarii naziști, primirea unor așa-zisi artiști, omagii diverse... Întotdeauna în uniforme ale armatei imperiale pentru bărbați, în kimono pentru femei. Într-o scrisoare adresată părinților ei, Nejiko a scris că *rareori vă-zuse oameni atât de neplăcuți ca Oshima și soția sa și că detesta conversațiile lor pretențioase și cu totul lipsite de interes*. La Paris, a conchis ea, *Gerigk, cel puțin, mă amuză, chiar dacă este un curtezan neobosit*.

Nu știu dacă Nejiko a făcut-o intenționat, dar o fotografie, o mică fotografie, care încape în palma unei mâini, a fost ascunsă între două pagini din primul caiet al jurnalului ei. O arată adolescentă, stând la masă într-un han din cartierul Shiba, alături de părinții ei, iar în prim-plan, zâmbind, mătușa ei rusoaică, Anna Bubnova-Ono, violonista, cea care, câțiva ani mai târziu, avea să o învețe muzică pe viitoarea doamnă John Lennon, Yoko Ono.

Pe spatele fotografiei, o dată, scrisă de mână: Duminică, 2 februarie 1936.

În acea zi, cădea o ploaie deasă și, în timpul prânzului, mătușa Anna și tatăl ei au încercat să o convingă pe mama lui Nejiko să o lase să își continue pregătirea în Europa, la școala franco-belgiană de vioară.

Nejiko transcrie în jurnalul ei conținutul discuției. Am pus laolaltă cuvintele ei pentru a recompu scene pentru voi: „Este un copil-minune, spune mătușa Anna, care avea să fie cea mai bună violonistă japoneză din toate timpurile. Prietenul meu Kamensky, unul dintre cei mai mari profesori, îi va finaliza formarea la Paris. Ar fi mai mult decât o prostie să refuzăm să o lăsăm să plece, ar fi o crimă împotriva prestigiului muzicii japoneze.

În acel moment, Nejiko visa să plece în Europa, chiar dacă perspectiva de a fi departe de mama ei o făcea să simtă un ghem în stomac. Este punctul culminant al întregii sale pregătiri. Altfel, de ce i-ați pus o vioară în mână de la vârsta de trei ani, de ce ați împins-o să studieze opt ore pe zi, mai întâi cu mătușa ei, apoi cu profesorul Mogilevsky?

Tăcerea încăpățânată a mamei sale o obligă pe mătușa Anna să aducă noi argumente:

— Nejiko a ajuns la un asemenea nivel încât Mogilevsky însuși spune că nu vom găsi un profesor în Japonia. Doar Kamensky, la Paris, o va face să progreseze. La șaisprezece ani, nu mai este un copil. La aceeași vârstă, am fugit din țara mea și de Lenin pentru a mă refugia aici și, vedeți, sunt încă în viață.

Tatăl lui Nejiko, care până atunci tăcuse, își ia soția la întrebări:

— Mariko, am făcut atâtea sacrificii pentru ca Nejiko să-și poată realiza visul, și aproape că a reușit... A învățat chiar și franceza. Iar eu plătesc cei zece mii de yeni pe care i-am

împrumutat ca să-i cumpărăm vioara, ca să nu mai vorbim de gramofonul pe care l-am importat din Europa pentru ca ea să poată asculta cele mai mari...

— Țsta e motivul tău? i-a tăiat-o mama ei. Vrei ca ea să devină cea mai bună violonistă din Japonia doar pentru a nu mai fi tu nevoit să-i dai bani? Te gândești la ea sau la tine însuși?

Mama ei pleacă de la masă înainte ca prânzul să se termine. Pentru Nejiko este dureros, dar nu până într-atât încât să revină asupra deciziei sale.

Am aflat mai târziu că, în vremea în care fusese făcută fotografia, părinții ei erau despărțiți de doi ani. Avea paisprezece ani când relația lor s-a deteriorat. O înstrăinare treptată, mama ei a descoperit că, de mai mulți ani, tatăl avea o amantă. Împăcărilor și certurile s-au succedat, au fost despărțiri urmate de apropieri, cu scene feroce. Agresivitatea tatălui ei a afectat-o pe Nejiko până într-atât încât i-a alarmat pe profesorii ei de vioară, care erau îngrijorați că nu mai făcea progrese.

Mama ei a sfârșit prin a părăsi căminul în 1934 și s-a mutat, împreună cu fiica ei, în apropierea casei mătușii Anna din cartierul Mejiro.

Ciudat cuplu. Da, ciudat cuplu cel al lui Mariko și Osamu Suwa, format în acel interval de timp în care Japonia se deschidea spre lume. Sălile de muzică erau în floare în Shinjuku, stadioanele răsunau de bâte de baseball, iar cuvintele *cazinou* și *charleston* își făceau apariția în vocabularul nipon. Un

fel de *Belle Époque* japoneză, înainte de revenirea naționalismului și a războiului.

Există întâlniri fericite. Dar și de soiul opus. Pun pariu că, dacă Mariko ar avea de ales din nou, dacă ar trebui să o ia de la capăt, ar merge liniștită pe drumul ei, fata venită din munți, din orașelul Nikko, cu oamenii lui cu acele vieți serbede, meschine și laborioase. Dar în Tokio, Mariko luase foc. Totul se mișca atât de repede. Inimi, trupuri, nu mai existau interdicții, priviri bănuitoare, șoaapte malițioase. Nimic altceva decât atmosfera lipsită de griji a unei capitale în plină fierbere, unde se amestecau elemente din toate straturile sociale.

Acolo, la una dintre acele seri într-un music-hall, l-a întâlnit pe viitorul ei soț, Osamu Suwa, băiat de familie bună, un tânăr medic elegant, foarte îngrijit, de o cultură vastă, exaltat și el de efervescența epocii. Ignorând convențiile, o ceruse imediat în căsătorie. Cei doi martori au fost fratele lui Osamu și un vag prieten al lui Mariko. Nicio lacrimă de bucurie, nicio floare, nicio îmbrățișare, era clar că niciuna dintre familii nu era fericită de această uniune.

La cincisprezece ani de la nașterea singurului lor copil, s-au despărțit. Prins sub apăsarea tradiției familiei sale și, fără îndoială, și ca urmare a unui gen de egoism, tatăl lui Nejiko alesese să-și renege soția pentru o alta, mai în ton cu mediul său.

A putut, oare, această atmosferă familială tensionată să joace un rol în decizia lui Nejiko de a-și continua studiile în Europa? În jurnalul său, ea nu vorbește despre acest aspect. Și nici despre familia ei nu mi-a vorbit vreodată.

La câteva săptămâni după acest prânz, Nejiko își părăsește familia. Ia mai întâi un vapor spre Marsilia, apoi trenul până la Berlin. Ca o concesie pentru mama ei, niște adulți vor avea grijă de Nejiko în timpul traversării.

Prin intermediul companiei de transport maritim, Mariko a intrat în contact cu o familie al cărei fiu, un atlet de top, urma să participe la Jocurile Olimpice de la Berlin. Au luat ceaiul, au luat de trei ori cina împreună și, odată consolidată încrederea, înțelegerea a fost pecetluită: familia Nishida va avea grijă de fata ei pe toată durata călătoriei.

În ziua cu pricina, o mulțime compactă s-a înghesuit pe chei pentru a saluta plecarea navei. Părinții ei sunt amânând-o acolo. Vremea este mohorâtă. Trei lovituri scurte sparg vacarmul, Nejiko aude trei *do major*. În acel moment, ea se simte mai aproape de ceea ce o înconjoară. Poartă pantofii noi, din piele, pe care i-a dăruit mama ei, și cea mai bună rochie de mătase, albastru-deschis, care îi strânge bine șoldurile și sânii.

N-o slăbește din ochi pe mama ei, care arborează un zâmbet forțat.

Nejiko privește orașul care se zărește în depărtare, se imaginează, pentru ultima oară, în sala minusculă a Conservatorului din Tokio, apoi în camera ei, unde au rămas jocurile copilăriei și medaliile câștigate la concursurile muzicale. Încearcă să vadă dincolo de oraș, se gândește la munții înzăpeziți iarna, la peisajul rural somptuos vara, la nădușeala zilei, la câmpii, la țârâitul insectelor, la verdele strălucitor al câmpurilor de orez și al trestiiilor legănate de vânt. Părinții ei nu mai sunt acum decât două mici pete întunecate, două ființe fragmentate.

3

Devenită prim-solistă la Orchestra Filarmonică din Berlin, Nejiko a cântat, în toate țările din Europa devastată de război, cu vioara pe care i-a dăruit-o Goebbels.

În Germania și Austria, a avut privilegiul de a cânta sub conducerea lui Wilhelm Furtwängler, o consacrare având în vedere faptul că talentul dirijorului de la *Berliner Philharmoniker* este aclamat în întreaga lume. La radio se difuzează câteva dintre înregistrările pe care Nejiko le tot trimite părinților ei: Beethoven, uvertura *Coriolan*, desigur, dar și *Simfoniile a V-a, a VII-a și a IX-a*, apoi Brahms, Schubert sau chiar Sibelius.

Un patriot german, dar un spirit liber și independent, Furtwängler a refuzat cu încăpățănare să cânte în țările cucerite de Wehrmacht, în semn de protest față de naziști.

Lui Goebbels, care se ocupa de orchestră și care i s-a plâns odată lui Hitler, Führerul i-a răspuns sec:

„Da, am auzit că unii oameni se plâng de nonconformismul lui. Dar să își pună o întrebare: contribuie ei la fel de mult ca el la măreția Germaniei și a muzicii noastre? Strălucirea lui o întrece pe cea a celui pitic austriac care vă place atât de mult... Cum îi spuneți? Von Karajan?”

În țările în care a refuzat să cânte, Furtwängler a delegat conducerea orchestrei fidelului său Hans Knappertsbusch. Cu el, Nejiko a cântat în marile capitale europene: Copenhaga, Stockholm, Malmö, Oslo, Lisabona, Madrid, Budapesta, Roma, Geneva, Paris...

În scrisorile așternute pe hârtie de propria ei mână, Nejiko le descrie mamei sale, mătușii Anna și, mai rar, tatălui său călătoriile sale în Europa devastată de război. Le scrie din compartimentele trenurilor, din cabinele vapoarelor, la birourile minuscule ale camerelor de hotel sau din cabinele de probă, între o repetiție și un concert. Din rândurile sale reies sentimente ambivalente: mândria pentru viața măreață pe care o duce, dar și teama, impresia că și-a ocupat locul pe nedrept, neliniștile în fața întâmpinării glaciale pe care i-o fac ceilalți muzicieni din orchestră.

Să începem cu frica. Primii ani ai războiului au fost unii dintre cei mai buni ai orchestrei, dar în iarna anului 1943, în haosul lumii aflate în plin conflict mondial, sub obuze, bombe, printre clădiri prăbușite, drumuri distruse, călătoriile și spectacolele Orchestrei Filarmonicii au fost, citez, *eroice*. În Germania, toate concertele au fost devansate până la ora 18:00, pentru ca publicul să se poată întoarce acasă înainte de stingere, iar legea prevede acum ca fiecare program

muzical să menționeze măsurile de siguranță și ce trebuie făcut în cazul unui raid aerian.

Printre toate anecdotele pe care Nejiko le povestește în scrisorile sale, se numără și aceea cu privire la ziua în care trenul ei a fost oprit de un sabotaj al căii ferate și orele de așteptare care au urmat, în vagonul expus bombardierelor. Pentru a-și păstra calmul, ea scrie că s-a folosit de o tehnică învățată în copilărie, care constă în a recita, ca pe un psalm, un cântec popular. În acest caz, *Sakura – Cîreșii*.

„Flori de cireș, flori de cireș, traversând cerul primăverii, cât vezi cu ochii, e ceață sau sunt nori? Parfum în aer, haideți acum, să mergem, să mergem, să vedem, în sfârșit!”

Nejiko știe ce este frica, dar ceea ce pare să o afecteze cel mai mult este gelozia celorlalți membri ai orchestrei față de ea. Când scrie *gelozie*, eu cred că se înșală, aş spune că este vorba mai degrabă de resentimente sau de respingere.

La Berlin, când am străbătut orașul devastat în căutarea ei, l-am găsit pe unul dintre foștii ei colegi de orchestră, o violoncelistă, singura care a fost de acord să-mi vorbească despre ea. Cuvintele ei dure și directe mi-au rămas în minte. Felul ei disprețuitor de a vorbi despre *această recrutare politică*, și toate acele voci care șopteau că Goebbels i-ar fi impus-o lui Furtwängler pe Nejiko pentru că acesta refuzase să participe la concertul care sărbătorea ziua de naștere a Führerului.

Momentul a șocat, de asemenea. Se pare că Nejiko fusese numită prim-violonistă după moartea celui care era vioara a doua a orchestrei, Alois Ederer, ucis într-un raid aerian britanic în timp ce se întorcea de la un concert susținut la Viena. „Cum poți fi atât de naiv, încât să nu înțelegi

că această nominalizare a fost un simbol, gândită la cel mai înalt nivel?“ a spus violoncelista.

În străinătate, dezaprobarea al cărei obiect îl constituia Furtwängler a devenit din ce în ce mai virulentă. În presă, muzicienii și intelectualii evrei se arătau supărați că un artist atât de talentat se poate compromite alăturându-li-se naziștilor. Chiar dacă a păstrat cu abilitate distanța, în special în alegerea programelor muzicale, simplul fapt de a rămâne dirijor al Filarmonicii din Berlin este, pentru editorialiști, o decizie inacceptabilă, care atrage după ea răspunderea morală. Desigur, Furtwängler s-a opus întotdeauna expulzării muzicienilor evrei din orchestră, dar niciodată nu a avut câștig de cauză.

Dirijorul nu o arată, dar criticile îl zdruncină în cel mai înalt grad. Într-o zi, Nejiko ajunge mai devreme la o repetiție în Berlin. Intră fără să facă zgomot și îl găsește singur, în sală, ocupat să-și citească corespondența. Furtwängler, care nu a văzut-o încă, pare furios, râgâie, apoi mototolește o scrisoare, o face ghem și o aruncă de perete cu toată puterea. Atunci o descoperă pe Nejiko. El ezită, apoi i se adresează ca și cum ar vorbi încă singur:

„Este atât de greu de înțeles că preocuparea mea nu este aceea de a promova regimul nazist, ci doar de a păstra vie, cât mai mult posibil, muzica germană? Nu pot să-mi abandonez țara în cea mai adâncă mizerie. Să plec, ar fi o fugă rușinoasă. La urma urmei, sunt german, indiferent de ceea ce se poate crede despre asta în străinătate, și nu regret că am continuat să conduc această orchestră pentru poporul german.“

La finalul repetiției, după ce Furtwängler a părăsit sala, Nejiko recuperează discret ghemul de hârtie și descoperă aceste rânduri:

Stimate domnule Furtwängler,

Mulți spectatori obișnuiți vor renunța la plăcerea de a vă asculta. Vă considerăm ca fiind unul dintre cei mai remarcabili reprezentanți ai vieții muzicale germane, dar sunteți, în același timp, simbolul unei națiuni a cărei politică amenință grav cultura noastră [...].

În acea seară, Nejiko și-a notat în jurnalul ei două întrebări, cele două întrebări judicioase pe care instanța însărcinată cu judecarea cazului lui Furtwängler și le va pune ulterior:

Ce rău face el continuând să compună muzică? Cum e posibil să fie acuzat că a făcut muzică și că a dirijat o orchestră?

Câteva săptămâni mai târziu, ea dă peste un articol din presa germană care denunță propaganda anglo-saxonă. Jurnalistul citează din *London Daily Sketch*: *Acum, artiștii și politicienii știu că Berliner Philharmoniker nu vine în țările noastre cu gânduri pacifiste. Arta produsă de aceasta servește nu numai naziștilor, ci și spionajului și activităților coloanei a cincea [...].*

Comentariul ziaristului nazist: *Ce imaginație artistică au britanicii astfel încât să creadă că a pune o vioară în mâinile unui spion e de ajuns pentru a face din el un violonist perfect, de prim rang. Poate că serviciile secrete britanice au încercat această metodă? Acesta trebuie să fie*

motivul pentru care nu există orchestre britanice de calitate superioară!

Pentru Nejiko, comentariile celor de la *Daily Sketch* nu au ironia cu care par a fi scrise. Dimensiunea politică a Orchestrei Filarmonicii îi sare brusc în ochi. Ajunge să își pună aceleași întrebări ca și colegii ei: oare doar calitatea interpretării sale a fost cea care i-a adus acest loc în Filarmonică sau au existat și alte considerente, care nu pot fi mărturisite? Ce rol a jucat darul lui Goebbels în numirea ei ca solistă? Și, în plus, oare nu se află în această poziție pentru că artiștii talentați care au fugit, au demisionat, ca să nu mai vorbim de zvonurile despre cei dispăruți, trebuiau înlocuiți cu orice preț?

Pe măsură ce jurnalul ei se umple, întrebările îi sunt umbrite de remușcări, în curând de un sentiment de vinovăție, *această rață amară a îndoielii, cu buzele ei de vermut*¹.

¹ Referire la versul ... *le canard du doute, aux lèvres de vermouth...*, din Lautréamont, *Poésies* I.

În franceză, *canard* (în românește *rață*) are, în plus, următoarele sensuri: 1. Nume dat tuturor tipăriturilor care sunt vândute pe străzi, titlurile articolelor senzaționale fiind strigate, în gura mare, de către vânzători. 2. Bucățiță mică de zahăr înmuiată în țuică. 3. Știri false și cel mai adesea absurde; se spune mai ales despre poveștile de acest gen inserate în ziare. (*n.r.*)

Primele zile ale lui Nejiko alături de vioara ei Stradivarius sunt euforice. Instrumentul o uimește. Imediat ce a deschis cutia, un zâmbet imens i-a luminat fața. Petrece minute lungi contemplând-o, fascinată de eleganța grațioasă a plăcii de rezonanță. O mângâie cu extremă precauție, cu vârful degetului arătător, abia atingând lemnul.

Cu acest instrument, asamblat cu trei sute de ani în urmă, ea trece în revistă o mare parte din repertoriul ei, Mozart, Beethoven, Bach, Schubert și chiar Mendelssohn, pe care are grijă să îl cânte foarte încet, cu ochii închiși, ca și cum concentrarea interioară ar ajuta-o să se strecoare în muzica interzisă pentru a aprecia sunetul viorii sale. Nejiko își testează instrumentul, îl încearcă, trece de la *pianissimo* la *fortissimo*, apoi din nou la *pianissimo*, forțându-i limitele, partea superioară a corpului se balansează, se îndoaie, se mișcă în toate direcțiile într-o mișcare suplă și rotundă.

Oficial, atunci când răspunde reporterilor sau când Oshima sau Gerigk îi pune o întrebare, Nejiko spune întotdeauna că armonia dintre ea și vioara ei este perfectă. Dar, în realitate, grefa nu prinde. În primele zile, ea i se destăinuie doar confidentei sale, mătușa Anna. Într-o scrisoare lungă și alambicată, îi relatează faptul că, spre deosebire de vioara anterioară, pe care degetele ei se mișcau fără efort, acest Stradivarius o blochează, mișcările ei sunt mai puțin vii, mai puțin precise, ca și cum instrumentul i-ar înfrâna amploarea gesturilor.

Această vioară pare vie, scrie ea. Este imposibil să o faci să scoată un sunet pe care nu vrea să-l scoată.

Răspunsul pe care l-a primit câteva săptămâni mai târziu o liniștește, fără să o ajute să își rezolve problema.

Copilul meu,

Cu timpul, totul se va rezolva. Pas cu pas, tu și vioara ta vă veți îmblânzi una pe cealaltă. Modulează-ți ușor felul de a cânta pentru a te adapta la ea. Cât despre faptul că are o viață, nu mă îndoiesc nicio clipă: imaginează-ți prin câte a trecut în toți acești ani... Trebuie să te confrunți cu ea conștientă fiind de maturitatea ei. Fă-o cu modestie și cu umilință și totul va veni de la sine.

Pe 30 ianuarie 1944, Nejiko a fost supărată de un incident. I-a dedicat câteva pagini în jurnalul ei. În timpul unui turneu al orchestrei în Elveția, în mijlocul unei repetiții la Victoria Hall, din Geneva, Hans Knappertsbusch întrerupe brusc orchestra, spunându-i lui Nejiko să facă în așa fel încât să-și

controleze vioara pe ritmul mai lent necesar. Roșie de rușine și profund tulburată, Nejiko reușește doar să mormăie câteva cuvinte în apărarea ei. Knappertsbusch aude doar „vioara mea...” și izbucnește cu furie:

„Nu-mi pasă de vioara ta și de tot ce ține de ea. Ești în aceeași barcă precum toți ceilalți de aici. Cel puțin învață să respecti ritmul.”

Umilința devine o fisură adâncă, o fragilitate care nu o părăsește niciodată. Nejiko se simte demascată de acest dirijor impetuos, care are plăcerea de a provoca regimul nazist. La el, strălucirea zdrobește prostia. Knappertsbusch nu este privit cu ochi buni de Goebbels, dar lui nu-i pasă. În mod categoric, sub nasul ministrului Educației, Poporului și Propagandei, în ciuda legilor naziste, refuză sistematic să cânte *Horst Wessel Lied*, acel cântec oficial al SA¹. Nu numai că această melodie inspirată dintr-o operă îi pare penibil de caraghioasă, dar versurile îl irită, steagul sus, rândurile strânse...

Hitler însuși s-ar fi arătat mișcat de această bravadă în fața lui Goebbels, dar Knappertsbusch este un electron liber, un iconoclast charismatic, protejat de Furtwängler. Un intangibil care și-a permis chiar să ia în derâdere propunerea lui Goebbels de a le oferi muzicienilor săi instrumente valoroase:

„Domnule ministru, muzica nu este ca un război. Spre deosebire de *Wunderwaffe*-ul domniei voastre, în domeniul nostru nu există arme miraculoase. Doar muzicienii au putere, nu și instrumentele lor.”

¹ Sturmabteilung – Divizia de Asalt (n.r.)

De când Knappertsbusch a luat-o la rost în public, nu trece o zi fără ca lui Nejiko să nu-i umble prin minte tot felul de reacții negative.

Sunt eu, oare, demnă de acest instrument? Sunt eu demnă de el?

Uneori, se trezește cu o tresărire și are mereu același coșmar: urcă pe scenă, trece arcușul pe coarde și nu se întâmplă nimic. Fără sunet. Nu cântă nicio notă. În visul ei, publicul devine nerăbdător, râde și apoi începe să o huiduie.

În această perioadă, i-a trimis zeci de scrisori disperate mătușii sale Anna, povestindu-i, una după alta, despre sentimentul de dezrădăcinare și despre neputința de a cânta la vioară, în ciuda nesfârșitelor sesiuni de repetiții care au făcut să îi reapară sub bărbie un semn ca buricul degetului mare, așa ca atunci când era copil.

Draga mătușă Anna! În arhivele rusești și japoneze se pot găsi multe informații despre această *mamă a violoniștilor japonezi*, care a primit medalia pentru merite muzicale și pedagogice. Fiică a unei muziciene și a unui bancher din nobilimea rusă, Anna Bubnova a primit o educație muzicală temeinică și a absolvit prestigiosul Conservator din Sankt Petersburg. După ce a devenit o violonistă renumită, a întâlnit un japonez care studia zoologia la Moscova, Shunichi Ono, de care s-a îndrăgostit. După căsătorie și după Revoluția din 1917, au ales să fugă în Japonia, unde Shunichi a devenit un faimos zoolog și traducător de literatură rusă.

Inițial, pentru a se ține ocupată, Anna a înființat o școală pentru a le prezenta copiilor japonezi muzica europeană. Deschisă în casa ei și botezată „Lulilo“, școala a depășit, în scurt timp, cadrul sufrageriei ei și a pregătit generații de

tineri muzicieni, inclusiv pe fiica fratelui soțului ei, Nejiko. În 1930, moartea singurului ei fiu a spulberat-o pe Anna, inclusiv căsnicia ei. S-a dedicat în întregime vocației sale, rămânând, în același timp, foarte apropiată de Nejiko. Sora ei pictoriță, Varvara Bubnova, care până atunci rămăsese în Rusia, i s-a alăturat și a trezit în Nejiko interesul pentru o altă artă decât muzica, litografia.

Originile rusești ale mătușii sale au avut, evident, o mare influență asupra capacității lui Nejiko de a se familiariza cu învățarea unei arte străine. Ceea ce părea firesc pentru Anna, dedicată din copilărie viorii și muzicii clasice, era teribil de dificil pentru un copil din Orientul Îndepărtat, a cărui ureche era familiarizată cu o gamă muzicală și un ritm total diferite. Mătușa ei îi spunea adesea că a învăța să cânte la vioară este ca și cum ai învăța o limbă străină:

„Cel mai bun mod de a o absorbi este să îi ascuți sunetele și ritmul, dar mai ales să știi să îi citești literatura.“

Știa ceva despre asta mătușa Anna, care cunoștea perfect japoneza, dar și rusa și franceza. Ea a fost cea care a împins-o pe Nejiko să învețe franceza la vârsta de treisprezece ani, fără îndoială în ideea de a-și trimite nepoata să își completeze educația cu Kamensky, la Paris.

Nejiko, îmbrăcată în uniformă școlară, și-a petrecut primii ani de studii cu mătușa ei. Anna s-a inspirat din regulile pedagogice ale Conservatorului din Sankt Petersburg, a căror caracteristică este de a face gestul cât mai liber și mai natural posibil. Ea a învățat-o pe Nejiko să dea întâietate brațului drept. Arcușul trebuie să fie condus în mod riguros, brațul relaxat, ca și cum ar fi așezat în aer, omoplatul liber, umărul suplu, fără niciun pic de tensiune, de la rădăcina părului până la vârful unghiilor. La vârsta de șapte

ani, Nejiko este capabilă să interpreteze *Visul unei nopți de vară*, de Mendelssohn, cu o măiestrie tehnică perfectă.

La zece ani, mătușa ei consideră că este timpul ca ea să studieze cu un alt profesor. O îndrumă spre Nakajima Tazuruko, un tânăr amabil, înalt și zvelt, cu fruntea înaltă, măsurat în mișcări, calm și manierat, îmbrăcat în stofe de calitate. Metodic și precis, Tazuruko își concentrează exercițiile pe repertoriul lui Anton Dvorák, în special pe *Concertul pentru vioară*, precum și pe Haydn și, mai neașteptat pentru Nejiko, pe Pergolesi.

Iar când Tazuruko simte că și-a terminat treaba cu Nejiko, Alexander Mogilevsky¹ îi ia locul. La el se înțelege că tehnica primează în fața tuturor lucrurilor. El nu vorbește niciodată despre interpretare și îi impune lui Nejiko sute de ore de game și de exerciții. În jurnalul său, Nejiko descrie această perioadă ca fiind *cea mai plictisitoare, cea mai obositoare și cea mai puțin plăcută* pe care a trăit-o vreodată. Dar tot ea recunoaște, într-o scrisoare, că progresele sale tehnice au fost considerabile, că a învățat să se concentreze asupra propriei performanțe, să nu se miște, să-și mascheze emoțiile.

Într-o seară, la finalul unei lecții, Mogilevsky îi spune că a terminat cu ea. Nu este nevoie ca ea să se întoarcă a doua zi. Îi urează succes și o salută așa cum face la fiecare lecție. Acesta este chiar momentul în care mătușa Anna își pune în aplicare planul. Reușește să o convingă pe mama lui Nejiko să o lase pe aceasta să plece să-și completeze studiile la Paris.

În cazul lui Kamensky, lucrurile iau o altă întorsătură. Nejiko este încurajată să cânte așa cum îi place cel mai mult

¹ Alexander Mogilevsky (1885-1953), violonist de concert clasic și dirijor al trupei de la Kremlin a țarului Nicolae al II-lea (n.r.)

și *cu sentiment*. Studiul gamelor continuă, dar nu mai mult de o oră pe zi. Kamensky nu spune niciodată ce gândește, singurul indiciu pe care îl are Nejiko este atunci când o mută la un exercițiu mai dificil.

Într-o după-amiază din septembrie, cu puțin timp înainte ca Germania să invadeze Franța, Nejiko s-a împiedicat de motivul unei piese la care lucrau de săptămâni întregi. Kamensky își scutură capul. „Haide, haide.” Apoi o interpretează el însuși. Nejiko devine agitată.

— Ce? a spus Kamensky simulând îngrijorarea. Am cântat prost?

— Este atât de frumos. Aș vrea atât de mult ca degetele mele pe coarde, brațul meu cu arcușul să fie ca ale dumneavoastră... Când cânt, am impresia că ating un zid, ca și cum corpul meu ar fi incapabil să se răsucescă sau să se relaxeze ca al dumneavoastră...

Kamensky își lasă vioara lângă pupitru și, spre surprinderea lui Nejiko, o apucă părintește de braț pentru a o duce spre fereastra sălii Conservatorului din Paris.

— E în regulă, spune el, foarte puțini muzicieni ajung în punctul în care își dau seama că există un zid.

Intimitatea fizică cu maestrul a făcut-o pe Nejiko să roșească. Acest gest era atât de neobișnuit pentru profesorul ei. Părea să însemne că ea dobândise un nou statut.

— Deci există un zid, repetă ea.

Kamensky a rămas tăcut câteva minute bune, apoi a continuat:

— Odată ajuns acolo, fiecare muzician trebuie să-și găsească propriul drum. Niciun profesor nu te va învăța care este acesta.

În fața confuziei lui Nejiko, el adaugă, pur și simplu:

— Restul vi se dezvăluie fără explicații. Ați auzit de Spinoza? Minte și trupul sunt una, iar în cazul nostru, ele sunt una pentru a pregăti și asambla notele în muzică. Cu timpul, devenim cu toții mistici... Uitați-vă la această vioară Stradivarius a mea, nu o mai separ de corpul și de mintea mea. Ele sunt atât de strâns legate, încât mi-ar fi greu să vă spun care dintre cele trei mă ghidează în performanța mea...

5

Tinerii muzicieni posedă, în acest sens, o intuiție, dar maeștrii lor au certitudinea: viorile au suflet, dar au și memorie. O memorie în sensul propriu: lemnul trăiește, lucrează, înregistrează sunete și emoții. Le absoarbe, se impregnează cu ele, le integrează până într-atât încât instrumentul se comportă într-un mod singular la o piesă cântată de sute de ori.

Memoria viorii Stradivarius se regăsește în ceea ce i-a scris mătușa Anna și o bântuie pe Nejiko. Într-o noapte, cu puțin înainte de miezul nopții, un gând îi luminează mintea. Ce-ar fi dacă i-ar cere sfatul fostului ei profesor? La urma urmei, Boris Kamensky trebuie să fi avut probleme similare cu instrumentul său. Poate că ar fi dispus să-i spună secretul măiestriei sale sau măcar să-i dea câteva recomandări?

A trecut cu jumătate de oră de miezul nopții în acest 4 februarie 1944, dar Nejiko nu stă pe gânduri nicio secundă.

Nici măcar nu se obosește să se îmbrace călduros. Afară este un frig năprasnic. Ea părăsește strada Saint-Louis-en-l'Île și traversează Sena. Deasupra fluviului, vântul amestecat cu umezeala o face să tremure. Câțiva soldați patrulează în depărtare, ea grăbește pasul, trece Quai de la Tournelle, intră pe strada Cardinal Lemoine și o ia la dreapta pe bulevardul Saint-Germain, unde locuiesc soții Kamensky. Totul este tăcut în jurul ei. Nu este în starea ei normală, vederea îi este încețoșată. Aproape că reușește să distingă umbrele și luminile lămpilor de stradă care îi marchează drumul. Când ajunge la intrarea conacului, sună frenetic la sonerie.

Soția stăpânului, Ksenia Vladimirovna, o femeie impunătoare, cu o față rotundă, îi deschide ușa, speriată. Trebuie spus că înfățișarea lui Nejiko este înspăimântătoare, mai ales la această oră, cu ochii ei ieșiți din orbite și privirea de nebună. Dacă nu ar fi cunoscut-o deja, Ksenia ar fi putut crede că e dementă. Kamensky sosește câteva secunde mai târziu, îmbrăcat în grabă, cu mustața zburlită. E într-o dispoziție proastă, o întrerupe pe Nejiko atunci când aceasta începe să vorbească în grabă, atrăgându-i atenția asupra orei vizitei. După miezul nopții se dă stingerea. Dar, încurcându-se în scuze, tânăra reușește să-l convingă că este o chestiune de maximă importanță. Kamensky o invită în salon, în timp ce Ksenia, în halat, le pregătește ceaiul.

Doar uitându-se fix la unduirile aburilor deasupra ceștii, Nejiko reușește să se liniștească. Respirând adânc, începe un lung monolog despre originea tulburării care o frământă de șase luni încoace. *Și dumneavoastră, domnule profesor, v-a luat mult timp să vă împlânziți vioara dumneavoastră Stradivarius? Există o tehnică, un remediu care să mă ajute?*

Kamensky o ascultă fără să scoată un cuvânt, perplex. Când ea se oprește, în sfârșit, el rămâne tăcut câteva minute. Privind în gol, el fixează un motiv pe perdelele imense din sufragerie. Tânăra Nejiko a progresat atât de repede datorită tăriei sale de caracter, a sânguinței sale în muncă. Ia în mână ceașca, bea câteva înghițituri mici și, în cele din urmă, îi spune încet:

— Nejiko, vă amintiți ultima dată când am lucrat la nuanțe? Cei slabi și cei puternici? Lent și rapid? Cu cât sunetul este mai puternic, cu atât urechea percepe mai puțin nuanțele, subtilitățile sale. În schimb, cu cât cânti mai jos, cu atât mai mare este puterea de separare.

Nejiko dă din cap fără să spună nimic, își amintește uimirea ei când Kamensky făcea o muzică atât de pură, atât de sensibilă, stăpânind nuanțele.

— Odată, continuă Kamensky, mi-ați spus că v-ar plăcea să cântați ca mine. Vă amintiți ce v-am spus? V-am răspuns că nu asta era ideea. Că ați avea o tehnică la fel de bună ca a mea, și poate chiar mai bună, dar apoi ar fi doar o chestiune de sensibilitate. Asta e dincolo de muzică, Nejiko. Dacă această vioară vi se împotrivese, atunci aflați care a fost trecutul ei, învățați să o cunoașteți... Cine au fost proprietarii ei anteriori, cum cântau...? Nu poți cânta decât cu răceală la un instrument a cărui viață trecută nu o cunoști.

Nejiko îi soarbe cuvintele fără să le înțeleagă. Se teme că secretul îi scapă, o copleșește un val de întrebări.

— Mătușa mea Anna mi-a povestit despre asta. Dar nu prea înțeleg, domnule profesor. Ce legătură este între mine și întâmplările prin care a trecut înainte această vioară?

— Fiecare instrument, chiar și cel care nu este perfect, vibrează într-un anumit fel pe o lucrare pe care a cântat-o deja.

Nu numai că a păstrat ritmul și viteza cu care o cânta maestrul său anterior, dar și sentimentele pe care le-a pus în ea.

— Dar atunci, nu voi putea niciodată să-i impun propria mea muzică? Sentimentul meu?

Pentru prima dată, Kamensky zâmbeste.

— Dacă îl cunoașteți pe fostul proprietar, acest lucru ar trebui să vă ajute. În caz contrar, depinde de dumneavoastră să înlăturați zidul de care vă loviți. Nu-i veți putea impune nimic acestei viori. Trebuie să învățați să vă simțiți reciproc sufletele.

Ea abia dacă s-a mișcat din loc. Kamensky se află deja în picioare, în mijlocul sufrageriei, gata să o însoțească afară, iar ea întârzie să se ridice. Văzând primele lacrimi pe chipul lui Nejiko, Kamensky, înțeleghător, îi recomandă să se vadă cu lutierul-acordor de viori de pe strada Roma nr. 56. Și, imediat, pare să regrete.

„Spuneți-i că v-am trimis eu. Și să nu spuneți despre el nimănui, mai ales faimosului Gerigk.“

6

La Paris, în primele luni ale anului 1944, tensiunea este palpabilă peste tot. La nivelul meu modest, pot confirma acest lucru. La sugestia prietenului meu Jean Vérines, cu care intrasem, înainte de război, în formația muzicală a poliției locale de la Prefectura de Poliție din Paris, m-am alăturat rețelei de Rezistență Saint-Jacques. De la filiala noastră principală, Place de la République, mă ocup de planificarea atacurilor cu grenade, de detașamentele armatei germane sau de garajele și hotelurile rechiziționate de naziști. Îmi dedic toată energia pentru a face bombe artizanale, muzica nu mai este nici măcar un hobby. Nu-mi pot imagina presiunea pe care trebuie să o fi exercitat Oshima pentru ca Nejiko să părăsească Parisul.

Pentru a-și întări hotărârea de a rămâne cu orice preț aici, Nejiko are doi susținători puternici, Knappertsbusch și Gerigk. Primul, din indiferență: cum nu practica repetiții colective înainte de spectacole, Knappertsbusch nu vedea nicio problemă ca Nejiko să locuiască la Paris

între turneele orchestrei. Al doilea, din calcul: cu Nejiko la Paris, Gerigk putea stabili o legătură directă cu ambasadorul japonez care, potrivit unui zvon persistent, se bucura de încrederea absolută a lui Hitler. În fiecare săptămână, îi trimite o telegramă lui Oshima pentru a-i da vești despre Nejiko și pentru a-l liniști cu privire la situația din Paris.

Într-o seară, Gerigk insistă să o ducă pe Nejiko la ceremonia de decernare a premiilor de la primul concurs de muzică Long-Thibaud. Tânăra nu este încântată de această idee, dar când află că prietena ei Michèle Auclair este câștigătoarea, până la urmă este de acord.

În mașina care îi duce la teatrul de pe Champs-Élysées, Gerigk face o analiză mascată a situației internaționale. Nu o spune pe de-a dreptul, dar Germania nazistă este în defensivă peste tot. Lațul se strânge. Aliații sunt cei care fac muzica pe toate teatrele de operațiuni. Pe frontul de est, după victoria de la Stalingrad, Armata Roșie a făcut progrese și a redobândit controlul asupra Leningradului încă din ianuarie. În Atlantic, mașina de război germană părea, de asemenea, să se blocheze, astfel încât o debarcare aliată era acum o chestiune de actualitate.

Nejiko ascultă monologul lui Gerigk fără să-i acorde atenție. Ea lasă războiul în seama bărbaților, a lui Oshima, Gerigk, Goebbels. Ea s-a convins că orice ideologie este, în esență, imperialistă și nu a căutat niciodată să aprofundeze subiectul. Războiul ei este mult mai personal, mai obsesiv: îmblânzirea acelei blestamate de viori. Să o facă să se plece în fața ei, să o drezeze, să o înrobească.

Neputința ei o cufundă pe Nejiko într-o stare permanentă de melancolie, care îi afectează starea de spirit până într-atât încât nu mai poate ascunde singurătatea care o strivește. Ar avea nevoie să regăsească locuri familiare, pe mătușa Anna, pe cei cărora să le poată împărtăși suferința, în timp ce aici, în acest oraș în care insistă să rămână, nu are cu cine să vorbească.

Dincolo de geamul din spate al mașinii, Parisul îi trece prin fața ochilor, fațadele haussmanniene¹, platanii și castanii fără frunze, copertinele din pânză ale cafenelelor, indicatoare luminoase care împânzesc bulevardele și intersecțiile. Este ora 17:30, iar o noapte geroasă a învăluit deja orașul. O liniște grea domnește acum în habitacul mașinii. Șoferul conduce încet, traversează Sena pe podul Concorde, lasă în urmă clădirea Adunării Naționale pe care flutură arborat steagul nazist. În Place de la Concorde, măsurile de securitate au fost întărite în fața Hôtel de Crillon, sediul guvernatorului militar al Parisului și al *Feldgendarmerie*. Peste tot în oraș, atmosfera s-a schimbat. Soldați germani sunt asasinați în mijlocul Parisului, camioanele militare sunt luate drept ținte. Chiar și chipul lui Gerigk este mai încruntat decât de obicei, mai încordat. Frica a trecut în cealaltă tabără.

¹ Georges-Eugène, Baron Haussmann a fost un urbanist francez, al cărui nume este asociat cu reconstrucția Parisului. S-a născut la Paris, într-o familie protestantă, de origine germană, din Alsacia. Arhitectura haussmanniană se referă la stilul parizian prin excelență al arhitecturii secolului al XIX-lea, cu o înfățișare tipic neoclasică. Aceasta definește încă Parisul și atracția pe care o stârnește a făcut din această capitală unul dintre cele mai vizitate și mai iubite orașe din lume. După moda urbanistică haussmanniană s-au construit o serie de orașe europene. Bucureștiul, capitala României, precum și Clujul au beneficiat de construcții bazate pe planurile pariziene ale lui Haussmann, respectiv bulevardul Magheru, din București și actuala stradă Lulu Maniu din Cluj. (n.r)

Șoferul oprește în fața teatrului. Îmbrăcați în ținute de gală, Gerigk și Nejiko se îndreaptă spre holul maiestuos, unde sunt întâmpinați de violonistul Jacques Thibault, unul dintre cei doi inițiatori ai evenimentului. Afabil, el le explică faptul că tocmai s-a întors dintr-un turneu în Germania, făcut prin intermediul lui Furtwängler, la Hamburg, Leipzig, München și Stuttgart. Unii muzicieni evită cu grijă micul grup, trebuie spus că nu-l apreciază pe Gerigk: un simplu muzicolog, un teoretician al muzicii, un artist ratat care nu va fi niciodată capabil să însuflețească un instrument. Muzica este o emoție, nu o mecanică. Gerigk este doar un mecanic al muzicii. În cel mai bun caz, un contabil. El numără, clasifică, spionează, listează, denunță, sortează, dar să cânte, nu va reuși niciodată.

Puțin mai sus pe scări, Nejiko a văzut-o pe Michèle Auclair, câștigătoarea premiului întâi la vioară, prietena cu care a urmat cursurile lui Kamensky la Conservatorul din Paris, în 1938. Se salută, încântate să se întâlnească din nou:

- Felicitările mele pentru acest premiu, Michèle.
- Dacă ai fi concurat, tu ai fi fost aceea care l-ar fi câștigat!
- Nu vorbi prostii, râde Nejiko. Îți amintești când profesorul Kamensky m-a învățat să cânt la vioară de la zero? Spunându-mi că postura mea nu era bună, nici modul meu de a ține instrumentul!
- Da, dar erai atât de hotărâtă...
- E adevărat... Iată-mă din nou aici, astăzi, luând-o de la capăt cu această vioară care mi-a fost oferită... N-am spus-o cu adevărat până acum, dar mă apasă greu...

La menționarea viorii Stradivarius, Michèle tace o clipă, ca și cum ar încerca să găsească formularea potrivită pentru

cuvintele pe care urmează să le rostească. Asigurându-se că nimeni nu o poate auzi, șoptește:

— Ferește-te de Gerigk! Se spune că este însărcinat cu confiscarea tuturor instrumentelor muzicale ale evreilor înainte ca aceștia să dispară.

Nejiko o ascultă fără să tresară, cu fața lipsită de expresie.

— Cu mult înainte de război, continuă Michèle, a scris un lexicon al muzicienilor evrei. Acest repertor este folosit astăzi ca bază pentru persecuția lor.

Un vârtej de admiratori veniți să o felicite o ia cu el pe Michèle, iar Nejiko nu va mai ști nimic despre ea.

Puțin mai târziu, se trezește așezată în rândul întâi, lângă Gerigk. Ea are douăzeci și trei de ani, el, treizeci și opt. Cuvintele prietenei sale încă îi mai răsună în urechi. Și dacă toate acele insinuări sunt adevărate? Knappertsbusch însuși a insistat ca niciun muzician să nu accepte o donație de instrumente din partea regimului. Mai sunt și toate împunsăturile tovarășilor săi de orchestră. Și acum prietena ei, Michèle Auclair... Se simte neliniștită. Avea visuri mari când a venit la Paris și totul merge prost de când cu acest cadou de la Goebbels. Este copleșită de dezolare. În timp ce Michèle urcă pe scenă pentru a interpreta *Concertul pentru vioară în la major* de Mozart, ea se apleacă încet spre Gerigk și îi șoptește, cât mai rece cu putință:

„Vioara mea este a unui evreu?“

Fără să-și întoarcă privirea de la scena pe care se instalează Michèle, Gerigk răspunde fără să clipească, simulând amuzamentul:

„Ce imaginație bogată aveți! Ar trebui să scrieți romane, draga mea!“

Prolog la a patra ediție a *Dicționarului evreilor în muzică*, coordonat de dr. Herbert Gerigk, Editura Bernhard Hanefeld, 1944.

Am reușit să îndepărtăm din viața noastră culturală și muzicală toate elementele evreiești. Reglementări stricte și clare au făcut ca tuturor evreilor să le fie interzise orice reprezentatie, producție sau publicație și să fie privați de orice paternitate artistică. Compozitorii evrei au, cu toții, un punct comun: respectă regula rasei lor, ceea ce îi determină, invariabil, să încalce legile armoniei polifonice pentru care nu au nicio afinitate. Prezentul lexicon are o mare autoritate. Noi nu intenționăm să perpetuăm opera evreilor, ci, dimpotrivă, să eradicăm, cât mai repede posibil, orice urmă a acestora din viața noastră culturală și intelectuală. Va fi un proces lung și dificil, pentru că sunt maeștri ai înșelăciunii și ne putem teme că unii dintre ei au reușit să se fofileze prin ochiurile plasei. Să fim vigilenți!

Die Musik, numărul din februarie 1944, editorial de Herbert Gerigk, redactor-șef.

Este strict interzis să se cânte orice formă de jazz influențată de stilul american sau orice altă muzică aflată în conflict atât de flagrant cu moștenirea culturală germană. Acest lucru se aplică, de asemenea, oricărui spectacol muzical care exprimă degenerarea prin intermediul unei muzici de fundal distorsionate fizic, al unor melodii vocale decadente sau al unor exhibiții de joasă speță.

Articol de dr. Herbert Gerigk în *Musik im Kriege*, o revistă distribuită de Oficiul pentru Muzică, sub conducerea lui Alfred Rosenberg (extrase).

Arnold Schönberg: *Un părinte biciuitor al muzicii, amator de nihilism și dezintegrare.*

Giacomo Meyerbeer: *Frivolitate, cinism, erotism.*

Jacques Offenbach: *Compozitoras de opere.*

Carl Goldmark: *Abordare superficială a tuturor aspectelor legate de stil. Kitsch supraevaluat.*

Raport de evaluare profesională a lui Herbert Gerigk întocmit de către Alfred Rosenberg.

De-a lungul anilor, dr. Gerigk a dat dovadă de o perseverență admirabilă în combaterea forțelor subversive care acționează în viața noastră muzicală, contribuind la eliminarea multor dintre obstacolele asociate cu starea de spirit. A știut întotdeauna să mențină coeziunea dintre muzică și ideologia germană, iar recunoașterea sa în lumea muzicală este binemeritată, având în vedere calitatea numeroaselor sale articole publicate.

Martie 1944. Americanii fac progrese rapide în Pacific. În drumul său spre Insulele Mariane, flota americană încercuiește și blochează mai mulți atoli și un număr de arhipelaguri pentru a le transforma în aerodromuri de pe care avioanele B-59 să poată bombarda Imperiul Soarelui Răsare. Situația trupelor japoneze de pe insulele izolate este disperată. Cartierul general imperial din Tokio le condamnă, interzicând orice capitulare: „Nu supraviețuiți în rușine ca prizonieri. Muriți ca să nu lăsați în urmă o rușine“. Ofițerii și soldații japonezi respectă ordinele și recurg chiar la canibalism pentru a supraviețui. În Noua Guinee, aceștiaucid, jupoaię și mănâncă populația locală, precum și pe unii dintre prizonierii de război americani, pe care îi numesc „porci albi“, cu referire la porcii negri asiatici, atât de delicioși atunci când sunt rumeniți la proțap. Soldații japonezi frig părțile cele mai consistente, cele cu mai multă carne, în special pulpele. Ei nu se dau înapoi și prăjesc creierii și ficiții.

La fel ca și Imperiul Japoniei, Nejiko este într-o stare proastă. Este chinuită, slăbită din punct de vedere fizic. Nu mai mănâncă. Într-o zi, când o vizitează, Gerigk încearcă să o preseze spunându-i povestea acelor soldați singuratici și înfometaji. El conchide sec, pe tonul său sfătos: „Cel puțin ei nu fac atâta tam-tam pentru a se hrăni!”

Nejiko se află la cel mai scăzut nivel. Își anulează, rând pe rând, turneele cu Filarmonica. La un moment dat, de absențele sale află Oshima, care îi trimite o telegramă și un emisar. Oga Koshiro, consilier special al ambasadorului și un om de încredere, moștenește această misiune ciudată. Vine de la Berlin cu trenul. De la Gara de Est, ia linia 5 de metrou și coboară la stația Arsenal. Verifică adresa pe care a mângălit-o pe o bucată de hârtie și pornește spre Sena, umplându-și din plin plămânii cu aerul proaspăt. Cunoaște bine Parisul, pentru că a lucrat acolo câțiva ani înainte de a se alătura ambasadei din Berlin.

Mi-l imaginez în această frumoasă zi de martie, după iarna geroasă și interminabilă pe care a petrecut-o în Germania, plimbându-se liniștit pe bulevardul Henri IV, scăldat în lumina soarelui. De pe Pont de Sully, răsfrângerile soarelui pe Sena îl orbesc. În cele din urmă, se întoarce pe strada centrală a insulei, unde locuiește Nejiko. Ajuns în fața clădirii cu pricina, Oga Koshiro își face timp să se pieptene în oglinda vitrinei magazinului din apropiere și se îndreaptă spre lift.

La început iritată de mesajul ambasadorului, Nejiko este mai degrabă intrigată de acest consilier misterios. Avertizată de sosirea lui prin zgomotul ușii, ea îl observă discret pe fereastră în timp ce acesta se află încă în curte. Destul de frumos, distins, elegant, prima impresie este în favoarea lui. Ea îi dă aceeași vârstă ca și lui Gerigk.

Ținuta lui este de bun-gust: nicio cută pe cămașa albastră, un costum închis la culoare, dintr-o țesătură delicată și o cravată perfect înnodată. Nejiko își aranjează propria ținută în oglinda din hol. Poartă pantaloni de flanelă și un pulover larg, roșu. Când el sună la sonerie, lui Nejiko îi ia mult timp să deschidă ușa, fiindcă trebuie să descuie trei încuietori, toate cu chei diferite.

Oga Koshiro se înclină ușor, iar Nejiko simte un parfum subtil care îi adie dinspre ceafă, un amestec de cedru și portocală, bănuiește ea. Ea îl roagă să se instaleze în sufragerie. Se așază pe unul dintre cele două fotolii de un verde ca sticla, care stau în fața canapelei acoperite cu catifea și cercetează încăperea în timp ce Nejiko pregătește ceaiul în bucătăria ei, care este dotată cu „toate facilitățile moderne“.

Apartamentul este mare și frumos decorat, iar tonurile portocalii ale parchetului îi conferă o căldură deosebită. Pe pereți se află câteva partituri înrămate de Schubert și Chopin și o bibliotecă mare, cu geamuri, care conține o mulțime de cărți, poate de două ori mai multe decât cele pe care le are în Berlin. Unele sunt în japoneză, dar cele mai multe sunt în franceză. Pe un alt perete, o ramă de tablou îi atrage atenția lui Koshiro până într-atât încât se ridică în picioare pentru a o examina cu atenție.

Revenită în salon, Nejiko îi surprinde interesul.

— Nu pot fi sigur, dar cred că este o imprimare cu amprentă uscată pe hârtie groasă de *hosho*¹, spune el. Muntele Fuji este minunat reprodus. Pot să vă întreb de unde ați luat o astfel de gravură?

¹ Hârtie produsă manual, cu grade diferite de rugozitate (n.r)

— Am avut norocul să-l întâlnesc pe artist, un austriac, Fritz Capelari, care a trăit multă vreme în Japonia. În timp ce mă aflu în turneu cu Orchestra Filarmonicii, a venit să mă salute la finalul unui concert, la Viena, și mi-a oferit-o. Titlul gravurii este *Muntele Fuji de pe un câmp pustiu*.

— Aș spune cu siguranță că acest artist face parte din mișcarea *shin hanga*¹. Una dintre caracteristicile acestei mișcări este aceea că lasă un loc important peisajelor, ca, de altfel, domnișoară Suwa, și femeilor frumoase.

Nejiko a roșit la compliment, dar a continuat ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Sora mătușii mele, Varvara Bubnova, o pictoriță-litograf, m-a inițiat în această artă. Sunt încântată că vă place această stampă. Întotdeauna, Fuji San mi s-a părut irezistibil.

— Eu sunt doar un simplu amator informat. Ajut artiștii din alt curent, cei din *sosaku hanga*.² Stilul este asemănător, dar abordează subiecte mai puțin convenționale și lasă mai mult loc pentru exprimarea lor individuală.

— Erudiția dumneavoastră în materie de muzică este la fel de mare precum aceea în domeniul stampelor, domnule consilier?

— Nu, și îmi cer scuze... Apreciez muzica și toată munca dumneavoastră pe care mi-a prezentat-o ambasadorul. La Berlin, am avut de mai multe ori ocazia să asist la concerte

¹ La începutul secolului XX, Watanabe Shosaburo a fost editorul cel mai activ în această mișcare. Mișcarea *shin hanga* — „imprimare nouă” — a căutat să reînvie, într-un mod contemporan și extrem de romantic, stampele de tip clasic *ukiyo* (produse între secolele al XVII-lea și XX, prin gravură pe lemn, ale căror laitmotive sunt peisajele, scenele istorice sau scene teatrale și/sau de delectare). Peisajele și femeile au fost subiectele sale principale. (n.r.)

² *Sosaku-hanga* a fost o mișcare artistică de gravură pe lemn, concepută în Japonia, la începutul secolului XX. (n.r.)

ale Orchestrei Filarmonicii, dar, în ceea ce privește muzica, sunt ca și dumneavoastră cu această gravură, găsesc unele melodii frumoase, altele mai puțin plăcute, fără a putea merge mai departe în analiză.

— Să nu vă pară rău. În artă, senzația și intuiția primează în fața analizei.

— Da, dar mă simt foarte prost că am atât de puține cunoștințe despre o artă atât de importantă. De aceea, prefer să vorbesc despre biblioteca dumneavoastră decât despre repertoriul dumneavoastră muzical!

Nejiko a râs cu poftă.

— Toată lumea îmi vorbește tot timpul despre muzică, de parcă doar pentru asta trăiesc. Cititul este cealaltă pasiune a mea. Mă ține ocupată. Îmi umple momentele de singurătate. De îndată ce am timp liber, mă duc de-a lungul Senei și mă opresc la fiecare tarabă, așa că e greu să nu mă întorc cu brațele pline...

— Credeam că am o bibliotecă frumoasă în Berlin... Nu pot concura cu asta. Doar cea din casa mea din Kyoto este mai bine înzestrată.

— Dacă vreți, vă arăt librăria mea preferată, are întotdeauna cărți în japoneză. Presupun că nu ați venit de la Berlin pentru o oră?

— Într-adevăr, plec mâine, dar în seara asta iau o masă de afaceri la Lutetia cu niște ofițeri germani.

— Ei bine, atunci lăsați-mă să vă duc la Café de Flore pentru prânz și apoi vom merge să ne plimbăm. N-aș vrea să-i puteți spune ambasadorului că nu v-am primit bine!

— Departe de mine gândul acesta, domnișoară Suwa... Accept cu plăcere această invitație. Mă bucur să revăd Parisul într-o companie atât de încântătoare!

La Café de Flore, Nejiko petrece un moment plăcut cu Oga. Îi place bărbatul, chiar dacă este mai în vârstă decât ea. Nejiko îl găsește cultivat și amuzant, rafinat și delicat, cu totul diferit de ceilalți colaboratori autoritari și servili ai lui Oshima. Prevenitor, se interesează de sănătatea ei și nu caută, în niciun moment, să capete vești despre vioară. Deși vorbește puțin despre el și rămâne foarte discret, Oga Koshiro îi inspiră încredere și o liniștește. În timpul mesei de prânz, ei schimbă impresii despre cultura franceză, cum ar fi obiceiul de a-i saluta pe necunoscuți. Este imposibil să intri într-o brutărie fără ca un alt client să strige „*Bonjour, m’sieurs-dames...*“ Ca să nu mai vorbim de toți cei care își suflă nasul în public sau mănâncă fără jenă în mijloacele de transport în comun. Cât despre acest gust foarte francez pentru contradicție, care constă în a-l ironiza pe interlocutor, această atitudine este, pentru ei, de neînțeles...

Cu toate acestea, literatura este o modalitate de refacere a imaginii franceze. Nejiko face referire la Gustave Flaubert, *Educația sentimentală*, *Madame Bovary*, Guy de Maupassant, *Bel Ami*, dar și la Jules Verne și Chateaubriand. La menționarea acestui ultim nume, Oga a făcut o ușoară strâmbătură. „Ba da!“ răspunde ea, râzând. „Și aproape că l-am uitat pe Victor Hugo. Dar dumneavoastră? Pe care dintre ele ați păstra-o mereu alături?“

Oga are nevoie de câteva secunde pentru a-și aminti, înainte de a recita câteva versuri din Baudelaire:

*Chaque fleur s'évapore ainsi qu'un encensoir
Le violon frémit comme un cœur qu'on afflige
Valse mélancolique et langoureux vertige!*

*Flori își topesc ființa, abia cădelnițând,
Pe strunele viorii o inimă suspină,
Ca valsul melancolic în vârtejire lină!¹*

Oga se împotrivește, dar Nejiko i-o ia înainte și plătește nota de plată. Afară, vremea este plăcută, aproape neobișnuit de blândă pentru acest anotimp. Înainte ca Oga să o conducă acasă, ei fac câțiva pași de-a lungul cheiurilor Senei.

Nejiko aproape că uită de atmosfera sufocantă care s-a așezat peste oraș. Îi povestește lui Oga despre primii ei pași în Paris, când a ajuns aici, în urmă cu șapte ani. Uimirea ei în fața Turnului Eiffel, a catedralei Notre-Dame, a Luvrului, a Champs-Élysées-ului, a podului Alexandre III, a Grand Palais-ului... De îndată ce a pus piciorul în acest oraș, a *simțit că devine cineva*, spune ea. Era aici, hoinărind prin Jardins des Plantes, în cafenele, pe marile bulevarde. Seara, se dusesse la Max Linder, pe bulevardul Poissonnière, fără să se teamă să meargă acolo singură sau în compania prietenei sale, cântăreața japoneză Yoshiko, care se afla și ea la Paris. Războiul nu fusese încă declarat. Odată cu stingerea, ea a ieșit în lume din ce în ce mai puțin. Nu mai îndrăznea să iasă singură cu vioara ei. Anul trecut, a văzut un singur film, *Adrien*, un vodevil dezamăgitor, a cărui calitate era, din fericire, ridicată de un actor deosebit de amuzant și emoționant, Fernandel.

În acest moment al conversației, Oga și Nejiko ajung pe strada Saint-Louis-en-l'Île. Abia acum Oga menționează motivul venirii sale:

¹ Charles Baudelaire, *Florile răului și alte poeme*, traducere de Radu Cărneci, Editura Hyperion, Chișinău, 1991 (n.r.)

— Domnișoară Suwa, suntem îngrijorați de turnura pe care o ia războiul în Europa și am fi mai liniștiți dacă v-ați întoarce la Berlin. Ambasadorul ar dori ca mâine să luați trenul de întoarcere cu mine, dar, desigur, nu aş vedea nicio ofensă la adresa mea dacă v-ați mai gândi câteva zile...

Nejiko s-a surprins zâmbind la ultimele cuvinte ale lui Oga, care a adăugat, tot pe un ton glumeț:

— Cu acest soare strălucitor, nu am ales ziua potrivită pentru a pleda cauza Berlinului! Și toate astea fără să vă mărturisesc că, în ultimele luni, nu am fost deloc cruțați de aviația britanică! Dar promiteți-mi că nu-i veți spune asta ambasadorului...

— Nu vă faceți face griji, va rămâne între noi, răspunde Nejiko, amuzată.

În acest moment, Oga are un aer serios și gânditor.

— Aveți grijă, Nejiko! Mare grijă! Vremurile sunt tot mai întunecate.

Nejiko se oprește o clipă înainte de a răspunde încet:

— Vă rog să-l asigurați pe ambasador că sunt bine. Profesorul Kamensky m-a sfătuit să mă întâlnesc cu cineva care să îmi rezolve problema. Doar gândul de a merge acolo mă face să mă simt deja mult mai bine, după cum puteți vedea.

În cele din urmă, Nejiko s-a hotărât să bată la ușa lutierului pe care i-l recomandase Kamensky, același lutier care avea să-mi dea mai târziu atâtea informații despre ea, hotărâtoare pentru ancheta mea.

În ziua aceea, ia metroul și coboară la stația Havre-Caumartin. Străzile sunt pustii. Un vâl de nori se agață de orizont. Grăbește pasul ca să urce strada Caumartin, strângând și mai tare, în mâna dreaptă, mânerul cutiei de vioară. O ia repede pe îngusta stradă Provence, se întoarce febril pentru a se asigura că nu o urmărește nimeni, trece pe lângă oficiul poștal închis de la colț și iese în strada Rome. Nejiko urcă înapoi câteva zeci de metri, încetinește, se gândește că a mers prea departe, se întoarce din drum câteva numere, apoi se răzgândește și o ia în direcția opusă și ajunge, în cele din urmă, în fața unei uși mari din lemn. Își trage sufletul, își șterge ușoara transpirație de pe frunte. O mișcare scurtă a unei perdele de la etajul doi al imobilului de peste drum o face să tremure. Intră în grabă

și descoperă o curte mare, dreptunghiulară, pavată, înconjurată de clădiri dărăpănate, din piatră și cărămidă. La parter se află atelierele meșteșugarilor, dintre care multe par abandonate. Începe să cadă o ploaie fină. Picăturile, ușoare, se îmbibă în haina neagră de lână a lui Nejiko. Printr-unul dintre luminatoare transpare o lucire slabă. Se apropie și bate ușor în ușa cu geamuri din sticlă. Așteaptă câteva secunde, după care bate din nou la ușă, mai tare, până când geamul și cadrul ușii tremură. Perdeaua din pânză albă de in, care ascunde interiorul, se mișcă imperceptibil, o privește un bătrân. Poartă un costum de catifea verde-închis, părul îi este alb, unele dintre firele din sprâncenele lui sunt încă închise la culoare. Se hotărăște să tragă zăvorul.

Înăuntru este o adevărată mizerie, care duhnește puternic a loc închis și a țigări, sau, poate, a tutun de pipă. O rază subțire, strecurată printr-o lucarnă, luminează locul. În strălucirea ei, praful se învâрте încet în aerul încărcat. Peste tot, îngrămădite, stau instrumente, bucăți de lemn puse la uscat, unelte, partituri vechi.

Bătrânul nu este nici prietenos, nici primitor. E aproape ostil. Abia dacă o salută pe Nejiko. Impasibil, o lasă să prezinte recomandarea profesorului ei Kamensky și motivele vizitei sale. Inima lui Nejiko bate de să-i spargă pieptul. Atunci când nu găsește cuvintele potrivite pentru a descrie ce o deranjează la vioară, are tăceri lungi, stânjenitoare, în timpul cărora lutierul pare să-i asculte ritmul sacadat al respirației, tonul răsuflării ei.

Pe urmă, am aflat de la lutier ce s-a întâmplat. Când, în cele din urmă, Nejiko izbucnește în lacrimi, el îi oferă, în final, un loc pe un scăunel, lângă masa lui de lucru. Își ia și el

unul și se așază cu fața la ea, în întuneric. Așteaptă câteva clipe, până când ea își vine în fire, apoi îi cere permisiunea de a-i lua vioara, pentru a o studia. Când apucă ușor instrumentul din cutie, ochii i se aprind. Îl scrutează, îl întoarce, îl mângâie, chiar îl adulmecă și punctează fiecare dintre mișcările lente, pe care le impune instrumentului, cu mormăieli enigmatice și mici exclamații.

Atunci când lutierul ia arcușul în mână și începe să cânte ușor, sunetul este absolut minunat. Ca și cum ar putea face să sune voci sau cântece omenеști. Vioara sună la fel de bine ca și cum Kamensky însuși ar cânta la ea.

— Este admirabil, spune el. Prodigios, într-adevăr. O încântare. Extraordinar. Am ținut câteva capodopere în mâinile mele, dar asta... nu mai am cuvinte...

— Da, doar că la mine armonia nu funcționează...

— Dar nu trebuie schimbat nimic, nici măcar arcușul!

Nu există nimic mai neplăcut pentru lutier decât să primească muzicieni rătăciți, a căror judecată tehnică este alterată de prea multă emoție. El o plasează rapid pe Nejiko în această categorie. Dacă n-ar fi fost la mijloc recomandarea lui Kamensky, el ar fi trimis-o la plimbare cu plăcere, la fel ca pe acei muzicieni cu care a simțit că nu rezonază. Intrigat de faptul că tânăra femeie are o vioară atât de valoroasă, cere să vadă certificatul de autenticitate și titlul de proprietate. Nejiko nu-l are la ea și îi răspunde că, în orice caz, certificatul este semnat de Goebbels. Ea consideră util să adauge: „Singurul lucru pe care îl știu este că e vorba de un Stradivarius. Herbert Gerigk m-a asigurat de acest lucru“.

La auzul numelor Goebbels și Gerigk, fața bătrânului încremenește. În sinea lui, îl blestemă pe Kamensky. *O să am*

parte de necazuri în cele din urmă... Ceea ce este sigur este că această vioară nu este un Stradivarius, ci un Guarneri. Un Gu-ar-ne-ri. Nemții ăștia s-au priceput întotdeauna să compună, dar când vine vorba de cunoașterea instrumentelor... Este atât de delicat și atât de sonor în același timp, iar acea profunzime întunecată... Cum să nu o observi? Vocea lui Nejiko îl smulge din gândurile sale, îl roagă să o ajute, să accepte să se întâlnească din nou cu ea. Cu jumătate de glas, gândindu-se la vechea sa prietenie cu Kamensky, până la urmă, este de acord.

Nejiko se agață de speranța pe care i-a dat-o bătrânul. Își face un obicei din a veni să-l vadă în mod regulat, chiar și de două ori pe săptămână, și reușește să formuleze mai bine ceea ce simte în legătură cu relația dintre ea și vioara ei.

Ea încă nu știe că lutierii sunt doctorii tuturor sufletelor, atât ale instrumentelor, cât și ale oamenilor. De aceea discernământul lor este atât de mare și prezența lor este atât de liniștitoare pentru muzicieni.

La fiecare vizită, ea îl roagă pe meșter să mânuiască instrumentul, să-l miște în acord cu gesturile din încheietura mâinii, pentru a-i arăta acestei așa-zise viori Stradivarius că acum nu mai este singură împotriva ei, că și-a găsit un aliat. Când devine prea insistentă, bătrânul o minte cu aplomb, spunând că a făcut noi reglaje, că a mutat „sufletul“ cu o zecime de milimetru. Adevărul este că el nu atinge absolut nimic. Nu este vorba de repararea instrumentului, ci de vindecarea muzicienei.

Într-o zi, când Nejiko este deosebit de săcâitoare, lutierul se plânge:

„Dacă vreți părerea mea, este chiar mai mult decât un cadou, să oferi o astfel de vioară cuiva atât de tânăr ca

dumneavoastră... Trebuie mai întâi să vă găsiți propria sonoritate! Este singura cale de a împlânzi un astfel de instrument... Asta dacă veți reuși vreodată...”

Din nou, Nejiko se vede aruncată în abis. Sonoritatea ei? Petrece atât de mult timp căutând-o, se străduiește atât de mult să o atingă, și i se părea că începe să o afle. Și această întrebare care revine mereu: cine a cântat la această vioară înaintea ei? Care a fost sensibilitatea acestui muzician misterios? Ce repertoriu avea, ce stil, ce ritm?

Nejiko găsește aceleași energii pentru a scrie ca și pentru a cânta la vioară, fragmente, străfulgerări de senzații, reminiscențe?

Vineri, 19 mai 1944, și-a notat o amintire, inspirată de sunetul ploii care picura pe tabla de zinc de pe acoperiș. În copilărie, iubea ploaia, însoțită întotdeauna de procesiunea de *kasas*, acele umbrele japoneze multicolore. *Kasa* mamei sale era deosebit de atrăgătoare pentru ea; îi plăcea granulația hârtiei acoperite cu ulei, foșnetul ei mătăsos, modelele de frunze albe de gutui pe un fond roșu, mirosul de bambus al mânerului și mirosul de lemn de santal al bățului și al spițelor... În jurnalul ei, povestește cât de mult o minuna acest obiect, dar și frustrarea pe care o resimțea, fiindcă, deși râvnea la el atât de mult, îi era interzis să-l atingă, când ea ar fi dorit atât de mult să îl facă să se rotească în jurul propriei lui axe, deasupra bălților, în scene de balet pe care să le fi compus ea însăși.

Când avea cam opt ani, a descoperit că, în casa din Mejiro, mătușa ei avea o întreagă colecție de astfel de lucruri. De-a lungul săptămânilor de lecții, ea a pus la punct un plan. După ce a zărit cea mai mică și mai discretă umbrelă, care era așezată în spatele celorlalte, Nejiko a luat-o și a ascuns-o în cutia viorii, imaginându-și că mătușa ei nu va observa acest lucru. Toată noaptea, furtul acesta o chinuise. Când s-a trezit, prima ei intenție a fost să mărturisească totul și să ducă umbrela înapoi fără întârziere, dar imediat ce a coborât la micul dejun, mama ei a întrebat-o de unde a luat umbrela aceea frumoasă. Luată pe nepusă masă, Nejiko mințise. Îi răspunsese, mușcându-și buzele, că mătușa Anna i-o dăduse ca răsplată pentru progresele ei la vioară.

Ajunsese acasă la mătușa ei epuizată de o zi de remușcări, iar când, după ore, Anna o întrebase dacă are ceva de mărturisit, Nejiko rămăsese din nou tăcută. Insistând, mătușa ei o întrebase despre dispariția unei umbrele de soare, cea care era puțin ascunsă, cea mai prețioasă din colecția ei... Nejiko se bâlbâise, privind pământul care se încetșase sub primele ei lacrimi. Ca ortodoxă practicantă, mătușa îi dăduse lecții despre cât de gravă era fapta ei. A mai adăugat și că, dacă i-ar fi cerut-o, ar fi fost fericită să-i dea ei umbrela de soare.

De ce își înnegrește toate aceste pagini când muzica ei ar fi aceea în care ar trebui să își exprime cele mai profunde sentimente?

Trebuie să vedem în aceste pagini o nevoie de materialitate, de permanență, care să contrabalanseze caracterul impalpabil al notelor pe care le face să izvorască din vioara

ei, naturii efemere a sonorității lor? Chiar și înregistrările muzicale perfecte nu reproduc niciodată realitatea; doar materialul brut ne permite să ne formăm propriile impresii. Așa că ar fi probabil util să vă dau *ex abrupto* cuvintele pe care le folosește, felul ei de a le lega, de a le uni, de a le asambla, felul ei de a vorbi fără a fi întreruptă.

20 mai

Mama mi-a scris. Își face griji pentru mine. Crede că îi ascund un soț. Este cu neputință să știu dacă îmi spune adevărul și dacă totul merge bine pentru ea în Tokio. Un sentiment copleșitor de vinovăție, dar ce pot să fac? Mătușa Anna mi-a spus că ar fi o nebunie să încerc să mă întorc singură și că nu voi supraviețui. Să aștept... Din nou...

21 mai

Am profitat de soare pentru a ieși la plimbare. În drum spre gară, o bătrână îi spunea prietenei sale: „Te plângi tu azi, dar stai să vezi mâine“. Ele vorbeau despre perdele transformate în rochii și despre tălpi din lemn care să le înlocuiască, la pantofi, pe cele din piele. Una dintre ele a vorbit și despre mine, am înțeles „autobuz gratuit“ și „fără bilet pe cartelă“.

22 mai

Căldură copleșitoare! Treizeci și cinci de grade... Acest lutier este teribil de costeliv. Săptămâna viitoare o să încerc să-i aduc pâine și cartofi. Cu vioara mea, lucrurile au ajuns la un punct în care mă întreb ce s-ar putea întâmpla mai rău decât atât. I-am trimis vorbă lui Knappertsbusch că încă eram foarte bolnavă.

23 mai

O, vioara mea! Visez ca trecutul să se termine, nu vreau ca amintirile să te mai deranjeze!

24 mai

Gerigk a lăsat o partitură originală de Schumann. A vrut să mă ducă la Luvru. Motivele pentru toate atențiile sale devin suspecte.

Gerigk a trecut pe la mine și mi-a lăsat o partitură originală de Schumann. Voia să mă ducă la Luvru. Motivele tuturor atențiilor sale devin suspecte.

La Paris, Centrul de documentare iudaică contemporană găzduiește o mare parte din arhivele privind activitățile *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* în Franța. În aceste arhive se află numeroase documente care îl acuză pe Gerigk: un memorandum care descrie funcționarea *Sonderstab Musik*, directivele pe care acesta le trimite subordonaților săi, rechiziții făcute de la evrei, muzicieni sau reparatori de instrumente, deportați în lagărul de la Drancy, destinate atelierelor sale pariziene, precum și numele principalilor săi colaboratori, cum ar fi adjunctul său, dr. Wolfgang Boetticher, sau colaboratoarea și amanta sa, dr. Franz Berta, care se ocupa de anumite aspecte ale activității organizaționale.

În cadrul *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* (ERS) al lui Gerhard Utikal, care se ocupa de confiscarea bunurilor evreilor din Europa ocupată, Gerigk era cunoscut ca fiind șeful departamentului de muzică. Această companie înfloritoare are, de asemenea, o unitate dedicată operelor de artă, *Sonderstab Bildende Kunst*, în timp ce un alt departament, *Dienststelle*

Westen, biroul vestic, se ocupă de piesele de mobilier, o parte dintre acestea fiind transferate familiilor germane afectate de bombardamentele aliate. Este vorba de *M-Aktion*, de la *Möbel Aktion*, care s-ar putea traduce prin *Operațiunea Mobilier*.

Această birocrație pusă în slujba arianizării i-a dat mână liberă lui Gerigk. Trebuie spus că, în timp ce personalitățile de frunte ale regimului se grăbesc să trimită cât mai multe tablouri sau bronzuri în ascunzătorile lor germane – Hitler însuși visa să ridice un muzeu gigantic, spre gloria sa, în orașul Linz, unde stătuse cu chirie –, instrumentele muzicale și partiturile rare sunt mai puțin râvnite. Instrucțiunile Führerului cu privire la prerogativele miniștrilor săi sunt, în mod deliberat, vagi. Rosenberg, Göring și ierarhia militară, dar și Ribbentrop și Ministerul Afacerilor Terestre, cu toții își revendică o parte de competențe în confiscarea operelor de artă. Goebbels a fost unul dintre cei mai răzbunători: a considerat că aceste capturi țin de răspunderea sa ca parte a *Propaganda Staffel*¹, care lucra pentru a controla mințile.

Cu instrumentele sale muzicale, Gerigk nu prea are motive să dea raportul, dacă nu luăm în calcul rarele întâlniri cu șeful serviciului *Rosenberg*, Gerhard Utikal, la sediul ERS de pe Avenue d'Iéna nr. 54. În biroul său imens de la etajul întâi al unei reședințe particulare confiscate, Utikal adună o mulțime de opere de artă și are un pian cu coadă magnific, livrat chiar de către Gerigk. La un pahar de bourbon – și, atunci când capturile au fost bune, la un trabuc –, cei doi

¹ Instituție specializată în cenzură, condusă de Ambasada Germaniei. În cadrul acesteia, jurnaliștii colaboraționiști acționau oportunist, din lăcomie pentru câștig, având salariile duble, comparativ cu celelalte salarii din Franța, care, sub Ocupație, erau blocate. (n.r.)

bărbați discută despre măreția Reichului și despre supremația sa culturală.

În primăvara anului 1944, *Dienststelle Westen* dispune de o sută cincisprezece agenți și de ajutorul a aproximativ o sută de firme franceze de mutări și depozite, care furnizau Reichului până la optzeci de camioane pe zi. Pentru a sorta și a transporta toate aceste obiecte în Germania și Austria, Kurt von Behr, care era însărcinat cu recuperarea bunurilor evreiești, a obținut autorizația de a deschide trei lagăre de internare și de muncă forțată, anexe ale lagărului principal de la Drancy, toate situate în Paris. La numărul 85, pe strada Faubourg-Saint-Martin, pentru tabăra Levitan. Pe strada Bassano, la numărul 2, pentru tabăra Bassano. Pe Quai de la Gare, la numărul 43, se afla tabăra Austerlitz, cea mai activă. Aceste lagăre din interiorul zidurilor orașului i-au permis lui Alois Brunner, comandantul-șef de la Drancy, să rezolve cazul evreilor care nu puteau fi deportați. Persoanele internate acolo lucrau peste douăsprezece ore pe zi, descărcând și reîncărcând camioanele de mutare sub supravegherea echipelor de la *Dienststelle Westen*.

Unii dintre ei găsesc obiecte care le aparțin lor sau unor rude.

În timp ce scriu aceste rânduri, folosind date reconstituite datorită arhivelor Centrului de documentare iudaică contemporană, îmi dau seama că nimeni nu a efectuat vreodată o cercetare serioasă despre Gerigk. Eu însumi, obsedat de ancheta mea, am abandonat povestea acestui om vinovat de atâtea persecuții. În arhivele germane, am găsit elemente despre copilăria sa în mica burghezie din Baden-Württemberg. Tatăl său visase pentru fiul său la

o carieră de violonist celebru, dar tânărul Herbert nu avea nici predispoziție, nici talent. În plus, era stângaci, într-o perioadă în care profesorii îi cereau să învețe să cânte cu mâna dreaptă pentru ca toate arcușurile dintr-o orchestră să fie orientate frumos, pe aceeași parte.

Când Herbert cânta, interpretarea sa era sânguincioasă și fără cusur. Cu toate acestea, tânărul nu simțea muzica, astfel încât gesturile și mintea nu îi erau niciodată legate, niciodată interconectate. Confruntat cu dezamăgirea tatălui său, scutit de obligațiile militare în urma unei crize cardiace, și-a propus să se revanșeze, desfășurându-și toată energia și rigoarea în studii de muzicologie de un succes strălucit. Dar cu cât acumula mai multe distincții și onoruri, cu atât mai mult tatăl său își pierde interesul pentru el. Lucru dovedit chiar și în acea zi când a primit o scrisoare de felicitare din partea lui Hitler însuși pentru publicarea tratatului său despre evreii din muzică... „Ți-ar plăcea, i-a scris tatăl său, să te felicit pentru că ai făcut liste de muzicieni, când tu nu ai reușit să devii unul?“

La 14 mai 1944, Gerigk l-a vizitat pe Kurt von Behr în *lagărul de la Austerlitz* pentru a discuta problemele legate de trimiterea instrumentelor în Germania. Contraperformanțele militare și presiunea sporită din partea Aliaților l-au făcut pe Gerigk nervos și stresat. La intrare, îl salută santinelele, cu căștile pe cap. Trece prin depozitele fostelor Magazine Generale fără să tresară, fără să arunce o privire către cei șase sute de prizonieri care lucrează. În timp ce urcă pe marea scară din metal, în drum spre biroul lui von Behr, fulgeră: în loc de nobila luptă împotriva muzicii degenerate și a muzicienilor evrei pe care i-o încredințase Hitler însuși, el era redus la rezolvarea unor probleme de logistică, spațiu și resurse umane. Camera de la

Palais de Tokio și aripa Muzeului Național de Arte Frumoase de pe strada Manutention s-au dovedit, în curând, prea mici pentru a-i găzdui prada. Și cum rămâne cu garajul de pe strada Richelieu pe care l-a subînchiriat Gestapoului pentru a-l folosi ca spațiu de depozitare! Acest amatorism îl jignește. În ceea ce privește *lagărul de la Austerlitz*, dacă a obținut trei sute de metri pătrați pentru a repara instrumente, este doar pentru că o firmă berlineză se ocupă de asta și pentru că există o piață de desfacere: organizația nazistă de agrement *Kraft durch Freude* (Putere prin bucurie) care a achiziționat aproximativ cinci sute de pianе.

Gerigk intră cu zgomot în biroul lui von Behr și se trezește față în față cu Aloïs Brunner. Nu s-au întâlnit decât o dată sau de două ori la La Closerie des Lilas, iar comandantul nu i-a fost deloc de ajutor în misiunea sa. Fără să se lase impresionat, Gerigk decide să profite de această întâlnire întâmplătoare:

— Comandante, nu ați răspuns niciodată la scrisoarea mea prin care vă ceream doi evrei care să curețe pianele drepte înainte de a fi transferate, precum și un lutier și o pianistă evreică.

Brunner îl măsoară cu o aroganță accentuată și de aspectul tineresc al chipului său delicat:

— Ce vrei, prietene, sosirile evreilor la Drancy sunt din ce în ce mai rare. Înainte de a intra fără să bateți la ușă, eram pe cale să-i supun dragului von Behr ideea de a apela din nou la centrele de copii pentru a continua deportările... Trebuie să le garantez oamenilor mei perspective de viitor. Pentru disciplină, nimic nu este mai rău decât plictiseala.

O strâmbătură îi țuguie buzele lui Gerigk în timp ce von Behr zâmbeste. Un animal frumos și blond, îmbrăcat într-o

uniformă bine croită care îi scoate în evidență constituția, dar care nu reușește să-și ascundă burta aflată în plină expansiune, von Behr pare să emane mulțumire prin pielea sa uleioasă. După ce Brunner pleacă, se scufundă în scaunul său, își pune ambele picioare pe birou și-l ascultă pe Gerigk cum își enumeră cererile, jucându-se, în acest timp, cu un cuțit. Apoi îl întrerupe brusc, într-o germană răgușită:

— Căpitane, toată lumea trebuie să accelereze convoaiele spre Germania. Chiar și aici suntem copleșiți de obiecte și de mobilier. Dar ordinele sunt clare: cu rutele tăiate de avioanele inamice și cu operațiunile noastre încetinind, prioritatea este acordată convoaielor de evrei. Dacă nu vă place acest ordin, adresați-vă chiar Führerului!

Gerigk nu insistă. În acea zi înțelege că misiunea sa la Paris se încheiase. De mult timp ministrul Rosenberg nu mai reușea să-i rețină atenția lui Hitler, care acum avea alte priorități decât lupta împotriva muzicii degenerate. Când Gerigk părăsește *lagărul de la Austerlitz* și urcă în mașina în care îl așteaptă șoferul său, decizia este luată: a venit timpul să se întoarcă în Germania, unde va fi mult mai util în supravegherea distribuirii instrumentelor.

Ultimul memorandum al lui Herbert Gerigk către Joseph Goebbels, care rezuma activitățile din anul 1943 de la Sonderstab Musik din Paris (7 iunie 1944).

4 februarie 1943: expedierea a 50 de lăzi cu partituri și diverse instrumente muzicale.

7 februarie: expedierea unei viori Stradivarius către ministrul Propagandei.

18 februarie 1943: expedierea a 30 de pianе drepte și a 20 de pianе cu coadă la Oberhausen și Mainz.

31 martie 1943: expedierea a trei vagoane de marfă pline cu instrumente către Departamentul Teritoriilor de Est Ocupate.

7 aprilie 1943: expedierea a 120 de pianе cu coadă de la depozitul de pe strada Manutention la depozitul din mănăstirea Raitenhaslach.

12 aprilie 1943: expedierea a 75 de pianе cu coadă de categoria 1 și 2 la Leipzig și Berlin.

14 aprilie 1943: 1 006 pianе drepte și cu coadă sunt depozitate în zone pariziene în așteptarea livrării.

11 și 16 iunie 1943: expedierea a trei vagoane de marfă pline cu instrumente, inclusiv 9 harpe.

28 iunie 1943: expedierea a două vagoane pline cu pianе pentru comandamentul superior al *Waffen-SS* din Berlin.

24 iulie 1943: 120 de pianе аșteaptă să fie expediate la Berlin.

2 august 1943: expedierea a 120 de pianе drepte în două vagoane de marfă.

11 august 1943: expedierea a două vagoane de marfă cu diverse instrumente destinate familiilor germane victime ale raidurilor аerіene.

20 august 1943: expedierea la Raitenhaslach a unui lot de 24 de instrumente și a unei încărcături de discuri de 78 de turații.

25, 26 și 31 august 1943: expedierea a 40 de pianе, respectiv a 20 de pianе și, în plus, a unei încărcături, repartizate în trei vagoane de marfă, compuse din 30 de pianе, 1 armoniu, 44 de lăzi de partituri, cărți de muzică, 24 de lăzi de instrumente mici și de discuri de 78 de turații.

1 septembrie 1943: expedierea a 12 viori, 8 violoncele, 2 pianе cu coadă.

8 septembrie 1943: expedierea a 12 pianе drepte și a unui pian cu coadă la sediul central al *Waffen-SS* pentru zonele de recreere ale acestuia.

21 septembrie 1943: expedierea a 100 de pianе drepte și a 5 pianе cu coadă la o bază de submarine și la *Luftwaffe*.

7 octombrie 1943: sosirea unui lot de 3 violoncele valoroase la depozitul din strada Bassano (proprietari necunoscuți).

16 octombrie 1943: un pian vertical Gotrian-Steinweg sau un pian cu coadă Stutz pe punctul de a pleca spre sălile de recreere de la Ratibor.

18 noiembrie 1943: licitație pentru 200 de pianе drepte și pianе cu coadă scoase din uz.

12 decembrie 1943: 49 de pianе cu coadă și mai multe instrumente cu coarde au fost alocate regimentelor staționate în Franța ale *Wehrmachtului*.

Pe data de 16 iunie 1944, când Nejiko sosește la recepția lui Gerigk pentru a sărbători sfârșitul șederii lui în Franța, îl găsește zâmbind până la urechi, în timp ce își așteaptă oaspeții pe treptele reședinței sale particulare din arondismentul 16. Liderul de la *Sonderstab Musik* și-a atins scopul: acum își va depozita prada în Germania, la castelul Languenau din Hirschberg, având și un cartier general la mănăstirea Raitenhaslach, de lângă München.

Cu țigara în gură și un gin fizz în mână, Gerigk privește fără nicio jenă și cu un aer satisfăcut la formele lui Nejiko. Este adevărat că ea este pusă în evidență în mod deosebit de rochia de seară cu guler și manșete din dantelă fină. Luând-o pe tânără de umeri, o conduce înăuntru. Nejiko împinge, de bine, de rău, mâna nedorită, încercând să-și păstreze zâmbetul.

În sala de recepție aglomerată, trebuie să te streкори printre uniforme. Câteva femei, dar în principal bărbați, membri ai Gestapoului și mai ales ofițeri ai SS și Wehrmachtului, se

înghesuie în jurul bufetului. Doar câțiva francezi. Singurul lucru pe care oaspeții îl au în comun este că sunt deja beți și fac foarte mult zgomot. Explozia de voci și râsete face inaudibilă muzica lui Mozart pe care un biet trio încearcă să o cânte. Încărcate cu tăvi cu beri și tot felul de mâncăruri, chelnerițele se strecoară cu greu prin mulțime, sub privirile lăcome ale celor prezenți.

Masa este copioasă, friptură feliată, cartofi, brânzeturi din belșug, dar toți sunt acolo mai ales ca să bea, în primul rând Gerigk. Acesta bea pahar după pahar, băuturi spirtoase dulci, ținând-o în continuare pe Nejiko lângă el. Ajungând la bar, el pune să i se servească un Haut-Brion din 1932, dar este prins de braț de un subofiter care deschide o discuție despre plecarea lui. Nejiko profită să se strecoare, speriată de atmosferă, căutând în zadar, din priviri, printre cei aflați acolo, o față cunoscută sau prietenoasă. Obosită de agitație, își îndreaptă apoi atenția spre decorul somptuos al salonului de recepție: opere de artă originale, oglinzi, stucaturi, uși de stejar masiv, un magnific pian cu coadă negru, parchet de stejar. Câteva frânturi de conversație ajung la ea. Cele mai rezonabile oscilează între recenta debarcare anglo-saxonă în Normandia, armele miraculoase care vor ajunge în curând în mâinile Führerului și ezitarea ei de a părăsi Parisul. Enervată de un locotenent de Wehrmacht amețit, Nejiko îi răspunde sec în japoneză în timp ce se îndepărtează pentru a examina un tablou pe care l-a zărit lângă intrarea în bucătărie. Îi pare surprinzător de asiatic ca atmosferă și este absorbită de nuanțele sale luminoase care se amestecă, dar o îmbrățișare o face să tresară. Gerigk, care a ajuns în spatele ei, o apucă din nou de umeri și

îi strecoară la ureche cu o gură care miroase a coniac: „Este un Matisse, *Femeie așezată*, von Behr l-a luat de la un colecționar de artă și mi l-a dat mie. Dacă mă urmați la Berlin, vi-l voi oferi“. Nejiko înțelege că este complet beat, lucru confirmat și de mângâierile lui, din ce în ce mai îndrăznețe. Nejiko îl respinge mai violent când îi vine în minte o frază spusă de mama ei: *Nu e nimic mai ușor decât să scoți informații de la un om beat*. Strânge din dinți și se hotărăște să-și înfrunte agresorul:

— Dacă tot pleci, trebuie să-ți dau vioara înapoi?

Gerigk, obsedat de ideea de a obține ce vrea, ia o înfățișare fals indignată:

— Ministrul Goebbels v-a dat-o în numele prieteniei dintre cele două țări. Nu ne-am coborît onoarea retrăgând darurile oficiale! Haideți, numai evreii s-ar comporta așa!

Nejiko profită de ocazie:

— Da, și îmi imaginez că fostul său proprietar trebuie să fi fost un evreu, pentru că mi-e greu să mă obișnuiesc cu ea!

— S-ar putea! exclamă Gerigk, înaintând din nou spre ea...

— Nu pari foarte sigur?

Gerigk devine nerăbdător:

— Pentru vioara dumneavoastră Stradivarius, ambasadorul nipon a făcut o cerere către însuși Führerul. Hitler l-a abordat apoi pe Goebbels, care mi-a încredințat misiunea mie. Pentru că nu aveam nicio vioară Stradivarius în stoc, am cumpărat-o de la unul dintre intermediarii mei francezi! Cât despre locul de unde a luat-o el, aici îmi cereți prea mult, domnișoară!

La aceste cuvinte, Gerigk o apucă pe Nejiko de braț și o trânteste de perete. El are o idee fixă: să îi arate etajul de sus, unde unele dintre cele mai reușite nuduri îi decorează

camera. Dar, înarmată cu informațiile pe care le-a obținut, Nejiko găsește puterea de a-i propune să închine două pahare de șampanie pentru a spori farmecul acestei vizite. Când Gerigk o lasă să meargă la bufet, ea se topește în mulțime și se grăbește spre ieșire.

O dată la aproximativ cincizeci de ani, de preferință vara sau primăvara, Parisul se dăruiește oamenilor săi. Cu aproape întotdeauna aceeași cronologie a insurecției populare, orașul începe să se agite, lumea se bulucește, apostrofează, jefuiește, sparge, fură, distruge, ucide. La început, sunt acte izolate, grupuri mici. Apoi adunări mai mari, provocări. După aceea, baricade, bande înarmate. Până când se ajunge la o mulțime hotărâtă, nemiloasă și compactă.

Revolta împotriva inegalității sau a opresiunii este ceea ce agită mulțimea pariziană la fiecare jumătate de secol. În timpul Revoluției Franceze, Bastilia a fost cea mai afectată, la 14 iulie 1789. Apoi au fost baricadele Revoluției din februarie 1848. Apoi coloana Vendôme, simbol al despotismului imperial, demontată în mai 1871, în plină Comună din Paris. Și așa a fost și la 19 august 1944, când Forțele Franceze din Interior au dat startul insurecției populare prin preluarea sediului poliției.

Și, de data asta, am fost și eu acolo.

Nejiko nu a plecat încă la Berlin și se află în mijlocul unuia dintre acele momente amănunțite din istorie. Nici intimidarea lui Oshima și nici violența lui Gerigk nu au convins-o să părăsească Parisul. Timp de opt ani, a fost în inima Europei aflate în război, cântând în toate orașele bombardate și ocupate. Muzica îi servește drept carapace.

Așezată pe o banchetă îmbrăcată în piele roșie din Café de Flore, o ascultă pe prietena ei Yoshiko cum o roagă din tot sufletul să părăsească orașul a doua zi, împreună cu ea, într-un tren închiriat special pentru ofițerii germani. Yoshiko îi spune că prietenul ei din acea vreme, asistentul personal al generalului Dietrich von Choltitz, a auzit ordinul lui Hitler de a rade Parisul de pe fața pământului înainte de sosirea Aliaților.

Afară, trotuarele sunt pline de trecători gălăgioși, iar carosabilul zumzăie de mașini mici, care afișează steagul francez. Prin uși, beretele cu cocarde tricolore strigau că sunt lupte în Place de la Madeleine și în Cartierul Latin.

Ca fost membru al brigăzii de muzică a poliției locale, am răspuns eu însumi la apelul FFI, pentru a reintra în posesia Prefecturii poliției, și chiar am cântat la trompetă prima Marseillieză de la ocupația germană încoace.

Yoshiko își pierde răbdarea. Nejiko nu înțelege că, chiar dacă vor scăpa cu viață din bombardamente, vor fi arestate pentru că țara lor este în război cu americanii, care sunt la câțiva pași de ei? Japonia este aliatul naziștilor și toată lumea știe că ele participă la concerte de susținere a trupelor SS!

Parcă scăpate dintr-un atac, camioanele Wehrmachtului trec acum în viteză, unul după altul. Ridicați în picioare, cu un aer hotărât, SS-iștii îndreaptă revolverele și mitralierele spre trecători. Escadroane de germani cu puști în mână au

sosit dinspre strada Tournon pentru a instala mitraliere pe trotuar. Speriat, patronul a tras perdelele și a închis ușa, întorcând de două ori cheia în broască.

Tremurând, Nejiko își amintește de avertismentul lui Gerigk de a nu merge la Café de Flore, *un loc de întâlnire pentru luptătorii din Rezistență și artiștii ratați*, pe care i l-a dat în ziua în care a aflat că ea era o obișnuită a acestui local de pe bulevardul Saint-Germain. Gerigk preferă cartierul Montparnasse, unde se întâlnește cu ofițerii Wehrmacht la Dôme sau la Closerie des Lilas, localul său preferat.

La Café de Flore, Nejiko i-a întâlnit cu regularitate – fără să-i cunoască – pe Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Boris Vian sau Albert Camus. Într-o zi, la cererea Mariei Casarès, cu care lua prânzul, Camus i-a vorbit. Actrița, foarte veselă în acea zi și intrigată de prezența acestei tinere japoneze singure, și-a îndemnat însoțitorul să o invite la masa lor. Sigur pe el, scriitorul s-a apropiat de Nejiko și a încercat să înceapă o discuție arătându-i cu degetul spre cutia de vioară pentru a o întreba dacă este muziciană. Ea a crezut că încearcă să-i fure instrumentul și s-a prefăcut că nu înțelege, în timp ce își strângea instinctiv la piept vioara Stradivarius, spre uimirea interlocutorului ei. Râzând, Camus s-a întors la masă, unde Maria Casarès îl ironiza. „Orice refuz de a comunica este o încercare de a comunica“, îi spusese el, batjocoritor, în timp ce se așeza din nou. Amuzată de această aluzie la primul roman al iubitului ei, Maria își terminase fraza cu un hohot de râs: „Orice gest de indiferență sau de ostilitate este o chemare mascată“.

Pe 19 august, Camus nu se află acolo, ocupat, împreună cu Sartre, să facă de gardă la Comedia Franceză. De altfel, acolo

nu e nimeni. Café de Flore este gol, iar proprietarul său este foarte agitat. În depărtare, încep să se audă primele explozii puternice. Un tanc german, venit din Place du Châtelet, s-a plasat în față la Notre-Dame. Alte șase au venit în sprijinul lui și au deschis focul asupra ușii de est a Prefecturii, unde mă aflam atunci cu tovarășii mei din Rezistență. Dar voi reveni asupra acestui aspect mai târziu. În timp ce se târa, un membru al poliției locale a reușit să-i dea foc unuia dintre germani cu un cocktail Molotov. Parisul este din nou în război. Orașul se revoltă împotriva ocupanților. Treptat, murmurul se ridică și larma sfârșește prin a ajunge tunet. Împușcăturile țacăne peste tot. Mașini ale unor membri ai FFI, cu revolvere în mână, trec pe lângă noi. Steagurile naziste de pe Avenue de Rivoli sunt date jos, unul câte unul.

Cu ochii în lacrimi, Yoshiko continuă să-și îndemne prietena să o urmeze la Berlin, dar privirea lui Nejiko rămâne fixată pe vioara ei Stradivarius. Prin cutia întredeschisă, mângâie lemnul viorii și simte sub degete asprimea fină căpătată cu timpul.

FUGILE

BERLIN–BEDFORD

1944-1945

De când a ajuns în Berlin, Nejiko s-a simțit ca o fugară. Venită în Europa pentru a se perfecționa alături de cei mai mari maestri, se trezește cufundată în inima unor evenimente care o depășesc, o spirală care sfârșește prin a înghiți totul, de la cele mai nobile sentimente până la cele mai delicate melodii.

Cu câteva săptămâni în urmă, era cât pe ce să moară între Paris și Berlin. Avioanele de vânătoare și bombardierele au trecut atât de aproape de trenul ei, încât acesta a fost nevoit să se oprească brusc din mers pentru a le permite ofițerilor germani să se refugieze la adăpostul copacilor. Tulburată, Nejiko a urmat mulțimea care alerga să se adăpostească, după care și-a dat seama că își uitase vioara în compartiment. Țipetele lui Yoshiko nu au împiedicat-o să se grăbească să o recupereze, în ciuda avioanelor care se apropiau.

Are douăzeci și patru de ani. Despre primele luni petrecute în acest oraș aflat sub focul anglo-saxon am găsit

puține indicii în caietele ei, nicio scrisoare către familia ei. Este cu neputință de știut, în afară de vioara ei, ce a luat cu ea în valiză, dacă și-a lăsat de izbeliște cărțile sau stampa cu muntele Fuji.

Îmi imaginez teroarea pe care o simte la vederea acelor străzi blocate, a tramvaielor culcate pe o parte din cauza suflului exploziilor, a cablurilor de electricitate care zac pe pavaj și a copacilor prăbușiți, zdrobiți, a tuturor acelor bulevarde pline de moloz, mărginite de rânduri de supraviețuitori hămesiți, înghețând în zăpadă, lângă clădirile lor arse. Peste tot în oraș, grupuri de adolescenți seamănă teroarea, jefuiesc case și apartamente, în timp ce *Sperrkommandos*¹, *Feldgendarmen*² și alți membri luminați ai *SS Liebstandarte*³, purtătorii de stindard, garda de corp a Führerului, făceau o justiție mai mult decât expeditivă, ucigându-i la întâmplare, pe străzi, pe toți cei care refuzau să lupte, după care îi spânzurau de stâlpii de iluminat cu o pancartă atârnată de gât: *Sunt spânzurat aici pentru că m-am îndoit de Führerul meu, sunt spânzurat aici pentru că sunt un trădător.*

Dintre aceste scene demne de *Infernul* lui Dante, doar una a ajuns în caietul lui Nejiko. Este târziu în noapte, ea stă întinsă în camera ei de la ambasadă când se aud sirenele. Elegantul Oga Koshiro, consilierul special care venise să o viziteze la Paris și a cărui amintire îi era atât de dragă, a primit ordin să vegheze asupra ei. Zguduie ușa bătând în ea cu pumnii. Urlă atât de tare, încât sirenele abia dacă se mai aud.

¹ Forțele de grăniceri (n.r.)

² Poliția militară (n.r.)

³ Divizie de infanterie mecanizată de elită care servea, printre altele, drept garda personală de corp a lui Adolf Hitler (n.r.)

Se îmbracă repede și îl urmează pentru a se adăposti alături de întregul personal al ambasadei. Bombardierele și-au revărsat încărcătura de foc și de oțel. Întregul oraș tună. Se năpustesc printre picioare și pantofi. Două lumânări luminează pivnița, pâlpâind la fiecare detunătură. Alarma durează mai bine de o oră.

De ce a ținut să transcrie tocmai această scenă, dintre toate?

Și mai este ultimul concert oficial al Orchestrei Filarmonicii din Berlin. Pe 11 aprilie 1945, maestrul Knappertsbusch intră pe scenă, salută publicul, apoi se întoarce cu spatele la acesta și cu fața la muzicieni. Adolf Eichmann este în rândul întâi, alături de Goebbels și de Albert Speer, ministrul Armamentului, care se află în spatele acestui ultim concert privat al orchestrei din Berlin.

Din Reich, imperiul nazist, care se întindea de la Atlantic la Caucaz, n-a mai rămas acum decât un coridor îngust, în inima Germaniei. Ultimii adepți exaltați ai regimului instaurază teroarea în Berlin. Orașul se prăbușește sub bombe. Ferestrele ambasadei japoneze sunt distruse și baricadate cu scânduri. Apa curentă și electricitatea sunt întrerupte. Berlinezii, lipsiți de tot, trăiesc printre dărâmături.

Una după alta, clădirile distruse s-au prăbușit cu zgomote surde, lăsând în urmă nori imenși de praf. Cartierul *Lichterfelde*, din sud-vestul orașului, a fost redenumit de către locuitori *Trichterfelde*, „câmpul craterelor“. Cartierul *Steglitz* este supranumit *Stehnix*, „nimic nu stă în picioare“. Spiritul berlinez, *Berliner Witz*, este adesea comparat cu spiritul francez.

Pe *Bernburgerstraße*, Filarmonica nu este acum decât un morman de cenușă. Concertele au fost mutate la

Beethoven-Saal, Köthener Straße, a cărei galerie glacială este încă intactă. De câteva luni, moralul muzicienilor din Orchestra Filarmonicii a fost la cel mai scăzut nivel. Publicul este din ce în ce mai rar, iar concertele, din ce în ce mai puțin frecvente. La sfârșitul lunii ianuarie, Furtwängler a dirijat ultimul concert al Filarmonicii înainte de a părăsi, pentru moment, Germania, fără să știe nici el prea bine încotro s-o ia.

Înainte de 11 aprilie 1945, Nejiko a cântat doar la câteva concerte de binefacere pentru Wehrmacht, *Recviemul* lui Mozart pentru Hitlerjugend sau, în Satul Olimpic din Berlin, uvertura operei *Maeștrii cântăreți* pentru NSFO, ofițerii naziști de instruire din Wehrmacht. În această seară, este ultimul concert al orchestrei berlineze, candelabrele au fost reaprinse, iar începutul programului fusese stabilit pentru ora 19:00 din cauza amenințării raidurilor nocturne. Speer, iubitorul de muzică, a ales personal programul. Muzicienii cântă, iar Hans Knappertsbusch dirijează orchestra. *Simfonia nr. 3* de Beethoven. Apoi Richard Strauss vine să dirijeze în persoană finalul din *Amurgul zeilor*.

Knappertsbusch își îndreaptă bagheta în sus. Nejiko își așază vioara în dreptul gâtului, poziționează arcușul și lansează primele două acorduri, scurte și vulcanice printre vioarele, violoncelele, violele și contrabasul care introduc *allegro con brio*. Apoi suflătorii abordează, pe rând, tema principală eroică până la crescendoul care o duce la corn și trompete.

La Paris, Nejiko a fost ca într-o bulă care o proteja. La Berlin însă, se simte captivă în mijlocul ultimelor zvâcniri ale războiului. Imperiul japonez și regimul nazist nu se vor preda. Triumf sau moarte. Hitler strigă asta în ultimele sale apeluri radiofonice către poporul german: „Să ne predăm?

Niciodată! Niciodată!“ Ultimele luni sunt cele mai violente. Acelea în care sunt aruncate cele mai multe bombe. Cele în care se experimentează cele mai inumane tehnici.

Marcia funebre. Cu o mișcare a baghetei, Knappertsbusch începe cea de-a doua mișcare a simfoniei. Nejiko se concentrează. Tema acestui marș este introdusă de primele viori, cărora Nejiko trebuie să le dea tempoul, care va fi preluat de un oboi tânguitor.

Oga Koshiro este așezat într-unul din primele rânduri, la câteva locuri în spatele lui Goebbels și Eichmann. Nejiko se simte în largul ei cu această simfonie, a lucrat deja la ea cu Kamensky. Dar armonia cu vioara ei este încă imperfectă. Își amintește ce i-a spus Kamensky despre *Simfonia a III-a*. Prima mișcare este o expresie a curajului lui Beethoven în fața surdității sale. Mișcarea a doua, lentă și încărcată de tristețe, reprezintă imensa sa disperare. Divertismentul din *scherzo* eliberează revolta cu energia sa creatoare, iar finalul sparge toate codurile genului.

O creație perfectă, potrivit lui Kamensky, dar, la 7:30 în acea seară, sonoritatea lui Nejiko s-a spart când primele sirene din oraș întrerup acest cântec de lebedă. Oga se repede spre Nejiko, o apucă de mână și o conduce cu pas grăbit spre adăposturile subterane. Nejiko își strânge vioara în brațe. Goebbels, Speer, Eichmann, Richard Strauss și alți câțiva sunt duși la adăpost de către ofițerii SS. În depărtare, motoarele primelor Mosquitos și Ilyushin rusești răsună pe cer.

Pereții adăpostului se cutremură. Bombele cad în apropiere. Sunete înăbușite de explozie. Rugăciuni. Câteva murmure și lamentații. O fetiță plânge în brațele mamei sale. Chipuri

nedumerite. Oga s-a lipit de Nejiko. El este atât de aproape, încât ea îi poate auzi respirația. Suflul ei este calm și liniștit. Îi dă curaj. Își ia vioara și o scoate din cutie.

Fetița și mama ei o privesc încremenite cum ia arcușul și începe să cânte o sonată pentru vioară de Dvorak: *Indian Lament*. Frica se amestecă cu emoția. Spiritul lui Nejiko se îndepărtează treptat de adăpostul întunecat. Nejiko călătorește, se află în cartierul Shiba din Tokio, pe acea stradă pe care o iubea atât de mult când se juca alături de prietenii ei. Oga o fixează intens, dar de atât de departe... Deodată, e singură cu vioara ei, totul pare simplu, ca și cum ar fi devenit docilă, sau chiar cooperantă. Îi vin note noi, variante inedite la care nici măcar nu s-ar fi gândit.

Vioara o conduce, coardele vibrează în ritmul inimii ei, emoțiile ei se ridică odată cu amintirile, ca și cum Japonia copilăriei ei ar inspira și ea instrumentul. Bombardamentele s-au oprit, dar în adăpost nu a observat nimeni. Cei care se rugau credeau că Domnul i-a auzit. Cu gurile deschise, nedumeriți, purtați de vrajă, transportați de virtuozitatea lui Nejiko. Și când atinge ultima notă, se face liniște, nimeni nu înțelege ce se întâmplă, mai întâi muzica, apoi absența zgomotului de afară, liniștea, întoarcerea la pace, o tăcere lungă, liniștitoare, respectuoasă. Nejiko își revine treptat în fire. Oga pare atât de emoționat și ea nu înțelege de ce. Și, odată ce momentul de grație a trecut, se aud aplauze furtunoase. În adăpost, toată lumea se ridică în picioare și începe să strige, un tânăr fluieră, Nejiko tremură de parcă tocmai s-ar fi născut, acolo, într-o pivniță, în Berlin, cu moartea care bântuie atât de aproape.

Încă din acea noapte petrecută în adăpost, Nejiko se simte legată definitiv de vioara ei. Ea începe să-i vorbească de parcă i-ar fi un confident, explicându-i că singura ei vină este, probabil, aceea de a continua, docilă, să facă tot ceea ce știe ea cel mai bine: muzică. Este asta o crimă? Atunci de ce Alianții sau rușii ar asimila-o cu naziștii? Ce reproș i se putea face? Că nu a refuzat un cadou care simbolizează recunoașterea muncii și a talentului ei de muziciană japoneză? Este absurd. Berlinul o epuizează. Nejiko speră doar un singur lucru: să se întoarcă la Tokio.

Ca să treacă timpul, ambasadorul o invită în unele seri să cineze, împreună cu alți oaspeți, în apartamentul său privat de la etajul trei al ambasadei, a cărei clădire nu mai este acum decât o umbră a celei care obișnuia să fie cândva. Ritualul este bine stabilit: înainte de masă, el îi cere să li se alăture soției sale și celor doi copii pentru a cânta câteva cvartete de coarde de Brahms. Lui Nejiko i se pare un exercițiu nu prea potrivit, dar se conformează. Doar cea mai tânără

dintre fiicele ambasadorului oferă o interpretare acceptabilă la violoncel; în rest, interpretarea este anostă și chinuită. După ce acest spectacol amabil se termină, ambasadorul aplaudă energic, imitat de ceilalți invitați, și toată lumea se duce la masă. Discuțiile nu sunt deloc animate. În cea mai mare parte a timpului, cufundată în gândurile ei, Nejiko nu scoate niciun cuvânt. Doar ochii ei vorbesc. Uneori, dacă momentul este potrivit sau când tăcerea este prea apăsătoare, vorbește. Nu mai ezită să își afirme, în mod ironic, opiniile, inclusiv despre război și politică. Într-o seară, se aventurează chiar să întrebe deschis despre Tokio. Atunci se lasă o tăcere stânjenitoare, până când un consilier militar, așezat vizavi de ea, care până atunci rămăsese tăcut, se dezlănțuie împotriva aviației americane, care, cu o zi înainte, aruncase mii de bombe incendiare și devastase jumătate din vechiul oraș construit din lemn, ucigând o sută de mii de oameni.

Ambasadorul încearcă să îl întrerupă, dar, supărat, consilierul continuă citându-l pe generalul american însărcinat cu operațiunea: „*Japonezii trebuie arși, fierți și gătiți până la moarte*“. Soția ambasadorului scoate un geamăt scurt și Nejiko vorbește din nou. Cu o voce calmă, îl întreabă pe consilierul militar dacă nu crede că a sosit momentul să semneze un tratat de pace. Oshima se uită fix la ea și aproape că strigă că Germania și Imperiul vor ieși împreună triumfătoare din acest război, cu condiția ca fiecare să-și facă treaba: *militarii – războiul, iar violoniștii – muzica*.

Singură și secreteasă, Nejiko pare fericită că l-a găsit pe Oga la Berlin. Îl place la fel de mult pe acest bărbat. Este foarte implicat în afaceri culturale, iar erudiția lui nu încetează să o impresioneze.

Într-o zi, când Nejiko este îngrijorată de zvonul răspândit de ultimii diplomați francezi, italieni și unguri rămași în viață – *Odată ajunși în Berlin, rușii vor viola, rând pe rând, toate femeile din oraș* –, Oga o încredințează că există un plan secret pentru a evacua în siguranță întreaga delegație japoneză.

— Dar când? îl tot îndeamnă Nejiko.

— Cât mai curând posibil, dar forțele aeriene britanice și artileria rusă au îngreunat situația. Iar ambasadorul Oshima este foarte apropiat de Ribbentrop și Goebbels, dar și de Führer însuși. El încă mai crede că victoria este posibilă. Ultimul lucru pe care îl vrea este să ne dea semnalul de plecare.

— Simbolurile...

— Da, simbolurile, a răspuns Oga. Cu vioara ta, știi mai bine decât oricine cât de importante sunt.

20 aprilie 1945. Ancheta mea, la cererea prefectului de poliție din Paris, este deja în curs de desfășurare de câteva luni, dar prefer să termin de povestit cum se încheie șederea lui Nejiko la Berlin. Se încheie prost.

Sub soarele strălucitor al primăverii, un potop de foc face ravagii în Berlin. La porțile orașului, Armata Roșie tocmai și-a lansat marea ofensivă. Occidentalii și sovieticii sărbătoresc ziua de naștere a Führerului în felul lor. Un milion de tone de obuze cad peste oraș. Oțelul se dezlănțuie asupra capitalei germane într-o mișcare finală: tancuri, trenuri de trupe care pleacă din gări, oameni cu căști, avioane, proiectile, bombe...

Afară, difuzoarele sovietice strigă, îndemnându-i pe soldații germani să se predea. Bătrâni îmbrăcați sumar, creaturi ale unei lumi subterane, rătăcesc amețiți pe străzi. Copiii treziți în grabă urlă de spaimă, agățați de mâinile mamelor lor. Peste tot, la ferestre, cearșafuri albe sau fețe de pernă atârnă în semn de capitulare.

Numărătoarea inversă se accelerează. În trei zile, americanii lansează o mie șapte sute de tone de bombe incendiare asupra orașului Tokio, provocând peste o sută de mii de morți în incendiile care au urmat. La Moscova, Stalin devine nerăbdător și îi cere lui Jukov să grăbească înaintarea trupelor sale spre Reichstag. Churchill se străduiește să calmeze explozia de violență ordonată de Arthur Travers Harris, mareșalul Forțelor Aeriene Regale: „Niciun oraș german nu ar trebui să fie în picioare când se va termina războiul“. *Harris Măcelarul* era porecla pe care i-o dădeau oamenii săi. „Cine seamănă vânt culege furtună“, repetă neobosit *Măcelarul* și enumeră pagubele aduse Londrei și londonezilor la începutul războiului. Fără să țină cont de riscul de pierderi umane, a ordonat campanii intensive de bombardamente împotriva civililor germani, fără alt obiectiv tactic decât acela de a submina moralul populației.

Această strategie funcționează în cazul lui Nejiko. Ea este la capătul puterilor și cu nervii la limită. Din fericire, Oga are vești bune pentru ea.

— Nu ar trebui să vă spun asta, dar în această seară vom pleca în Alpii austrieci.

Ușurată, ea îl îmbrățișează spontan, sfidând secolele de reținere japoneză.

— Nici nu vă imaginați cât de fericită sunt să părăsesc acest loc!

Oga schițează un zâmbet ușor și, pentru o clipă, pare că-și caută cuvintele.

— Vreau să vă cer o favoare, Nejiko. O fac în numele meu și în numele ambasadorului Oshima.

— Dacă într-adevăr plecăm în seara asta, Oga, oricare ar fi această favoare, consider-o acordată...

— Astăzi este ziua de naștere a Führerului. Cel mai apropiat prieten al său, Joseph Goebbels, vrea să-i facă o surpriză în această seară. Ministrul Ribbentrop știe despre ce-i vorba și este de acord. L-au întrebat pe ambasadorul nostru dacă ați putea cânta la vioară o melodie pentru a marca această ocazie și a înveseli atmosfera. Știți, nu mai au muzicieni astăzi la Berlin, sunteți ultima artistă demnă de Führer... Cântați timp de treizeci de minute, ambasadorul își ia rămas-bun de la prietenul său Hitler și plecăm, întreaga delegație japoneză, împreună cu Göring, la Bad Gastein, la granița Alpilor austrieci. Sunteți de acord?

Nejiko rămâne împietrită. Hitler... Führerul... Acum cânteva luni, acum câțiva ani, ar fi fost probabil un privilegiu... Dar astăzi?

Oga vede că ea ezită.

— Nejiko este condiția plecării noastre, un simbol: nu ne abandonăm aliații, ci plecăm cu demnitate pentru a continua lupta în altă parte. Dacă nu o faceți pentru țara noastră sau pentru ambasador, faceți-o pentru mine. Vă rog.

În mintea ei obosită, epuizată de această Europă pe care n-a cunoscut-o decât în război, ea este deja în Japonia.

— În regulă, Oga. Dar apoi, promiteți-mi, ne vom întoarce la Tokio.

— Pe onoarea mea, Nejiko, vă jur.

Câteva ore mai târziu, Nejiko se află într-o mașină escortată în mare viteză de agenți ai Ministerului Propagandei, în compania exclusivă a șoferului și a ambasadorului Oshima. Este zidită în gândurile ei, cu privirea fixată pe vioara pe care o ține în poală. Vehiculul intră pe o stradă subterană și se oprește. Mai departe trebuie să meargă pe jos. Un ofițer SS îi ghidează

prin labirintul de subsoluri până la *Führerbunkerul* îngropat la disprezece metri sub pământ, în grădinile Cancelariei.

În timp ce intră în buncărul lui Hitler, Nejiko se cutremură. Totuși, nu este chiar atât de frig. Duhoarea pestilențială care domnește în aceste spații închise este primul detaliu care o izbește. Aerul este cu greu reîmprospătat de niște motoare diesel. Camerele sunt înghesuite, deosebit de înguste. Pereții ruгоși de beton nu sunt decorați în niciun fel, iar din tavan atârână becuri simple.

Goebbels este acolo în persoană pentru a-și întâmpina oaspeții. Îl îmbrățișează pe Oshima, cei doi bărbați sunt prieteni adevărați, și o salută cu multă politețe pe Nejiko, mulțumindu-i mult de tot că a venit:

„Eva Braun a insistat să ținem petrecerea la etaj, într-un salon abandonat al Cancelariei. Haideti... O să vedeți, șampania e caldută și nu există decât un singur disc pentru gramofon, *Blood Red Roses Speak to You of Happiness*. Ați venit la momentul potrivit, domnișoară Suwa. Vă rog, cântați-ne câteva piese pasionante!“

Nejiko nu știe ce să răspundă. Încăperile prin care Goebbels și suita lui o conduc trec ca niște imagini, ca și cum ea însăși ar privi din afară această scenă.

Când intră în sală, Nejiko este surprinsă să vadă că este aglomerată. Majoritatea înalților demnitari sunt acolo, ea îi recunoaște din fotografii sau din filme de propagandă. Himmler. Ribbentrop, pe care l-a zărit adesea alături de ambasador. Bormann. Göring. Amiralul Dönitz. Feldmareșalul Keitel. Speer. Jodl. Cu toții inventează scuze pentru a părăsi capitala înainte ca aceasta să fie complet încercuită și aerodromurile să fie cucerite de Armata Roșie. Și mai este și soția lui Joseph Goebbels. Majordomul lui Hitler, Heinz

Linge. Secretarii. Și Eva Braun, care dansează într-un colț, lângă gramofon.

„Mulți au venit să își ia rămas-bun de la Führer, spune Oshima. Veniți, o să vă prezint, fără îndoială că nu-l veți mai vedea niciodată.“

Până când Nejiko să vrea să protesteze, este deja prea târziu. Oshima a târât-o cu el la câțiva pași de Führer. Când îl vede pe Hitler, este speriată de înfățișarea acestuia. Trăsăturile lui de bătrân, figura lui aplecată, trupul lui rupt în două, mâinile tremurânde, fața umflată, ochii injectați de sânge.

Se uită la ea mult timp fără să spună nimic. Și el pare a fi altundeva, posedat de o forță ciudată. Nejiko intră în panică. Oshima o ține de mână pentru a o împiedica să dea înapoi. Hitler se apropie, mergând cu greu:

„Generale Oshima, sunteți unul dintre puținii oameni în care am încredere deplină. Aici sunt doar trădători. Mulți oameni au abuzat de încrederea mea. Lipsa de loialitate și trădarea au subminat rezistența noastră pe tot parcursul războiului. Voi, japonezii, măcar aveți aceeași onoare ca și poporul german. Ca și noi, știu că veți lupta până la moarte. Pierderea acestui război ar însemna distrugerea popoarelor noastre.“

Oshima confirmă și, pentru a-l liniști pe Führer, îi face cunoștință cu violonista Nejiko Suwa, „căreia Reichul i-a făcut cadou această minunată vioară!“ Hitler se uită la tânără cu dispreț. Fără un cuvânt sau un salut, se îndepărtează brusc de ea și de ambasador și se îndreaptă spre apartamentele private din buncărul său.

Lui Nejiko și Oshima, uluiți, li se alătură Goebbels.

— A fost foarte obosit în ultima vreme... Nu stați acolo, domnișoară Suwa. Chiar și fără Führer, veți putea să ne cântați câteva cântece...

Nejiko și-a ridicat privirea spre Goebbels și, cu o inspirație bruscă, de care a fost uimită până și ea, l-a întrebat:

— Domnule ministru, știți cine este fostul proprietar al acestei viori?

Inițial, Goebbels a fost surprins, dar a decis să ia remarca drept o glumă și a început să râdă în hohote, antrenându-l și pe ambasadorul Oshima.

— Domnișoară, numai Gerigk știe asta! Tot ce pot să vă spun este că nu este un instrument din colecția sa! Nu trebuie decât să-l întrebi, Dumnezeu știe unde este astăzi!

Apoi Goebbels o conduce pe Nejiko în centrul camerei. În timp ce ea scoate vioara din cutie și ministrul Propagandei îi face pe toți atenți, Eva Braun se apropie.

— Ce aveți de gând să cântați?

— Mă gândeam la Wagner sau Liszt, doamnă.

Văzând-o atât de impresionată, Eva Braun zâmbeste.

— Știți, întotdeauna am avut o slăbiciune pentru Ceaikovski și Borodin. I-am oferit Führerului un cufăr întreg cu lucrări de Ceaikovski interpretate de violonistul evreu polonez Bronislav Huberman. Dacă oaspeții ar ști acest lucru, ar fi uimiți! Dar ei nu știu nimic despre muzică!

Nejiko este luată prin surprindere. Neștiind ce să creadă și întrebându-se dacă nu cumva este vorba de o capcană, ea optează, în cele din urmă, pentru Wagner.

Goebbels pronunță rapid câteva cuvinte prin care îi mulțumește tinerei artiste japoneze și amintește momentul când i-a oferit vioara. Nimeni nu ascultă, nici măcar Nejiko. Ea cântă mecanic, aproape prea repede, ca și cum s-ar grăbi să plece, să se întoarcă, în sfârșit, la Tokio.

Ochi negri, buze subțiri și strânse, corp zvelt, privire care sfidează orizontul. Pe puntea din spate a pachetului *Santa Rosa*, Nejiko respiră din plin aerul oceanului. Părul ei despletit plutește în vânt. Fixează cu privirea oglinda apei, de unde țâșnește acel necaz pe care încearcă să-l ascundă. Un tânăr soldat înarmat o urmărește, cu un aer bănuitor.

Iulie 1945. Capturată de americani la hotelul Kaiserhof din Bad Gastein, în Alpii austrieci, Nejiko e în drum spre New York, alături de alți o sută patruzeci și șase de prizonieri japonezi, pentru a fi interogată. Diplomați, consilieri, personal tehnic și militar, bucătari, menajere, șoferi, artiști și oameni de afaceri erau cu toții acolo, la baionetă.

La Bad Gastein, americanii i-au ținut captivi timp de câteva săptămâni în hotelul Soëntgen, până când Departamentul de Stat a găsit un loc sigur pentru a-i primi în Statele Unite. După ce a fost ales orașul Bedford, Pennsylvania, Nejiko și întreaga delegație au fost anunțați în miez de noapte că vor

pleca peste trei ore. Transportați cu autobuzul, via Salzburg, și apoi cu trenul până la Le Havre, se aflau la bordul navei *Santa Rosa* de câteva zile.

Această perioadă în care își petrece ore întregi închisă, într-o stare de prostrație, este cea mai prolifică pentru Nejiko. Nu cântă. Îi este prea frică să își scoată vioara, de teamă ca nu cumva americanii să i-o confiște. Scrie, își înne-grește caietele. Pentru prima dată, în felul ei, își pune între-bări. Are îndoieli.

21 iulie 1945

Cea mai constantă tentație a mea, cea împotriva căreia nu încetez să duc o luptă istovitoare: egoismul. Egoismul teribil și devorator al artiștilor.

23 iulie 1945

Ceea ce este cel mai real în mine sunt iluziile pe care le creez cu acest instrument și cu muzica mea.

25 iulie 1945

Încetul cu încetul, muzica ne desparte de oameni și ne respinge fără umbră de iubire.

1 august 1945

În momentele de trândăvie, mă cuprinde o angoasă că nu voi putea atinge niciodată perfecțiunea cu vioara mea, o nemulțumire, o ură față de mine însămi. Gândul că nu sunt bună de nimic, că numai susținuta mea activitate îmi compensează lipsurile, că numai munca, mereu și mereu, mă salvează.

3 august 1945

Acest pachetot... O închisoare de aur. Totuși, o închisoare.

O închisoare aurită pentru că întreaga delegație japoneză este adunată la clasa de lux și la clasa a doua, în timp ce soldații americani care se întorc definitiv acasă sunt îngrămădiți la clasa a treia.

Pe 5 august, pentru prima dată de la îmbarcare, se întâlnește cu Oga pe puntea din față a navei. Se apropie cu pași înceți, părând obosit, așteptând să ajungă lângă ea pentru a-i șopti:

„După hotelul Kaiserhof, acum cabina de lux a unui pachetot, nu veți putea spune că ambasadorul nu a avut grijă de dumneavoastră!”

Ca de obicei, el dezamorsează în mod ironic drama. Îi explică faptul că a fost plasat într-o cabină de izolare. Apropierea sa de ambasador. Este acuzat că a fost instigatorul alianței dintre Hitler și împăratul Japoniei.

Presat de Nejiko să-i dea vești din lume și din Japonia, el îi spune că războiul din Europa s-a încheiat. Hitler și Eva Braun s-au sinucis, la fel ca Goebbels și soția sa, Magda, care, în prealabil, și-au otrăvit cei șase copii. Germania a capitulat. Doar Japonia mai rezistă.

La menționarea lui Goebbels, Nejiko tresare. L-a văzut atât de aproape, i-a ținut vioara în mână. Oga o liniștește: „Nu vă paște niciun pericol, absolut niciunul. Această vioară v-a fost oferită ca un omagiu adus talentului dumneavoastră. Spuneți-le americanilor că sunteți un simplu profesor de vioară și nu veți avea de ce să vă faceți griji”.

Chemat la ordine de gardianul său, Oga se îndepărtează de Nejiko pentru a se întoarce în cabina sa. În acel moment, el încă nu știa că americanii au interceptat și apoi au decodificat telegramele pe care Oshima li le trimitea prim-ministrului și împăratului Japoniei. Roosevelt l-a numit pe Oshima „cățelușul germanilor“, dar acesta a fost principala sa sursă de informații despre regimul nazist. Un secret pe care a ținut să-l păstreze, ordonând puținelor autorități militare care aveau acces la telegramele diplomatice să le ardă imediat după ce le citeau. Fără să știe, Oshima a oferit informații decisive despre localizarea trupelor și submarinelor Wehrmachtului, despre noile armamente în curs de construire sau despre moralul și starea psihologică a demnitarilor naziști. Uneori, el a comunicat informații cu un caracter mai degrabă anecdotic, ca în această telegramă din 23 februarie 1943 pe care am găsit-o în arhivele CIA, adresată direct împăratului, a doua zi după ceremonia de înmânare a viorii lui Nejiko:

Joseph Goebbels, ministrul Reichului pentru Educație Populară și Propagandă, i-a oferit personal tinerei noastre violoniste prodigioase Nejiko Suwa o vioară valoroasă din partea Führerului. În numele dumneavoastră, mi-am permis să adresez o scrisoare de mulțumire lui Adolf Hitler pentru a saluta acest dar oficial, simbol al unității dintre popoarele noastre.

9 august 1945. O fotografie alb-negru immortalizează momentul. Hudson în prim-plan, *Santa Rosa* în fundal, cu linia orizontului legată de cer și de fluviu prin fumul gros și alb care iese din imensul coș din față al navei. Nejiko își face intrarea, uluită, în golful New York. Ceea ce simte este mult mai colorat decât ar putea sugera fotografia care immortalizează acest moment, cu albastrul care inundă cerul, cu clădirile din cărămidă, cu turnurile, cu zgârie-norii, cu această pădure construită, ridicată cât vezi cu ochii, în care se reflectă umbrele.

Pachebotul face un ocol, trece pe lângă Statuia Libertății, lucru care dezlănțuie aplauzele marinarilor și ale soldaților americani. Comandantul declanșează o sirenă lungă. Strigătele de bucurie se intensifică, *Pământ! Pământ!* Caschete și bonete de soldați zboară pe puntea navei. America! Înapoi acasă!

Nejiko se gândește la țara ei. Se surprinde visând la un armistițiu în acest război nesfârșit și, de ce nu, la pace. Oga i-a

explicat că în Pacific războiul încă face ravagii. Armata japoneză este hotărâtă să lupte până la capăt. De șapte ori la pământ, de opt ori în picioare. Este vorba de mândria *bushido*, acel cod de onoare din Japonia medievală care impune loialitatea și onoarea până la moarte. La fel ca naziștii, liderii militari japonezi vor să-i tragă pe civili la pământ, odată cu ei: unitățile de luptă formate din cetățeni patrioți sunt înarmate cu centuri explozive care le permit, în ultimă instanță, să se arunce asupra tancurilor americane pentru a le opri înaintarea.

Oga și ambasadorul Oshima sunt chemați în sala de comandă. Sunt escortați de oameni înarmați, iar amiralul le cere să ia loc lângă echipamentele de comunicare. Ambii bărbați sunt îngrijorați până când amiralul i se adresează lui Oshima înmânându-i un telefon.

— Domnule ambasador, am onoarea să vi-l dau la telefon pe președintele Statelor Unite ale Americii, domnul Harry Truman.

Oshima rămâne o clipă tăcut, după care se apropie de telefon și-l salută reverențios pe președinte, într-o engleză perfectă.

— Domnule ambasador, nu mă cunoașteți, dar eu știu totul despre dumneavoastră. Am interceptat toate telegramele pe care i le-ați trimis împăratului vostru de la Berlin, una câte una. Asta îmi oferă certitudinea că, pentru el, ceea ce aveți de spus contează.

Oshima primește această veste teribilă, realizând că a făcut ca nenumărate informații valoroase să ajungă în mâinile inamicului. Nu scoate un cuvânt.

— La trei zile după bomba de la Hiroshima, tocmai am aruncat o altă bombă nucleară asupra orașului Nagasaki.

A explodat la cinci sute de metri deasupra solului. Radiațiile de căldură și explozia, de o putere necunoscută până acum, au ucis instantaneu patruzeci de mii de oameni. Patruzeci de mii de oameni, domnule Oshima, înțelegeți ce înseamnă asta?

În capul lui Oshima se declanșează un zumzet.

— Vă vom oferi mijloacele necesare pentru a trimite un mesaj împăratului Japoniei. Pentru binele poporului dumneavoastră, cereți-i să se predea imediat și necondiționat. În caz contrar, toate orașele din Japonia vor fi distruse, inclusiv cel mai mare dintre ele, Tokio.

Oshima închide, siderat. Când Oga îl întreabă ce i-a spus președintele american, el tremură în continuare și mormăie doar cuvântul japonez pe care tocmai l-a inventat: *Pikadon*. *Pika*, o lumină enormă. Și *Don*, care ar putea fi tradus ca *Bum*. Explozie și deflagrație.

Oshima și Oga se întorc pe punte. Nava tocmai a acostat la Ellis Island. Nejiko și delegația japoneză sunt instruiți să rămână în cabinele lor pentru a li se verifica identitatea și bagajele. Un inspector înalt, slab, cu obraji supti, îi cere politicianului Nejiko să își precizeze identitatea și de ce se afla în Germania în momentul arestării sale. Amintindu-și de sfatul lui Oga, Nejiko menționează un rol de meditator pentru copiii ambasadorului, cu lecții ocazionale de vioară. Inspectorul pare mulțumit, dar alege să se uite totuși la vioară, ceea ce o face pe Nejiko să tresară.

Deschide cutia, apucă instrumentul, îl întoarce și îl sucește, pentru a-l observa din toate unghiurile, îl bate, răsucesce coardele pentru a le face să vibreze.

„Nu e un instrument prea rău! Dar, de acum încolo, veți găsi altele mai bune în America.“ Nejiko a fost luată prin

surprindere și a dat, pur și simplu, din cap. Inspectorul aruncă nonșalant vioara pe patul cabinei și își continuă căutarea fără să-i mai acorde atenție. Recăpătându-și treptat respirația normală, Nejiko ascultă cum ofițerul îi spune că va fi dusă, împreună cu restul delegației, într-o casă conspirativă lângă Washington, un hotel de lux.

„O să vedeți, o să vă simțiți în largul dumneavoastră acolo, domnișoară!“

Bedford Springs Resort. Un hotel de lux izolat în inima munților Allegheny, transformat de către guvernul american într-o școală de radio pentru soldații din Marină, noua reședință supravegheată a lui Nejiko. CIA a plasat microfoane în fiecare cameră. În arhivele presei locale, citim despre tulburările provocate de sosirea acestor noi vecini. Cu o zi înainte, *Bedford Post* titra „Vin!“, iar șapoul articolului indică starea de spirit generală: *Mulți dintre noi au copii închiși în lagărele japoneze. În timp ce noi îi primim pe acești criminali în cel mai luxos hotel al nostru, ai noștri sunt torturați sau înfometați. Altoona Mirror*, care nu a strălucit niciodată prin moderație, continuă: *De când am început să facem pe infirmierele pentru acești șobolani murdari, în timp ce băieții noștri sunt lăsați să moară în lagărele lor de concentrare? Cine va mai dori să intre în acest hotel după ce japonezii îl vor ocupa?*

În acest context, sosirea delegației japoneze nu putea să fie decât furtunoasă. Autocarul său a fost întâmpinat

de sute de manifestanți adunați în fața porților incintei hotelului, strigând sloganuri precum: „La pușcărie, nu la pensiune!“

La 14 august 1945, Guvernul Statelor Unite ale Americii anunță capitularea necondiționată a Japoniei și încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. În orașele din întreaga țară, locuitorii se adună pe străzi pentru uriașe și spontane demonstrații de bucurie populară. Bedford nu face excepție. Locuitorii ies din casele lor pentru a-și arăta bucuria. Cu steagul american fluturând în vânt, unii oameni defilează în mașinile lor vopsite în roșu-alb-albastru, echipate pentru această ocazie cu difuzoare care emiteau, întruna, muzică patriotică. Pe Route 220, în fața hotelului Bedford Springs, mașinile dau muzica mai tare, dar armata le împiedică să se oprească.

Sfârșitul războiului nu a fost însoțit nici de eliberarea japonezilor din Bedford și nici de încetarea ostilităților populației față de aceștia. Gândindu-se să facă astfel încât să calmeze agitația, managerul hotelului a emis un comunicat care a escaladat situația, spunând că „piscina și terenul de golf ale complexului nu pot fi folosite de către deținuți“ și că bucătăria „rămâne foarte elementară, la fel ca și decorarea camerelor“. Porțile parcului sunt împodobite cu bannere uriașe pe care se poate citi: *Copiii noștri sunt încă în război, iar japonezii se relaxează.*

Formula este bună și, la urma urmei, merită să ne punem întrebarea: Nejiko se relaxează? În această închisoare aurită, zilele se succed una după alta. Fiecare este închis în camera sa, cu excepția unor scurte și rare plimbări în parc și a celor

trei mese zilnice, care le permit membrilor delegației japoneze să discute și să scape de plictiseală.

Mi-o imaginez pe Nejiko, într-o dimineață răcoroasă de septembrie, urcând pe cărarea de pietriș care duce din clădirea principală până la sala de mese. Opt și jumătate, ora micului dejun. Dăre de ceață se întind pe înălțimi, în timp ce nori voluminoși, albi și cenușii, se profilează peste munții din depărtare. Ici și colo se mai vede câte un petic de cer albastru, iar când o rază de soare pătrunde prin el, satul Bedford strălucește în fundul văii, în contrast cu pinii întunecați care acoperă versanții.

Ajunsă în sala luminoasă cu tavanul ușor boltit de la parter, Nejiko ascultă murmurul vocilor și zgomotul veselei. Sunt instalate zece mese mari, fiecare pentru câte opt persoane.

Își ocupă locul, mereu același, vizavi de Oga și în stânga dirijorului Hidemaro Konoye. Pe masă, omletă, câteva borcane cu marmeladă și miere, lapte, un compot de fructe uscate și cereale. Decorul era modern, conform arhivelor orașului pe care am putut să le consult, cu candelabre electrice din metal și ferestre mari, dintre care două se deschideau spre o verandă.

Oga a fost cel care i-a făcut cunoștință cu dirijorul Konoye, o figură proeminentă a muzicii occidentale din Japonia pe care Nejiko îl cunoștea doar după nume. Primul japonez care a devenit director al Filarmonicii din Berlin, în 1924, prieten cu Furtwängler și Richard Strauss, se afla și el în Germania când a fost arestat de americani.

Konoye a fost alipit la delegația ambasadorului Oshima cu puțin timp înainte de plecarea din Europa și a călătorit cu

aceasta la Bedford. Nejiko nu ratează nicio ocazie de a profita de experiența de dirijor a acestuia. În acea dimineață, ei reiau o discuție începută cu o zi înainte, Konoye explicând că dificultatea pentru o vioară, într-un ansamblu, este să emită un sunet care să transporte fără a fi prea violent. Violonistul trebuie să se ferească de exagerare, insistă el. Oga îi ascultă, amuzat, în timp ce colegul său de masă, fostul șofer al ambasadorului, un bărbat de cincizeci de ani cu ochi când indiferenți, când iscoditori, se concentrează asupra mâncării.

Nejiko așteaptă cu sufletul la gură cuvintele lui Konoye. Îi spune că este în însăși firea unui violonist să aibă un sunet foarte dulce, aproape șoptit. Și tocmai acest lucru i l-a reproșat maestrul ei Kamensky la început, fiindcă el dorea ca ea să dezvolte un sunet mai puternic.

Încântat de precizia tehnică a discuției lor, dirijorul Hidemaro continuă să explice că un violonist trebuie întotdeauna să pondereze intenția dirijorului, care este aceea de a obține un efect general. Și încheie, ca și cum i-ar fi încredințat un secret:

„Natura profundă a unui instrument cu coarde este non-violența... Poate exista putere, dar aceasta trebuie să rămână întotdeauna circumscrisă corectitudinii și rotunjimii.“

Trebuie totuși să admitem un lucru evident. În incinta protejată a Bedford Springs Resort, atmosfera este relaxată și liniștită, așa că Nejiko nu trebuie să se fi simțit vreodată stresată. Ca și restul delegației, și în primul rând ambasadorul Oshima, este tratată cu curtoazie și respect de către

americani. Ca să spunem lucrurilor pe nume, viața lui Nejiko în Bedford este departe de a fi neplăcută. Discuțiile sunt simple, despre lucruri banale, despre vreme, despre cum a dormit fiecare, despre decorarea parcului, despre ultimele știri culese în legătură cu ocupația americană din Japonia. Dar ce ar putea fi mai bun pentru un muzician decât o astfel de rutină? Profesia ei a obișnuit-o întotdeauna să lucreze singură, să respecte o disciplină strictă de viață, să-și repete imperterbabil exercițiile, cu același calm și aceeași concentrare. Ce poate fi mai liniștitor? Chiar și în timp de război, zilele ei erau de fiecare dată organizate în ritmul activităților zilnice, ceea ce i-a creat un cadru protector. Așa că da, șederea ei la Bedford Springs este o paranteză, un refugiu liniștit, departe de bombe, care se potrivește întocmai cu rutina ei de muzician.

În comparație cu unii dintre colegii ei de nefericire, ea face față cu o ușurință surprinzătoare. De asemenea, are mai mult timp pentru a-și scrie jurnalul. Descrie în detaliu plăcerea pe care o simte ascultând scârțâitul stiloului pe hârtie, scrutând ore în șir, în timp ce stă întinsă în pat, nuanțele de lumină de pe pereți și absorbind liniștea din cameră, care este tulburată doar de respirația ei.

În sfârșit, treptat, se apucă din nou de vioară. Mai întâi pe ascuns, apoi din ce în ce mai deschis, până când este încurajată să facă acest lucru de personalul hotelului și de paznicii de serviciu de la intrarea în clădire.

Dar ceea ce ocupă cel mai mult spațiu în jurnalul ei în această perioadă este pasiunea amoroasă care îi cuprinde pe ea și pe Oga. Când citești, vezi că nu este doar o melancolie tandă și sentimentală, ci, mai degrabă, o stare

febrilă, cu frisoane, călduri, o beție, o exaltare, un extaz, un vis, visul unei vieți date peste cap... În fiecare rând, simțim această veselie febrilă, această minunare bruscă și brutală născută din această izolare forțată. Sugerează, cu mici tușe, primele nopți în care i se abandonează lui, după-amiezile înfășurate în cearșafuri când trupurile lor sunt descoperite. Oare zădărnicesc vigilența paznicilor? Beneficiază ei de pe urma complezenței lor? Ce contează? Nejiko alege să se confeseze lui Oga, revine la durerea provocată de divorțul părinților ei, la mutarea cu mama ei iubitoare și liniștitoare, la sentimentul ei de singurătate și la rolul mătușii Anna.

Îi încredințează și visul ei ratat, ambițiile dezamăgite: nu va fi niciodată o mare muziciană, o solistă talentată. Sfârșitul marilor așteptări. Ea este convinsă de acest lucru, fără a putea explica de ce. Toate acele eforturi a meritat... La douăzeci și cinci de ani, temerara și hotărâta Nejiko nu mai este decât o marionetă, limitată la a face o figură bună, la a crea o iluzie cu vioara ei oferită de Goebbels.

În zilele în care vede totul în negru, Oga preferă să schimbe subiectul și îi vorbește despre pictură. Îl menționează pe vărul său Onchi Koshiro, un pionier al unei noi arte a gravurii pe care o numește „artă abstractă“. Îi laudă varietatea operei sale și îi promite că vărul său Koshiro îi va picta portretul, un *bijin ga*, o *image a unei femei frumoase*, pe baza modelului din ultima sa serie *Opt femei din epoca modernă*.

Oga îi povestește și despre descoperirea literaturii americane, datorită bibliotecii puse la dispoziția rezidenților. Îi povestește despre Faulkner, London, Hemingway, Steinbeck și

îi înmânează ceremonios lui Nejiko un exemplar din *Marele Gatsby*.

Săptămânile trec. Aerul devine mai rece, mai umed. În parc, frunzele nucilor, ale arțarilor și stejarilor încep să se îngălbenească și apoi cad. Se instalează toamna. Satul își recapătă treptat seninătatea. Gardienii și deținuții învață să se aprecieze reciproc, se stabilește încrederea.

ACȚIUNI ÎN JUSTIȚIE

BERLIN–TOKIO

1945-1946

Viața în Bedford se scurge încet-încet, Nejiko încă nu știe de existența mea. Eu o cunosc doar după nume.

Am spus, cred, că, după ce am studiat trompeta clasică la Conservatorul din Paris, în 1938, la vârsta de douăzeci de ani, am avut norocul de a mă alătura corpului de muzică al polițiștilor locali de la Prefectura de poliție. Acesta este un ansamblu atipic, ai cărui membri, care provin din cele mai bune școli, sunt atât muzicieni, cât și ofițeri de poliție. Pe lângă concertele de gală la care participă, ei cântă la toate ceremoniile oficiale și militare.

Rolul meu modest în Rezistența internă pariziană din timpul Ocupației mi-a conferit, la Eliberare, un statut special în orchestra Prefecturii, astfel încât, la 12 ianuarie 1945, prefectul Luizet m-a chemat personal în imensul său birou.

Rece, aproape auster, acest bărbat a păstrat urmele unei educații riguroase primite la Saint-Cyr, unde a urmat învățăturile generalului Leclerc și ale căpitanului de Gaulle. Fără să se deranjeze să se ridice în picioare și fără să-și ia ochii de

la mormanul de ștampile din fața lui, îmi explică, pe un ton obosit, misiunea pe care o voi avea:

„Găsiți vioara Stradivarius a nepotului domnului Braun, prietenul personal al generalului de Gaulle.“

După o clipă de tăcere, își așază ochelarii pe tăblia îmbrăcată în piele verde a biroului stil Ludovic al XVI-lea și își freacă ochii îndelung, oftând. Ochii lui au încercat totuși să îi întâlnească pe ai mei, dar eu, stând în picioare în fața biroului său, mi-am coborât privirea în podea. Îmi răsfoiește dosarul și emite această formulă, care mă jignește:

„Cu dumneavoastră pe post de investigator, mai mult muzician decât brigadier, sarcina asta se anunță a fi la fel de simplă precum aflarea unui medalion pe un câmp de luptă.“

Luizet nu s-a înșelat. Am pierdut primele câteva luni bătând, urmând piste greșite. Abia dacă am reușit să reconstitui modul în care a decurs ziua de 20 august 1941, când Lazare Braun, nepotul lui Edmond Braun, a fost capturat de naziști, iar vioara sa confiscată.

Parizian din naștere, mobilizat în timpul Primului Război Mondial, tatăl lui Lazare credea că este suficient să respecte legea pentru a fi în siguranță. Ordinul din 27 septembrie îi obliga pe evreii din zona ocupată să se declare ca atare la Prefectura de poliție până în data de 20 octombrie. La fel ca alți o sută cincizeci de mii de evrei, conformându-se acestei directive, Braun s-a înscris în registrul special de la secția de poliție locală.

Această acțiune avea să-l coste viața întregii sale familii. La 20 august 1941, împreună cu alți cinci vecini, a fost parcat

într-un colț al curții clădirii lor, așteptând ca operațiunile de scotocire și control să se încheie. Lazare Braun s-a întors acasă chiar în acel moment. Un SS-ist i-a cerut cartea de identitate și, deoarece o lăsase în apartamentul familiei, SS-istul a mers cu el să o ia. Restul mi l-a povestit vecina, o bătrână de șaptezeci de ani.

Când intră în casă, Lazare găsește în sufragerie un bărbat îmbrăcat într-un costum din trei piese, cu cămașă albastră-închis și cravată închisă la culoare, stând liniștit pe canapea și examinându-i vioara. Este Herbert Gerigk. Lazare Braun se uită la chipul intrusului. Părul său castaniu și drept este perfect ajustat, dar o șuviță groasă, în partea dreaptă, îl face să pară un bufon, iar ochiul stâng, mai mare decât cel drept, întărește această impresie, adăugând o răceală înfi-orătoare privirii sale.

Gerigk îl întreabă, pur și simplu, pe Lazare dacă vioara îi aparține și dacă a fost realizată de Stradivarius. Lazare încuviințează. Vizibil mulțumit, bărbatul îi spune că este muzicolog. El adaugă că, în numele Führerului și al ministrului Propagandei, este obligat să îi confişte vioara.

Strigătul de deznădejde pe care îl scoate Lazare este atât de teribil, încât străbate până în curte, iar durerea lui străpunge pântecul bătrânei care re trăiește scena în timp ce mi-o povestește.

SS-istul îl lovește violent în față cu tocul puștii pentru a-l reduce la tăcere, atât de violent, încât Lazare cade. Gerigk începe să bată cu piciorul în pieptul lui Lazare, mai întâi ușor, apoi mai tare și, în cele din urmă, frenetic, ca și cum ar imita ritmul unei partituri atonale. Plămânii lui Lazare sunt pe punctul de a exploda.

„Atonalitatea este un exemplu al degenerării cu care ne luptăm în muzică. Este o invenție care dezvăluie în mod tipic spiritul evreiesc“, conchide Gerigk, punând vioara înapoi în cutie. De asemenea, ia cu el o parte dintre partituri, după care își ia rămas-bun și îl lasă pe SS-ist să-i ducă pe Lazare, pe tatăl său și pe vecinii lor la autobuzele RATP care îi așteaptă de cealaltă parte a porții. Drancy va fi prima lor oprire. Auschwitz este ultima.

Pentru a duce la bun sfârșit ancheta pe care mi-o încredințase Luizet, m-am dus să mă întâlnesc cu toți lutierii parizieni, unul câte unul, purtând cu mine o fotografie a lui Lazare și o alta a viorii sale. Timp de câteva luni, nu am făcut niciun progres până când, într-o zi, pe strada Romei, am dat peste un bătrân care m-a anunțat imediat că recunoaște viora lui Lazare și că știe în posesia cui se află.

Era 9 iunie 1945, îmi amintesc foarte bine. În aceea dimineață, ziarul *Combat*¹, al lui Camus, a relatat despre moartea lui Robert Desnos, survenită cu o zi înainte în lagărul de concentrare de la Theresienstadt, care tocmai fusese eliberat de Armata Roșie. Una dintre ultimele sale replici a fost produsă și încă o pot cita:

Pentru că inimile care urau războiul băteau pentru libertate în ritmul anotimpurilor și al mareelor, al zilei și al nopții.

¹ *Combat* (Lupta) a fost o publicație franceză, fondată în 1941, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ca ziar clandestin al Rezistenței franceze. Din 1943 până în 1947, redactor-șef al acestuia a fost Albert Camus. (n.r.)

Când am intrat în atelierul lutierului, aflat la capătul unei curți, acesta îndrepta, cu un șpaclu, o clapă din lemn de abanos. Două colțuri ale unei viori fuseseră smulse. Eclisele erau scoase, spatele instrumentului era fisurat, călușul dispăruse. Ținea instrumentul pe o bucată de piele de căprioară și lucra la el încet. În halat de laborator, cu un bisturiu în mână, redesea atent fileul.

Zgomotul produs de deschiderea ușii l-a făcut să ridice privirea. I-am arătat legitimația mea de polițist și l-am întrebat dacă, în timpul războiului, a trebuit să repare sau să întrețină o vioară Stradivarius.

Înainte de a răspunde a făcut o pauză.

„O vioară Stradivarius, nu, dar o minunată Guarneri, da.“

Ca să fiu cu sufletul împăcat, i-am arătat totuși poza lui Lazare cu vioara sa.

„Da, da! Asta e, da! Era cea Guarneri...”

Derutat, am început să mă întreb dacă nu cumva interlocutorul meu era senil, dar văzându-l atât de categoric, am hotărât să-i dau ascultare:

— Am avut această vioară în mâinile mele de zeci de ori. Mi-a fost adusă de o tânără japoneză.

— Sunteți sigur? După ce o recunoașteți?

— După melc și după fileu.

— Mai în amănunt, vă rog... Eu nu sunt specialist.

— Capul este realizat din arțar, cu volute destul de largi. Ruloul melcului este foarte fin și deosebit de delicat și, uitați-vă aici!... Nu, nu acolo! Aici! Da, acolo, vedeți cât de ușoară este scobitura...

Nu eram sigur că pot vedea, dar m-am uitat cu religiozitate.

— Virgula se termină cu un mic buton rotund. Datorită acestui detaliu, tânărul meu prieten, meșterii ca mine știu

imediat că au de-a face cu o vioară Guarneri. Și uitați-vă mai atent la fotografie. Fileul, așezat aparent fără o grijă reală, se sprijină, de fapt, pe fundul unei caneluri atent crestate...

Cu nasul lipit de imagine, abia dacă puteam desluși ceea ce pentru bătrân era absolut evident.

— Cu toate acestea, dacă vă uitați cu atenție, este încrustat destul de aproape de margine și se termină cu o porțiune care nu este deviată în interiorul colțului. Aici se pot vedea marca și stilul inconfundabil ale lui Giuseppe Guarneri *filius Andrae*...

Ca să încheie, a șoptit, ca și cum ar fi dezvăluit un secret imens sau ar fi rostit numele unui sfânt:

— ...tatăl lui Guarneri del Gesù...

Săptămâna următoare, prefectul Luizet îmi ascultă povestea. Recitește de câteva ori certificatul întocmit de lutier și îmi cere din nou numele acestei tinere violoniste japoneze, care ar fi fugit la Berlin.

Nejiko Suwa, mormăie el la rândul său, apoi începe să se plimbe prin cameră, cu mâinile la spate. După trei mișcări de du-te-vino, se așază la loc și declară că îmi mai dă încă patru luni ca să-mi continui investigațiile în cel mai deplin secret.

„Plecați cât mai curând posibil în Germania. Mergeți la asistentul meu particular, vă va da trei mii de franci în numerar și vă va spune cum puteți intra în legătură cu Rose Valland. Ea este cea care, împreună cu americanii, se ocupă de recuperarea obiectelor de artă furate de nașiști. Cu puțin noroc, poate că această vioară se află deja în mâinile ei. Duceți-vă direct la ea și spuneți-i că veniți din partea mea. Îmi e prietenă.“

În timp ce Nejiko sosește la Bedford, eu abia pun piciorul în Berlin. Am fost condus de la aeroportul militar până la cartierul general al forțelor franceze, în Berlin-Wedding, pe un drum pustiu, dar plin de baraje și de puncte de control. Descopăr cu stupeoare acest oraș distrus, devastat, haosul care domnește, munții de moloz, gropile care sfâșie șoselele, ruinele, golurile dintre clădirile pulverizate și acești soldați impasibili, care manifestă un dispreț evident față de femeile, copiii și cei câțiva bătrâni care curăță străzile.

La sugestia prefectului Luizet, m-am dus imediat să o văd pe Rose Valland. Se poate spune despre ea orice, dar nu și că este comodă sau disponibilă ori că se poartă bine cu cei care îi irosesc măcar un minut din timpul ei, fie aceștia chiar și americani.

Rose Valland, curatorul discret al Muzeului Orangeriei¹, răspunde, în colaborare cu Comisia americană pentru

¹ Muzeul Orangeriei (*Musée de l'Orangerie*) este o galerie de artă cu tablouri impresioniste și postimpresioniste, situată în colțul de vest al Grădinilor Tuileries de lângă Place de la Concorde, din Paris. (n.r.)

salvarea monumentelor artistice, de recuperare a tablourilor, a bronzurilor și a sculpturilor furate. Nu are altă preocupare decât misiunea ei. Eu am douăzeci și nouă de ani, ea are deja patruzeci și șapte, un caracter puternic și un fizic auster, cu ochelari rotunzi, părul scurt și uniforma militară. Când îi explic motivul vizitei mele, ea izbucnește în râs.

„O vioară? Dar aveți măcar idee despre amploarea sarcinii de a readuce în Franța operele de artă jefuite din muzeele naționale... O vioară! Chiar nu aveți nimic mai bun de făcut?”

Primele săptămâni sunt dificile. Rose Valland mă lasă să lâncezesc în zona franceză din Berlinul de Vest, în timp ce ea își petrece timpul pe teritoriul american și pe cel britanic.

Cazarma Julius-Leber joacă rolul de cartier general al francezilor și toată lumea o numește Cartierul Napoleon, fără îndoială în amintirea măreției și a victoriilor din trecut. O aluzie la victoria de la Iena, îmi explică, într-o zi, vecinul meu de palier din locuința pe care am primit-o în Cité Foch, la Berlin-Wittenau. Este un tânăr soldat din Regimentul 46 Infanterie. Un tip curios, cu un fizic viguros, înalt și solid, dar cu ochi mici, spălăciți, aproape incolori. De obicei, mă țin la distanță de el din cauza diatribelor sale neîncetate la adresa homosexualilor, de fapt, „poponarii”, dacă folosesc cuvintele lui, sau despre „lesbiene”, ca Rose Valland „cu curva ei de asistentă americană” – ca să nu mai vorbim de cupletele sale despre femeile nemților, a căror violare n-ar însemna decât un act de justiție... De aici, discuțiile noastre nu merg prea departe, cu excepția acelei zile în care mă

uluiește dezvoltându-mi pasiunea sa pentru jazz. Cum poate o persoană atât de grosolană să aprecieze această muzică pentru inițiați?

De îndată ce află că sunt trompetist, îmi deschide în fiecare seară ușile zonei americane, către un nou Berlin pe care nu l-aș fi bănuț niciodată. Traversând punctele de control cu trompeta mea pe post de stindard, am cercetat cluburile în care soldații și ofițerii de rang înalt se amestecau cu veselie.

Aceste momente îmi amintesc de cele pe care le-am trăit la eliberarea Parisului sau înainte de război. Același vânt de libertate, această energie atât de puternică, motiv care m-a determinat să frecventez pivnițele din Saint-Germain-des-Prés.

În 1937, mergeam alături de prietenul meu Boris Vian la Hot Club de France, cu Hugues Panassié. Ne întâlneam în fiecare seară pentru a cânta, atunci când nu mergeam la concerte: Django Reinhardt la Pigalle sau Duke Ellington, în aprilie 1939, în timpul celui de-al doilea turneu european... Ce geniu! Ce euforie, ce clasă, ce ritm! Îmi amintesc și acum emoția lui Boris când mi-a urlat în ureche: „Dragul meu Felix, fără jazz, viața ar fi o greșală...”

La Paris, imediat ce s-a terminat războiul, Boris și cu mine ne-am regăsit, beți de bucurie, în aceleași subsoluri din Saint-Germain, cântând cu Claude Luter, un saxofonist excepțional, la New Orleans Club, la Caveau des Lorientais. Am respirat jazzul ca pe o imensă gură de aer proaspăt a libertății.

Așa că, atunci când am descoperit Berlin Jazz, imaginați-vă entuziasmul meu. În aceste cluburi improvizate, germanii se alătură americanilor în jurul jazzului. Frumoasă revanșă a istoriei când știi că, încă din anii '30, naștii au încercat mereu

să pună frâu acestei „muzici de negri“, fără a reuși să reducă entuziasmul tinerilor pentru swing, până la interzicerea definitivă a acestuia în 1943, la cererea lui Herbert Gerigk.

Pe tot parcursul războiului, swingul a rămas muzica acelor care au rezistat și, aureolat de acest simbol, în 1945 jazzul a reapărut în Berlinul eliberat.

Îmi petrec toate serile în cluburi efemere și spontane, în vechi adăposturi transformate. Atmosfera este una de sărbătoare și, pe durata unui set, nepăsarea învinge cele mai încăpățânate resentimente, tot acest creuzet, această muzică atât de cosmopolită absoarbe cele mai diverse influențe și origini. Negri, albi, germani, francezi, dar mai ales americani și englezi, bărbați, câteva femei, o comunitate care pune la un loc note, improvizații, ritmuri, speranță și libertate.

Menționez acest lucru pentru că într-unul dintre aceste subsoluri iluminate capricios m-am împrietenit cu un membru de rang înalt al Departamentului de Stat al SUA. Un pianist fenomenal, care ne-a delectat cu un sunet amplu și frumos, o atingere subtilă, deopotrivă suavă și intensă, dar și pe câteva mișcări în crescendo, o viteză de execuție care-ți tăia răsuflarea. El la pian și eu la trompetă, amândoi ne-am lăsat pradă unor improvizații care îmi dau fiori și astăzi. Multe balade, dar și ritmuri sclipitoare, cu melancolii frânte și linii be-bop, alternând refrenele, fiecare preluând structura elaborată de celălalt, până când publicul aplaudă.

În timp ce ne puneam instrumentele deoparte, într-una din acele seri în care publicul era deosebit de entuziast, i-am povestit despre cercetările mele cu privire la această violonistă japoneză, Nejiko Suwa. Are cumva contacte la Ambasada Japoniei din Berlin?

Rămâne evaziv, dar a doua zi mă întâmpină cu o bătaie pe spate și cu această informație prețioasă:

„Întreaga delegație a fost încarcerată în Bedford, SUA. Dacă violonista dumneavoastră există, ea nu poate să fie decât acolo. Dar nu este nevoie să vă grăbiți. Peste o lună vor fi trimiși cu toții înapoi la Tokio. Ridicați-o când coboară din vapor!“

Libertatea are întotdeauna un preț. Pentru Nejiko este sfârșitul contractului de închiriere semnat între managementul hotelului Bedford Springs și Departamentul de Stat al SUA. Proprietarii hotelului intenționează să profite de reînnoirea contractului de închiriere pentru a majora tariful lunar. Ce-ar putea justifica menținerea unei chirii atât de mici când războiul s-a terminat de câteva luni? Oficialii trag de timp, folosind o multitudine de argumente și de proceduri, dar, în cele din urmă, președintele Truman decide. Japonia a capitulat necondiționat. Nu mai există niciun motiv pentru ca această delegație să fie reținută.

Este 14 noiembrie 1945. În Bedford, iarna a venit mai devreme. A plouat abundant în ultimele zile, apoi ploaia a devenit impură, de o culoare cenușiu-albicioasă, zăpada s-a amestecat cu ea și, cum între timp și temperaturile au scăzut semnificativ, valea este acum acoperită de o mantie albă, subțire, umedă și peticită, care contrastează cu mantia neagră a munților.

Întinsă în cadă, Nejiko lasă timpul să treacă, absorbită de gândurile și grijile momentului. Se lasă amurgul, o ușoară roșeață animă cerul cenușiu, acea stare de tranziție decolorată, neînsuflețită și tristă care precede noaptea. Mai devreme, în cursul zilei, Oga îi spusese că întreaga delegație va părăsi Bedford în patruzeci și opt de ore. *Înapoi în Japonia*. A spus acest lucru pe un ton neutru, indiferent. Nejiko a rămas mută, fără reacție, sfâșiată între bucuria de a-și regăsi familia și teama de a relua o viață care nu va mai fi niciodată la fel de intensă ca aceea care o înflăcărase în ultimii zece ani.

Oga nu a făcut niciodată un secret din intenția sa de a se întoarce, după război, la familia și la soția lui din Kyoto.

El are treizeci și șapte de ani, Nejiko, douăzeci și șase.

Apa este acum caldută, iar tânăra s-a întors în baie. Scoate dopul de faianță și apoi își aranjează un prosop într-un turban în jurul capului, după care își înfășoară un altul în jurul corpului, din dreptul sânilor până la coapse. În cameră s-a instalat întunericul. Ea aprinde o mică lampă cu reflexii aurii și își pune *yukata*, un kimono ușor, din bumbac, pe care îl îmbracă înainte de culcare. Își leagă cordonul în jurul taliei cu un foșnet ușor de țesătură.

Nejiko stă întinsă pe patul ei având alături caietul și vioara. Închide ochii pentru câteva secunde și se vede pe sine când era copil, iarna, când părinții ei o duceau la casa bunicii ei din Nikko. Zăpada. Frigul năprasnic, accentuat de rafalele de vânt. Lacul Chuzenji, din apropierea satului cuibărit în munții de la poalele vârfului Nantai. Casa mică din lemn în care bunica ei le servea supă fierbinte cu tofu și acele ciuperci negre, cu forme ciudate. Tatăl ei, care părea că nu se simte bine deloc în această sărăcie.

În fond, este adevărat ce i-a spus odată Gerigk, începe ea să scrie: Războiul este murdar și trist, dar, în cele din urmă, când ești de partea bună, viața nu este atât de mizerabilă. Să cunoască acel sentiment că totul devine posibil, să se întâlnească cu genii precum Furtwängler, să se alăture celui mai prestigios ansamblu muzical, să doarmă în palate și să descopere cele mai frumoase capitale, astea i le datorează războiului. La un moment dat, viața este doar o chestiune de circumstanțe, iar dacă întâmplarea a făcut-o să se nască japoneză, dacă a aruncat-o în Europa de partea unei Germanii aliate cu Japonia, dacă a trăit această viață, toate au survenit pentru că asta i-a fost soarta.

Pentru a spune *soartă*, în caietul ei ea folosește cuvântul *shukumei* în loc de *unmei*. *Shukumei* este șansa pură, destinul, tot ceea ce nu poate fi prevăzut.

Apoi scrie următoarele cuvinte:

În această nouă viață care mă așteaptă, tu ești singura care mă poate sprijini. Oh, vioara mea, acum ne agățăm una de cealaltă. Tu și cu mine ne vom trăi zilele împreună. Singure, dar împreună.

*I*namicul. Cine este el cu adevărat? Ciudate cuvinte, pe care dirijorul Hidemaro Konoye le strecoară la urechea lui Nejiko, în noaptea adâncă din munții Alleghany, chiar înainte ca ea să urce pe scenă pentru a interpreta piesa de închidere a acestei petreceri de adio.

Poartă o rochie lejeră din mătase, închisă la culoare, aproape neagră, de la casa Lelong, pe care o cumpărase de pe Avenue Matignon din Paris, o rochie cu un decolteu rotund, discret, care nu-i dezvăluie gâtul decât până la baza claviculei, iar, în spate, vertebrele gâtului îi ies ușor în evidență de sub păr, atunci când își înclină capul. Face un ultim reglaj al viorii, se așază la o distanță bună de microfon, se deplasează un pas pentru a evita un fascicul de lumină care o orbește.

În sală, mulțimea de invitați se amestecă veselă, japonezi, ofițeri americani, personal al hotelului, soldați și jurnaliști. Toți acești oameni s-au dichisit, domnii în ținute oficiale,

în timp ce doamnele poartă bijuterii și rochii de seară. Pe mese, sticle de șampanie, fursecuri, o atmosferă de sărbătoare, chiar și râsete.

Este aproape ora 11. Încetul cu încetul, pe câmpul vizual al lui Nejiko se așază un fel de ceață. Se lansează și începe *Capriciul al 24-lea pentru vioară solo în la minor* de Niccolò Paganini. Publicul încremenește. Muzica începe cu acel cvasi *presto*, pe care Nejiko îl interpretează cu ardoare, fără pic de dificultate. Execută apoi variațiunile cu o eleganță deconcertantă, apoi vine finalul, blând, melodios, având la apogeu o accelerare făcută de coardele duble și triple, până la ascensiunea finală. Picături de sudoare îi apar pe frunte. Câteva momente de tăcere și publicul se ridică în picioare, parcă uimit, apoi se dezlanțuie. Un ropot de aplauze zguduie sala. Izbucnesc aclamații. Entuziasmul adunării răsună, Nejiko răspunde cu un zâmbet grațios și sclipitor.

Bedford se cufundă în noapte. Mulțimea solicită un bis. Ei cerșesc o ultimă bucată, una cât de mică. Ea caută un pianist în rândul muzicienilor, îl recunoaște pe soldatul care a cântat primele piese la pian și îl invită să i se alăture. Ea îi șoptește: *Nocturnă, op. 9*, Chopin. El zâmbește și încuviințează, apoi așterne primele note, lente, moi, calde, lungi. Nejiko o preia pe a cincisprezecea, armonia este perfectă, închide ochii, începe o lungă lamentație, un aer tandru și nostalgic, cu o egalitate frapantă de timbre, muzica avansează, se retrage, urcă, coboară în melancolia amplă și profundă a depresiunii dintre munți.

A doua zi, în zori, în timp ce moțăie în autobuzul care o duce alături de întreaga delegație la gara din Washington, D.C., o ceață cenușie și groasă îi învăluie amintirile despre acea seară. Un tren îi va duce până la Seattle, unde îi așteaptă nava *USS General G.M. Randall*, care transportă trupe, pentru a traversa Pacificul.

La gară, ploaia a umplut de apă peroanele sub picioarele călătorilor. Lumina zilei prinde putere, încă acoperită de o sită cenușie și rece. Angajații gării circulă în mijlocul unei efervescente zgomotoase, în timp ce difuzoarele ghidează delegația japoneză spre trenul *Northern Pacific Railway*, special închiriat pentru a traversa America de la est la vest. Trenul se deplasează cu o viteză constantă.

În vagonul ambasadorului, Nejiko se concentrează asupra priveliștii pe care o oferă stâlpilor de telegraf care defilează într-un ritm aproape metronomic și se transformă într-un tic-tac interior. Adaugă notele emise de locomotiva de pe șine și pe acelea, mai calde și mai rotunde, ale zumzetului ușor al vocilor și formează, în imaginația ei, o operă muzicală în mișcare.

Nejiko deschide *Zgomotul și furia*. A uitat să returneze romanul lui Faulkner la hotel. Stând chiar în spatele ei, Oga se amuză spunând că ea a luat cel mai muzical roman din biblioteca de la Bedford. În această carte, i-a explicat el, Faulkner este un compozitor. Totul este foarte ordonat pornind de la prima mișcare, *moderato*, viața povestită de un idiot; a doua, un *adagio* trist, monologul interior al personajului; a treia este un *allegro*, pur, franc, un alt monolog prin ochii plini de ură ai lui Jason; iar a patra mișcare alternează între *allegro furioso* și *andante religioso* înainte de calmul unui *lento* final.

Cu această nouă optică, a unui roman transformat în simfonie, Nejiko nu-și mai ridică privirea până la ultima frază, un *lento* sonor care rezonează cu trecerea lor prin gara din Chicago. Trenul nu se oprește, ci își continuă drumul încă multe ore, până când ajunge la Milwaukee, înainte de Wisconsin și de spațiile sale imense, apoi la Minneapolis. Traversează podurile vertiginoase care punctează traseul, apoi începe să încetinească pe măsură ce se apropie de Grand Forks, care marchează intrarea în Dakota de Nord. Trenul șerpuiește prin defileul sinuos; se văd primele vagoane, se vede locomotiva scuipând nori de fum brun; apele murmură în dreapta; în stânga, pinii se înalță printre bolovani spre cerul cenușiu ca piatra. Există tuneluri lungi și negre, iar când revine lumina zilei, se deschid abisuri imense, cu sate mici aflate în adâncuri.

Noaptea, Nejiko, dormitând în vagonul ei de tren, ascultă, nu foarte atentă, conversația șoptită din spatele ei. Oga îi povestește consilierului militar al ambasadorului că, într-o seară, la hotelul Adlon, Eichmann i-a dat explicații, cu lux de amănunte, despre convoaiele de trenuri și camerele de gazare care permit prelucrarea – și-a amintit el cuvântul – *unor cantități industriale de evrei*.

Cu sunetul șinelor și al locomotivei, Nejiko nu înțelege totul, ci doar aude frânturi. *Ambasadorul a trimis astea... împăratului... niciuna... a ajuns... Războiul... nenorocire... Ce se va întâmpla cu noi dacă... Conturi...*

Întunericul acoperă imensitatea spațiilor. S-a ridicat un viscol violent. Nejiko tremură sub haină, înfiorată de vântul

care se întetește, strecurându-se înăuntru prin interstițiile compartimentelor.

Când se trezește, soarele este curat și puternic. Este cucerită de frumusețea peisajului, de toți acei munți înzăpeziți din depărtare, de pădurile de brad alb care duc în Montana și de parcurile naționale pe care trenul le traversează într-un ritm mai lent.

19 noiembrie

Mă tot întreb dacă nu ar fi fost mai bine dacă nu aș fi plecat niciodată în Europa. Singura certitudine este că toată această aventură periculoasă a fost romantică și interesantă. Oricum, îmi promisesem mereu că voi duce o viață diferită de cea a celorlalte fiice și, mai târziu, de cea a casnicelor obișnuite. Nu vreau, la fel ca majoritatea oamenilor, să fi trăit degeaba.

20 noiembrie

Iată-ne ajunși în portul Seattle... Ne-am imbarcat pe USS General G.M. Randall cu o mie trei sute de repatriați. Cei mai mulți dintre ei vorbesc despre starea țării noastre. Tokio ar arăta ca Berlinul, distrus și șters de pe fața pământului. Inima mea este deja plină de furie.

21 noiembrie

O mare greșeală. Mi-am luat vioara înapoi, dar nu mai am motivație. În crescendo, frazarea mea a fost atroce. E jalnic. O acumulare de erori. Oribil. Cine va aprecia faptul că eu cânt în Japonia? Totul este în ruine, oamenilor numai de a mă asculta pe mine în concert nu le arde... Și cine mă cunoaște acolo?

22 noiembrie

Războiul, ce aritmie, ce haos. Este cu neputință ca ritmul și armonia să pună stăpânire pe acest spațiu. Debusolare, dispersare de note și timbre. Disonanțe. Fracturi.

23 noiembrie

Oga spune că americanii înregistrează discuțiile care au loc pe navă. Toate activele noastre din conturile germane și japoneze au fost blocate. De asemenea, el crede că, atunci când ne vom întoarce, va fi arestat și judecat, împreună cu ambasadorul. Am încercat să-l liniștesc, dar, cu un semn, m-a îndepărtat. Se pare că și-a pierdut orice speranță. Sau poate că păstrează distanța față de mine, acum, că știe că-și va găsi soția.

24 noiembrie

Ieri, foarte târziu în noapte. Trei bătăi în ușa cabinei mele și m-am speriat foarte tare! Slavă Domnului, era Oga. Ce bucurie! Ce noapte înflăcărată! Ultima?

25 noiembrie

Ar trebui să fac o listă cu lucrurile pe care le-am cumpărat în Europa și pe care nu le voi mai vedea niciodată! În afară de vioara mea, de rochia mea Lelong și de partitura originală a lui Bach, am pierdut totul... Șalul meu de cașmir luat de pe strada Bac, eșarfele mele, parfumurile mele. Pălăria mea cloș, din fetru verde, de la Mühlbauer, din Viena. Chiar și broșa mea Bulgari, cumpărată din Via dei Condotti, din Roma...

A doua zi de marți din decembrie 1945. Am trăit această scenă și totuși îmi este foarte greu să mi-o refac în memorie. Planurile se întrepătrund: sosirea navei *USS General G.M. Randall*, în vâlul gros și cenușiu care încetosează cerul portului Tokio, soldații care glumesc unii cu alții, stând în picioare, lângă jeepurile lor verzi, mica mulțime de japonezi, calmi, impasibili, sperând să găsească o persoană apropiată.

Am reușit să mă înrolez în trupele americane ca așa-zis jurnalist francez pentru a relata despre ocupația militară din Japonia. Iată-mă, așadar, în această dimineață înghețată de iarnă, pe cheiul din Tokio, alături de cei aproximativ douăzeci de reporteri acreditați, majoritatea americani și japonezi, așteptând vaporul care îi va aduce înapoi pe cei o mie trei sute de japonezi. Am la mine fotografia lui Nejiko Suwa pe care mi-a dat-o Boris Kamensky, când l-am întâlnit pentru ancheta mea la Paris, precum și fișa de evaluare manuscrisă din 1938 pe care a scris-o despre ea, așa cum face

despre toți elevii săi. Continui să mă joc cu ea în mâinile mele cu mânuși de lână, tot citind-o și recitind-o ca să-mi omor timpul și să nu mai bag în seamă frigul.

Nejiko Suwa

Elevă disciplinată și sânguincioasă. Ascultătoare și răbdătoare.

Atentă la sfaturile oferite.

Deși nu posedă calități muzicale innăscute, ea dă dovadă de o intuiție reală în interpretare, precum și de o mare onestitate.

Cunoaște foarte bine, pentru o tânără japoneză, mediul muzical european și operele sale.

O bază solidă de cunoștințe primite în Japonia. Precizie tehnică. Vibrato clar.

Caracter (de muziciană) care dorește să se afirme.

Atmosfera este brusc plină de emoție. Mă cutremur la gândul că aceea pe care o urmăresc de luni bune va apărea de pe vapor. Scrutez masa de pasageri care coboară. Niciun chip nu se potrivește cu portretul pe care îl am în mâini.

Strecurându-mă, cu greu, prin mulțimea care se îndreaptă către ieșire, trec pe lângă paltoane, valize, ajungând chiar să salut două tinere care, îngrijorate, grăbesc pasul. Am dormit prost în noaptea trecută: nu am niciun plan ca să iau vioara și, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îmi spun că dovezile pe care le am sunt departe de a fi copleșitoare. În plus, americanii încearcă să aplaneze asperitățile în relațiile cu populația: nici vorbă nu poate fi să provoc vreun incident în public.

Mulțimea din jurul navei se rărește. Flancat de personal militar, ambasadorul Oshima coboară de pe pasarelă

pentru a fi arestat imediat de ofițerii americani, care îl plasează într-un sedan negru, mare. Acesta pleacă în viteză, escortat de patru jeepuri. Atunci o văd. Nu am nicio îndoială. Cu o valiză într-o mână și o cutie de vioară în cealaltă, este frumoasă, foarte frumoasă, mai frumoasă decât în fotografie. Ea are douăzeci și cinci de ani, eu voi împlini în curând treizeci și îmi spun că, între muzicieni, ne vom înțelege cu siguranță, că îi voi explica totul, că va pricepe și îmi va da înapoi vioara lui Lazare.

Mi-am scos carnețelul și legitimația falsă de jurnalist pentru a-mi oferi o justificare și mă apropiu de ea, zâmbind cât mai detașat, ca să nu o îngrijorez. Mă adresez ei în franceză: „În țara mea, toată lumea vă simte deja lipsa.“

Ea mă întreabă cine sunt și eu atac imediat.

— Un jurnalist care este interesat de vioara dumneavoastră. Se spune că Goebbels v-a oferit-o și că este neprețuită. Este cea pe care o țineți în mână?

O străfulgerare de panică îi trece prin ochi. Caută pe cineva din priviri, dar în zadar. O întreb din nou, ea mă evită. Sfârșește prin a ofta, foarte iritată:

— Da, ea este, mi-am riscat viața pentru a o proteja în timpul războiului și voi continua să o fac.

Se uită în altă parte, încearcă să mă păcălească și să scape de mine, eu mă așez în fața ei și, cum știu că nu mai am mult timp la dispoziție, aleg să îi livrez, dintr-odată, toate informațiile pe care le-am acumulat în timpul investigației mele:

„Vioara dumneavoastră a fost furată de naziști de la un tânăr francez pe nume Lazare Braun. Și știți de ce i-a fost furată? Pentru că era evreu. Și știți ce s-a întâmplat cu el? Ca toți evreii, a fost ucis. Dacă îmi arătați vioara, voi putea să

o autentic. Uitați, iată o poză a lui cu vioara sa. Câteva zile mai târziu, germanii l-au deportat într-unul dintre lagărele lor de exterminare...”

În timpul tiradei mele, o privesc pe Nejiko cum, luată prin surprindere, se tulbură. Fața ei pare pietrificată, tristă și tră-săturile i se surpă. Ezită. Îmi întind brațul ca s-o sprijin, dar temându-se că încerc să îi iau vioara, se desprinde și fuge țipând. *Lăsați-mă în pace!*

Fețele, americane și japoneze, se întorc, alarmate. Fac un semn cu mâna, pentru a spune că totul este bine, că e doar o neînțelegere. Îmi strâng pumnii și o blestem pe japoneza aceea. Prima întâlnire. Eșec total. Pe fugă și cu răceală.

Din acel moment, timpul pare că se îndepărtează difuz. Caietele lui Nejiko devin tot mai neclare, mai puțin precise, iar însemnările mai rare. Câteva urme, împrăștiate. Simple notițe care se leagă de tumultul vieții.

Odată revenită în casa mamei sale din Mejiro, se îmbolnăvește. Înfășurată în păături, copleșită de oscilațiile febrei, tremură și transpiră abundent. Tusea nu o părăsește nicio dată. După una dintre stările ei de amețală, ea notează acest vis luminat.

Se imaginează într-un tren, cu vioara carbonizată de flăcările izbucnite ca urmare a unui raid. Aude zgomotul unui avion american cu patru motoare care descrie cercuri largi pe deasupra ei, dar, în loc de detunături și explozii, din difuzoare se aude o muzică îmbinată cu larma motorului. Jacques Offenbach, *Orfeu în infern!*

Mama sa avea să-i spună mai târziu că, în momentul ei de amețală, un bombardier american difuza, într-adevăr,

muzică deasupra orașului Tokio, dar nu Offenbach. Pentru a liniști populația, generalul MacArthur a decis să înlocuiască bombele cu Beethoven, pe care îl prefera în mod deosebit.

Mama lui Nejiko, disperată de ceea ce pare a fi un început de pneumonie, în condițiile în care în oraș nu există medicamente, decide să apeleze la inamic ca ultimă soluție. Ea îl roagă pe comandantul suprem aliat să permită ca fiica ei să fie tratată la spitalul militar american.

Iată scrisoarea sa, pe care am găsit-o:

Domnule general MacArthur,

Cu inima frântă, îmi permit să mă adresez Excelenței Voastre pentru a implora ajutor pentru fiica mea, Nejiko Suwa.

Muziciană prodigioasă, ea este acum cea mai mare violonistă din țara noastră, revenită după ani de turnee internaționale.

Din păcate, s-a îmbolnăvit grav și nu am mijloacele de a o trata sau resursele necesare pentru a-i oferi hrana care să-i permită să lupte cu boala care o copleșește.

Vă scriu în calitatea dumneavoastră de comandant suprem, dar și în aceea de iubitor de muzică, lucru vădit fiindcă ați înlocuit bombele din B-29 cu muzica lui Beethoven. Vă atașez o înregistrare a uneia dintre cele mai recente compoziții ale fiicei mele.

Excelență, vă implor cu umilință să răspundeți favorabil la rugămintea unei mame singure, îngrijorată pentru

fiica sa. Vă rog să o ajutați! Numai dumneavoastră o puteți salva.

Oare a citit MacArthur această scrisoare? Nu am nicio dovadă. Dar, la câteva zile după scrisoarea mamei sale, Nejiko a fost internată la spitalul militar american din districtul Hibiya.

Este posibil ca toată viața ei, cu excepția, poate, a zilei în care a decis, de una singură, să părăsească Japonia pentru a-și continua pregătirea muzicală la Paris, Nejiko, în ciuda voinței ei, să fi tras foloase de pe urma destinului, a celui *shukumei*, a oportunităților de care a avut parte, fără vrerea ei, chiar dacă nu și le-a dorit. Și toată viața, ea va fi folosită ca un fel de simbol. Nu muzica ei, nici chiar vioara ei, ci ea însăși, ceea ce întruchipează: înainte vreme, muziciana japoneză instalată în Europa, care a pecetluit alianța dintre cele două imperii, iar, de acum încolo, violonista japoneză formată în Europa, un model demn de a fi încurajat în noua Japonie modernizată, pe care generalul MacArthur a venit să o construiască.

Așa că da, americanii o pun pe picioare, mai degrabă din două motive decât din unul singur, incluzând și ideea că va putea străbate țara cu vioara ei pentru a ridica moralul populației.

Nejiko a învățat asta de la Goebbels: războiul și continuarea lui sunt doar o chestiune de comunicare și de propagandă controlată. În acest domeniu, americanii nu s-au lăsat mai prejos. Douglas MacArthur a insistat astfel ca împăratul Japoniei să fie exonerat în procesul care se deschidea la Tokio. Foștii miniștri și generali de armată, ambasadorii de

la Berlin și Roma trebuie să fie găsiți vinovați de doctrina expansionistă a Japoniei, dar nu și Hirohito. El va fi folosit pentru a menține stabilitatea țării, va fi prezentat ca o marionetă a unui folclor trecut, dacă nu chiar ca un conducător care a respins comunismul. Aceasta este esența propunerii pe care generalul i-a făcut-o președintelui Truman.

Pe 1 ianuarie 1946, pe când Camus își proclama la Café de Flore, în fața unui public restrâns de prieteni, revolta lui metafizică având ca rezultat respingerea lui Dumnezeu, Nejiko aude pentru prima dată, în camera ei de spital, vocea lui Hirohito ieșind din tranzistor. Niciun împărat nu s-a adresat vreodată, în persoană, poporului său! El își face declarația cu caracter umanist, *ningen sengen*, al cărei text i-a fost dictat de americani:

„Legăturile care mă leagă de voi, poporul meu, se bazează pe o relație de încredere și de respect reciproc; ele nu se reduc la simple mituri și legende. Nici nu se bazează pe concepțiile fanteziste care fac din împărat o divinitate întruchipată și din japonezi un popor superior tuturor celorlalte și destinat să domine lumea.“

Gata cu miracolele! Omenirea se trezește și își deschide treptat ochii: asupra crimelor și masacrelor, asupra pozițiilor ambigue și a compromisurilor. A sosit ceasul judecății. Pentru zei, divinități în carne și oase, militari, generali, politicieni, ambasadori, trădători și chiar muzicieni.

Mătușa Anna, care a venit să-i țină companie lui Nejiko în camera de spital, îi povestește că, la Berlin, Wilhelm Furtwängler a fost anchetat de o comisie de denazificare înființată de americani. Interogat public, denunțat de noua putere și de Aliiați, a fost supus unor interogatorii umilitoare, în care faptul că i-a frecventat pe înalții demnitari naziști, în special pe Goebbels, a fost cercetat în amănunt.

„Cum poți ancheta un om atât de talentat?” a spus Nejiko indignată. Să-i calci onoarea în picioare doar fiindcă nu a vrut să arunce instrumentul muzical pentru a pune mâna pe armă? Ce s-a întâmplat cu el?”

Mătușa îi spune că, până la urmă, a fost iertat, deoarece se pare că mulți muzicieni evrei i-au luat apărarea. Ea îi citește o scrisoare pe care Yehudi Menuhin i-a scris-o generalului care reprezenta guvernul american la Berlin:

În numeroase ocazii, Wilhelm Furtwängler și-a riscat viața și reputația intervenind pentru a-și proteja prietenii și muzicienii din orchestra sa. Nu cred că faptul că a rămas în țara sa, mai ales pentru a-și desfășura activitatea care îi era proprie și care semăna cu un fel de „Cruce Roșie” spirituală sau de misiune pastorală, este de natură să justifice o condamnare. Dimpotrivă. Ca militar, ar trebui să știți că a ră-mâne la datorie necesită uneori mai mult curaj decât a fugi.

Există oare vreun verdict mai dificil pentru un judecător, decât acela de a decide dacă un artist, prin faptul că el continuă să își facă meseria, aprobă sau sprijină un regim?

Imaginați-vă perplexitatea șefului de stat major al comandantului suprem al forțelor aliate din Japonia când

m-a primit... Prodigioasa violonistă Nejiko Suwa, simbol al noii prietenii americano-japoneze, ar folosi o vioară furată de la un muzician evreu francez, mort într-un lagăr de concentrare!

Trece în revistă certificatul de la lutierul parizian, fotografiile, ordinul meu de misiune semnat de prefectul Luizet, apoi copiile ediției din 1943 a *Jurnalului Asahi*, în care Goebbels, tot numai un zâmbet, îi oferă vioara lui Nejiko. În final, se ridică și mă bate pe umăr în timp ce mă conduce la ieșire: „*What a story! Amazing...*”¹

A doua zi, patru soldați se prezintă la hotelul ieftin din Mejiro unde eram cazat. Mă anunță că au ordin să mă scoată imediat din Japonia, cu primul vas care pleacă spre Los Angeles.

¹ Ce mai poveste! Uimitor...! (n.r.)

PANTOMIME

TOKIO—LOS ANGELES

1946-1951

Primăvara anului 1946. Cu mai mult lirism decât voi avea eu vreodată, Nejiko scrie despre plăcerea ei de a-și regăsi impresiile pașnice ale copilăriei, mirosurile pe care, la un moment dat, le uitase. În fiecare rând pe care-l scrie nu sunt decât cireși albi sau roz, straturi cu lalele galbene și portocalii, tufe de azalee, hortensii, tufe de trandafiri, buchețele de camfor de-a lungul palisadelor, ginkgo, magnolii...

Aproape că am putea uita de miile de oameni fără adăpost, care încă se refugiază în subteranele stațiilor de metrou, de recoltele încă dezastruoase, de pacienții care mor în spitale, mai mult de foame decât de boală, de cupoanele de rație, de amărâta de fasole fiartă, de lipsa cărbunelui, de haosul din transporturi... Această realitate nu este menționată în jurnalul lui Nejiko. Să fie oare pentru că, după o experiență în care trecuse pe lângă moarte, se simte renăscută în această țară de un rafinament fără egal? Întrucât își spune că, indiferent de împrejurările pe care i le pune viața în față, ea, Nejiko, va

reuși întotdeauna să se descurce datorită talentului ei muzical? Sau este, pur și simplu, o incantație pentru ca fericirea să se întoarcă?

În schimbul acceptării unui turneu muzical de mai mulți ani prin întreaga Japonie, americanii au deblocat bunurile și conturile din străinătate ale lui Nejiko. Ea le obligă pe mama ei și pe mătușa Anna să profite de pe urma lor, le obligă să cumpere mâncare, lemne și haine de pe piața neagră din Ikebukuro. De asemenea, își cumpără un apartament în cartierul Hibiya, foarte aproape de Palatul Împăratului și de Imperial Grand Hotel, reședința înalților funcționari americani. Este pentru prima dată când locuiește singură în propriul oraș și iată că trăiește deja o altă viață, alături de lumea din jurul ei, de problemele și de tensiunile ei...

În jurnalul său, ea își amintește drumul parcurs între copilăria sa în Mejiro și instalarea în acest apartament luminos și confortabil, situat la etajul al doilea al unei clădiri mici, în stil occidental, care a rămas intactă în ciuda războiului.

De la fereastra sufrageriei sale, cu podeaua fină din cedru roșu, nimic nu pare să-i placă mai mult decât să privească la coada de la casele de marcat ale cinematografului Hibiya, coadă care se întinde de-a lungul bulevardului. În aceste vremuri tulburi, sala este la fel de aglomerată ca și cele câteva trenuri rămase în circulație. Rulează filme americane, dar și scurtmetraje japoneze, aprobate de comisia de cenzură de la cartierul general american. Nejiko este entuziasmată de *No*

*Regrets for Our Youth*¹ și mai ales de *The Most Beautiful*², ale tânărului regizor Akira Kurosawa, care celebrează pacea și sfârșitul ororilor războiului.

Se pare, de asemenea, dacă e să dăm crezare câtorva mențiuni laconice și lipsite de ambiguitate, că, în această perioadă, ea se întâlnește din nou cu Oga. A trecut adesea prin Tokio, pentru a-l ajuta pe ambasadorul Oshima să-și pregătească apărarea.

Într-o seară, încântat de aceste descoperiri, îi oferă lui Nejiko două stampe originale, cu care ea să-și decoreze noul apartament. Prima a fost realizată de Fritz Capelari, ca o aluzie la gravura care înfățișa muntele Fuji pe care o deținea la Paris; a doua a fost realizată de Onchi Koshiro, vărul lui. Ambele stampe sunt portrete de femei: una în fața oglinzii, cu o culoare și o strălucire sclipitoare; cealaltă, surprinsă în plină siestă, cu un pahar în prim-plan, intitulată *Le Printemps*,³ despre care Oga îi explică faptul că face parte din seria *Belles femmes des quatre saisons*⁴.

De fiecare dată când o vizitează, îi dă vești despre ambasadorul Oshima, încarcerat la Sugamo, care, la fel ca și ceilalți douăzeci și șapte de inculpați, riscă moartea prin spânzurare. În boxa acuzaților se află patru prim-miniștri, trei miniștri de Externe, patru miniștri de Război, un paznic al sigiliilor, doi miniștri ai Marinei, șase generali, un amiral, doi oameni de afaceri, doi traficanți de droguri, un teoretician al expansionismului japonez și doi

¹ *Nu-mi regret tinerețea*, film japonez regizat de Akira Kurosawa în 1946 (n.r.)

² *Cea mai frumoasă*, film de dramă și propagandă japonez din 1944, scris și regizat de Akira Kurosawa (n.r.)

³ *Primăvara* (n.r.)

⁴ *Frumusețile celor patru anotimpuri* (n.r.)

ambasadori japonezi, unul în post la Roma, celălalt la Berlin. Oga se revoltă frecvent împotriva acestei masca-
rade, condusă de un președinte de tribunal australian pe
care îl consideră a fi în solda americanilor.

El condamnă la fel de violent atitudinea dezonoran-
tă a împăratului Hirohito, care ar fi negociat viața și
integritatea pentru el și întreaga sa familie în schimbul
colaborării sale. Această parodie a justiției este atât de
evidentă, încât, atunci când este vorba de interesele ame-
ricane, nimeni nu este îngrijorat: Oga dă drept dovadă
soarta generalului Shiro Ishii, vinovat de experimentele
bacteriologice ale Unității 731, care a negociat să nu fie
deranjat în schimbul transmiterii către serviciile secre-
te americane a tuturor rezultatelor experimentelor sale
macabre.

Într-o zi, în ideea de a o convinge pe Nejiko, Oga insis-
tă ca ea să-l însoțească la o dimineață de audieri în clădi-
rile cenușii ale fostului cartier general al armatei de uscat
Ichigaya, care au fost transformate în sediul Tribunalului
Militar Internațional pentru Orientul Îndepărtat.

Înghețată de atmosfera din această sală imensă și austeră,
Nejiko observă cum se joacă piesa de teatru, cu distribuția
de actori cu fețe severe, serioase și de nepătruns: acuzați,
judecători, avocați, procurori, traducători, public.

Oga a ales greșit ziua. Este ziua în care președintele Webb
decide să examineze dovezile masacrului de la Nanking co-
mis de soldații japonezi: trei sute de mii de morți și douăzeci
de mii de violuri în șase săptămâni. Rapoarte ale trupelor
japoneze și documente militare oficiale relatează despre sol-
dați japonezi care forțează familiile chineze să comită acte de

incest. Fiii sunt obligați să-și violeze mamele, iar tații să-și violeze fiicele.

Un chirurg american depune mărturie și descrie o scenă la care a asistat personal:

„Ultima persoană din rând era o femeie însărcinată. Soldatul s-a gândit că ar putea la fel de bine să o violeze înainte de a o ucide, așa că a tras-o la aproximativ zece metri de grup. Când a încercat să o violeze, femeia s-a împotrivit viguros... Soldatul a înjunghiat-o în stomac cu o baionetă. A scos un ultim țipăt în timp ce intestinalele îi ieșeau. Apoi soldatul a înjunghiat fătul, cu cordonul ombilical ieșit la vedere, și l-a aruncat alături.“

Când Nejiko se întoarce acasă după acel spectacol, își revărsă asupra lui Oga tot dezgustul și întreaga indignare pe care i le-au stârnit aceste mărturii. El se apără prost, spunând că toți cei douăzeci și opt de inculpați nu făceau decât să se supună ordinelor împăratului, că se vorbea de cazuri izolate la Nanking și nu înceta să îl blameze pe cel pe care acum îl numea trădătorul Hirohito, care, în ochii lui, devenise jucăria americanilor, care îl îmbrăcau în stil occidental, ca pe o păpușă.

La aceste cuvinte, Nejiko se simte jignită și caută cel mai rău lucru pe care i-l poate spune. Ea alege să-i reamintească tot ceea ce i-a șoptit într-o noapte, când călătoreau cu trenul prin America, confidența lui Eichmann și dovada că el și Oshima aveau deplină cunoștință de masacrul evreilor din Europa. Nici ei nu au mișcat un deget pentru a încerca să-l oprească pe Hitler...

Procesul de la Nürnberg se bucură apoi de un larg răsunet în lume. Lovit în moalele capului, Oga o întreabă, la rândul său, dacă ea crede cu adevărat că Oshima are vreo

răspundere pentru venirea lui Hitler la putere și pentru dezvoltarea teoriei sale despre rasă...

„Ne dai prea multă importanță“, a conchis el înainte de a pleca în trombă, trântind ușa, „Oshima este un diplomat, nu un asasin.“

Vara, toamna, iarna lui 1946. Tokio. Nagoya. Kyoto. Osaka. Anotimpurile se amestecă, orașele se confundă între ele, Nejiko se lasă din nou purtată de mecanica timpului. Cântă Bach, Haendel, Sibelius, Beethoven, Mozart, Darius Milhaud, Paganini, Mendelssohn, Stravinsky, Bartók...

Primăvara, vara, toamna, iarna lui 1947. Yokohama. Fukushima. Sapporo. Akita. Trenuri. Hoteluri. Săli de concerte. Autografe. Aplauze. Recepții. Discursuri.

Primăvara, vara lui 1948. 15 august. Kobe. Ora 10 dimineața. Zile caniculare care repetă la nesfârșit aceeași toropeală și amorteală. Cameră de hotel închisă, cu perdelele trase, ferestrele închise. Aerul este saturat de umiditate, abia agitat de un ventilator anexat unui candelabru din fier forjat. În acea dimineață, o migrenă o ține pe Nejiko în pat. Pare din ce în ce mai predispusă la insomnii cumplite. În foarte scurt timp, trebuie să cânte în concert. Mereu aceleași zile, cu un public mai puțin avizat decât la Paris, Viena sau Berlin și cu

un gust mai degrabă pentru tradiționalul *shamisen*¹, decât pentru vioară, se plânde ea în caietele sale.

Cu cât călătorește mai mult prin țară, cu atât mai mult constată diferențele radicale de interpretare dintre muzicienii japonezi și maeștrii europeni. Sub influența germanică a lui Furtwängler și a lui Knappertsbusch, a învățat să aprecieze muzica perfect simetrică, încadrată. Aici, totul este diferit. Dirijorii nu sunt preocupați de echilibrul orchestral, iar muzicienii sunt cu toții reținuți, discreți, consensuali, în timp ce în Europa au fost învățați să își dezvăluie în interpretare propria personalitate și particularitate. Singura caracteristică a interpretării japoneze este această capacitate mai acută de a marca acel *ma*, facultatea de a îmbina ritmurile puternice cu cele slabe, pauzele și tăcerile la care Nejiko se angajează să lucreze mai mult.

Trebuie să cânt notele de pe partitură, dar și tăcerile aflate în spatele lor și care leagă întregul. Aș vrea o muzică gata să se desfășoare la nesfârșit, la fel de naturală ca respirația.

Soneria telefonului o trezește din toropeală. Când ridică receptorul, aude vocea agitată a managerului stabilimentului care vrea să-i dea o veste extraordinară: autoritățile Prefecturii din Kobe tocmai au informat că împăratul Japoniei, Hirohito în persoană, era în drum spre hotel! Uimită, îi ia ceva timp să înțeleagă. Dar ce caută el aici? Călătorește prin țară pentru a se întâlni cu poporul său.

Când consilierii săi i-au șoptit că ea se află în acest oraș, el a cerut să o salute pe această tânără violonistă virtuoză, căreia toată lumea îi aduce laude.

¹ Instrument muzical tradițional japonez cu trei coarde, a cărui cutie de rezonanță este mică în comparație cu gâtul (*n.r.*)

Lui Nejiko, informațiile i se învălmășesc în minte. Împăratul în persoană... Ce idee ciudată să vină neanunțat, ca oricine altcineva... Și această durere de cap care nu vrea să dispară. Se îmbracă, se piaptăna în grabă și se grăbește să coboare scările.

Efervescența este deja palpabilă. O mică mulțime s-a adunat în fața hotelului. Înăuntru, ambianța este frenetică, cu personalul alergând de colo colo aranjând mesele și scaunele din sală, aducând flori și decorațiuni.

Managerul hotelului abia dacă are timp să o conducă pe Nejiko pe verandă când două sedanuri negre, urmate de mai multe jeepuri americane, se opresc în fața hotelului. Spectatorii sunt ținuți la o distanță sigură. Ușa mașinii se deschide, un pantof negru atinge solul. Murmure din mulțime. Unii se înclină. Iese un bărbat mic de statură, subțire, dezinvolt, îmbrăcat ciudat, într-un costum negru, în stil occidental, și o cămașă albă. Corpul său pare total dezarticulat, într-un mers confuz și șovăitor. Pare să plutească în hainele sale. Nejiko îl privește cum înaintea-ză încet, concentrată asupra pasului său ezitant. Hirohito este acum foarte aproape. Alături de el, directorul se înclină ostentativ pentru a-l întâmpina pe ilustrul personaj. Ea îl imită.

Împăratul le aruncă o privire goală, în timp ce managerul bâlbâie câteva cuvinte și se grăbește să-i conducă în salonul rezervat, unde fusese așezată o masă joasă pentru ceremonia ceaiului. Împăratul Japoniei și Nejiko se află față în față. O tăcere stânjenitoare se așterne, căci Nejiko nici măcar nu îndrăznește să-și ridice privirea. Împăratul începe discuția fără să se preocupe de cerințele protocolului:

— Părerile despre dumneavoastră sunt unanime. Sunteți, în ochii tuturor, cea mai bună violonistă japoneză pe care țara noastră a cunoscut-o vreodată.

În mintea lui Nejiko se întrepătrund sentimente contradictorii. Faptul că se află față în față cu descendentul direct al lui Amaterasu, zeița Soarelui, o paralizează și, în același timp, este dezamăgită să descopere o ființă a cărei înfățișare este atât de normală. Această ultimă considerație o ajută să își recapete graiul.

— Maiestate, este o imensă onoare să mă pot adresa dumneavoastră. Vizita dumneavoastră este o dovadă de interes pe care nu cred că o merit.

Hirohito o privește câteva clipe, aproape ușurat că Nejiko îi răspunde. Pare să se relaxeze.

— Facem aceeași treabă bună. Călătorim prin țara noastră pentru a le reda speranța oamenilor. Și o faceți cu un talent muzical pe care îl apreciez.

Nejiko se înclină încet pentru a-i mulțumi împăratului, care continuă:

— Prima dată când am auzit de dumneavoastră, erați în Europa. Ambasadorul nostru la Berlin m-a informat că o vi-oară prodigioasă v-a fost dăruită din partea cancelarului lui Hitler. Este încă în posesia dumneavoastră?

— Da, Maiestate. Am trecut prin atâtea momente dificile împreună, încât nimic nu ne-ar mai putea despărți. Ar fi ca și cum mi-aș smulge o parte din mine însămi.

Surprinsă de faptul că împăratul îi menționează atât de liber pe Hitler și pe ambasadorul Oshima, Nejiko se gândește la preocupările lui Oga și decide să profite de situație:

— Maiestate, ambasadorul Oshima mi-a fost de mare ajutor în Europa. Credeți că ar trebui să ne îngrijorăm de soarta lui atunci când va fi anunțat verdictul procesului de la Tokio? Este posibil să le cereți americanilor să fie îngăduitori?

Împăratul își oprește mișcarea brațului care îi aducea ceașca de ceai la buze. Fața i se schimbă într-o clipă, trăsăturile îi redevin cele ale unui războinic.

— Nu am venit aici pentru a vorbi despre acest proces. Acum facem fotografii, i-am promis generalului MacArthur o poză cu dumneavoastră. El îmi spune toată ziua că poporul meu trebuie să mă simtă acum mai aproape de el... Mă gândesc să vă onorez foarte curând, domnișoară Suwa, dar vreau să aleg forma cea mai potrivită.

Un roi de fotografi se apropie. Nejiko încearcă să se relaxeze în timp ce pozează alături de împărat. În fotografia pe care o va agăța mai târziu în sufrageria ei, din acel moment nu mai rămâne decât un zâmbet crispat.

26 septembrie 1948. O ploaie torențială cade peste Tokio, rămășițele unui taifun care a trecut prin largul Mării Japoniei. La Teatrul Hibiya, Nejiko susține un concert grandios, pentru a sărbători sfârșitul turneului său. Este vioara întâi sub conducerea dirijorului Kosaku Yamada. Împreună au stabilit programul pentru această seară. Mozart, Brahms, Haendel și Ceaikovski. Sala este arhiplină, mama și mătușa ei sunt în rândul întâi, aproape de generalii americani, de membri ai Statului Major, dar și de personalități japoneze. Oga este și el acolo. Pentru a se revanșa, a venit cu vărul său, celebrul pictor Onchi Koshiro, care va picta un portret al lui Nejiko cântând, așa cum îi promisese la Bedford.

Când Nejiko intră în scenă, publicul vibrează de emoție. Violonista, celebră până în Europa...

Vioara ei ar fi la fel de scumpă ca Palatul Împăratului... Luminile din sală au rămas aprinse, făcând vizibil fiecare chip și cea mai mică reacție a auditoriului.

Ca de obicei, o cuprinde o neliniște, sentimentul că se pregătește să sară în gol. Muzica se ridică într-un freamăt ezitant, Nejiko se lansează în lupta împotriva instrumentului ei. Tensiunea dintre ea și vioara sa este imediată, încă de la primele note, ca între doi magneți care încearcă să se unească în ciuda polarității lor asemănătoare, două forțe opuse cu mișcări paralele, alunecând una pe cealaltă pe măsură ce se apropie.

În copilărie, Nejiko cumpărase două pietre magnetice negre, ca și cum ar fi vrut să se antreneze să simtă această tensiune altfel decât cu instrumentul ei. Când i le vânduse, bătrânul negustor murmurase un cuvânt de neînțeles, pe care Nejiko îl rugase să îl repete.

„Necruțătoarele, spusese el, așa se numesc aceste pietre.“ Acest cuvânt îi revenise în minte când intrase în contact cu vioara lui Goebbels.

După concert, Nejiko se întâlnește cu Oga, care a insistat să-i invite pe ea și pe vărul lui la cină, într-un restaurant din apropierea teatrului. Ea le spune că inițial avea de gând să cânte, în semn de recunoștință față de mătușa sa rusoaică, *Cvartetul de coarde nr. 1* de Șostakovici, dar americanii au refuzat. Onchi a fost deranjat de faptul că un program muzical poate fi influențat de considerații politice, iar Oga a profitat de asta ca să pună paie pe focul ciondănelilor amintindu-i că avea, până de curând, statutul de artist de război și contribuia la propaganda Imperiului Japoniei în Asia. „Arta are o patrie, dragul meu Onchi!“ Încântat să o ia pe Nejiko ca martor la lupta lor de cocoși, Onchi se apără și îi spune că ei, care au fost în contact cu regimul nazist din Europa, trebuie să înțeleagă că arta este evazivă. Pe de altă parte,

la fel ca toți acești politicieni, și chiar dacă neagă acest lucru, Oga crede că arta trebuie să fie în slujba țării sale și a culturii acesteia.

Nejiko îi răspunde lui Onchi cu candoare:

— Cred foarte mult în diferența dintre onestitatea personală și onestitatea artistică. Cineva poate fi angajat în apărarea civilizației japoneze în timp ce practică o artă, chiar și una străină, cum ar fi muzica clasică europeană, cu o mare sinceritate artistică și aducându-i propriile influențe. Noi, japonezii, ne chinuim să asimilăm ceea ce vine din Europa pentru că nu avem de ales: ori moare tradiția, ori se asociază modernității.

— Sunt perfect de acord cu dumneavoastră, o întrerupe Onchi, entuziasat.

El vede în cuvintele lui Nejiko o paralelă cu influența picturilor europene pe care o încorporează în gravurile sale.

Nejiko continuă fără să se lase distrasă:

— Artistul rămâne insesizabil. Am fost în contact cu dirijori precum Furtwängler sau Knappertsbusch, care mi-au dat sentimentul că nu susțin regimul politic din țara lor. Dar nu au renunțat să cânte sau să dea viață muzicii lor, care le aparține doar lor. Chiar dacă acceptă să cânte sub un regim, nu există nicio garanție că un artist va susține politicile acestuia. Și nu există nicio garanție că nu va face chiar haz de necaz, cu ironie și detașare, așa cum face Șostakovici la Moscova, dacă e să-i dau crezare mătușii mele.

Discuția se prelungește până târziu în noapte, trecând de la registrul muzicii ca arta cea mai apropiată de creația naturală la cea mai nobilă cale artistică prin care se poate ajunge în interiorul unui suflet.

— Cum faceți cu desenele dumneavoastră? îl întreabă Nejiko pe Onchi.

— Încerc să evit pretențiile. Reproduc oamenii așa cum îi văd eu, nu așa cum le place lor să se arate.

— Și reușiți?

— Doar prin combinarea figurativului și a abstractului... și a altora!

Câteva săptămâni mai târziu, Oga îi aduce lui Nejiko gravura *Impresie de violonistă, un portret al lui Suwa Nejiko* pe care Onchi tocmai o terminase. Chipul și instrumentul tinerei sunt văzute între umerii a doi spectatori la concert și strălucind sub o lumină artificială. Arcușul viorii creează o diagonală, care împarte compoziția în două, în timp ce linia neagră a umbrei sale, proiectată pe nasul violonistei, îi împarte fața în două.

Aș fi putut să-mi imaginez scena dintre Nejiko și Oga, dar jurnalul ei vorbește de la sine:

În toate portretele pe care le realizează acest pictor, femeile sunt grațioase și luminoase. Iar când mă reprezintă, întunericul domină! Ca să nu mai vorbim de tristețea care îmi deformează fața. I-a explicat lui Oga că a vrut să simbolizeze un presupus conflict interior pe care l-a perceput în mine în timpul concertului! Respectiv acela de a cânta în fața forțelor de ocupație americane. Asta e ridicol! Să mă folosești așa în scopuri politice! Îi înțeleg mai bine statutul de artist de război... Dacă ar fi vrut să indice un posibil conflict cu această vioară, a cărei origine îmi scapă... Dar nu. Acest portret este sumbru. L-am rugat pe Oga să i-l returneze imediat înainte să apuc să-l fac bucățele.

Hotărârea Tribunalului Militar Internațional pentru
Extremul Orient din 12 noiembrie 1948 (extrase).

Statele Unite ale Americii, Republica Populară Chineză, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, Comunitatea Australiei, Canada, Republica Franceză, Regatul Țărilor de Jos, Noua Zeelandă, India și Comunitatea Filipinelor.

Împotriva

Acuzatului Hiroshi Oshima, general-locotenent al armatei japoneze, atașat militar japonez la Berlin în 1936, ambasador în Germania din octombrie 1938 până în octombrie 1939 și din nou între februarie 1941 și aprilie 1945.

(...)

Rechizitoriu

(...) În anii care fac obiectul prezentului rechizitoriu, politica internă și cea externă a Japoniei au fost dominate

și dirijate de o camarilă militaristă criminală, ale cărei decizii au provocat grave tulburări mondiale, războaie și mari daune aduse intereselor popoarelor pașnice și a japonezilor înșiși.

Mintea poporului japonez a fost otrăvită în mod sistematic de ideile privind pretinsa superioritate rasială a Japoniei față de alte popoare din Asia și chiar din lume. Instituțiile parlamentare japoneze au fost folosite ca instrument de agresiune pe scară largă și a fost creat un sistem similar celui instituit atunci de Hitler și de Partidul Nazist în Germania. Resursele economice și financiare ale țării au fost mobilizate exclusiv pentru efortul de război, în detrimentul bunăstării poporului japonez. A fost încheiată o conspirație între acuzați, la care s-au alăturat liderii altor țări agresive, și anume Germania nazistă și Italia fascistă. (...)

Întrucât ați contribuit în mod activ, împreună cu toți ceilalți inculpați, la construirea și executarea unui plan comun sau a unei conspirații,

Întrucât scopul unui astfel de plan sau al unei astfel de conspirații era, pe de o parte, de a se alia cu Germania nazistă și Italia fascistă, iar pe de altă parte, de a asigura dominația militară, politică și economică a întregii lumi, sfera Japoniei acoperind Asia de Est, Oceanul Pacific și Oceanul Indian (...),

Întrucât ați acționat personal, mai întâi în calitate de atașat militar la Berlin, pentru a încuraja și a face posibilă această alianță care a aliniat Japonia, Germania și Italia împotriva puterilor occidentale, deschizând astfel calea pentru pactul tripartit din 1940,

Întrucât ați jucat ulterior un rol determinant, în calitate dumneavoastră de ambasador al Japoniei în Germania, în decizia Japoniei de a declara război Statelor Unite ale Americii și Regatului Unit al Marii Britanii în Pacific, încălcând dreptul internațional, (...)

Pentru toate astea,

Instanța vă găsește vinovat de conspirație pentru comiterea unei infracțiuni împotriva păcii și vă condamnă la închisoare pe viață.

(...)

În ceea ce privește acuzația de crime de război adusă împotriva dumneavoastră,

(...)

Având în vedere că nu ați participat la activitățile de comandă ale războiului și nu ați exercitat niciun rol care să implice responsabilități asupra prizonierilor, (...)

Instanța vă achită de această acuzație.

Jurnalul lui Nejiko Suwa

17 noiembrie 1948

Oga este devastat. El m-a informat despre decizia instanței în privința lui Oshima. Dar la ce se aștepta? M-a făcut să promit că voi merge să cânt pentru fostul ambasador și pentru ceilalți prizonieri politici din Sugamo. Nu am avut curajul să refuz. Dintre cei douăzeci și opt, șapte au fost condamnați la moarte. Pentru toți ceilalți, sau pentru aproape toți, închisoare pe viață.

12 decembrie 1948

I-am vorbit pentru prima dată mamei despre relația mea cu Oga. Ea a rămas tăcută și mi-a răspuns simplu: vioara ta te face deja să suferi, așa că de ce să adaugi în peisaj un bărbat însurat?

De ce i-am spus?

12 februarie 1949

Americanii nu vor decât jazz. Oricât de mult aș asculta, chiar nu văd unde este noutatea, unde este contribuția muzicală... Cele mai cunoscute piese sunt de o simplitate extremă din punct de vedere al compoziției. Imobilitate rigidă, stereotipie, unitate a banalului. Și chiar și în cele mai extravagante așa-zise improvizații ale lor, poți observa rapid modelul.

23 septembrie 1949

Mătușa Anna mi-a spus că profesorul Kamensky a murit. S-a întâmplat în urmă cu două zile, la Paris. Knessia i-a trimis o telegramă. L-au înmormântat în cimitirul rusesc din Sainte-Geneviève-des-Bois.

De asemenea, ea a profitat de asta ca să-mi spună că starea de sănătate a lui Stalin se deteriorează și că, după moartea lui, ar putea, în sfârșit, să se înapoieze în țara ei.

„Ce vei face acolo fără noi, Anna Dmitrievna?” i-am spus, așa cum făceam când eram copil.

Mi-a răspuns: „Voi începe prin a-ți găsi un muzician rus chipeș ca soț și mă voi grăbi să mă duc la spectacolele lui Șostakovici și Prokofiev, întrucât cred că e puțin probabil să îi întâlnesc pe cei doi într-o zi, în Japonia...”

Cum mă voi descurca fără ea când nu va mai fi aici?

23 ianuarie 1950

Astăzi la prânz am sărbătorit treizeci de ani de la nașterea mea împreună cu mama și mătușa Anna. Chiciura strălucea pe geamuri. Mama pregătise mâncărurile mele preferate: rulouri de kombu¹ și yuba² cu suc de yuzu³... Deja simt că trăiesc în regrete.

Când mătușa Anna a luat vioara mea pentru a cânta o piesă proprie, am întrebat-o dacă ea crede că este o vioară Stradivarius sau una Guarneri, așa cum susținea francezul. S-a uitat supărată și mi-a spus că, din moment ce toată lumea o recunoștea ca fiind o vioară Stradivarius și îmi fusese prezentată ca atare, n-aveam niciun motiv să continui să mă chinuiesc cu această dilemă. Mama a adăugat: „Ai fi atât de naivă încât să îi dai bijuteria ta celui mincinos care ar vinde-o imediat celui care ar da mai mult?”

24 mai 1950

Ieri am primit o scrisoare lungă de la Gerigk. Aproape că uitasem de existența lui. Este în continuare căsătorit cu cântăreața Elfreide Beckmann. A acceptat un post de critic muzical la un ziar local din Dortmund. Spre deosebire de Furtwängler, el nu pare să fi fost deranjat de sistemul de justiție din țara sa și nici măcar de americani. Sau poate că nu mi-a spus mie nimic despre asta. Toată lumea pare să-și fi reluat viața normală. M-a felicitat pentru turneul meu în Japonia și pentru ultimele mele înregistrări. De unde știe el ce fac eu de când am plecat din Germania?

¹ Alge (n.r.)

² Preparat tradițional obținut din soia (n.r.)

³ Citrice asiatice (n.r.)

Martie 1951.

Este cu neputință să lași lumea nesupravegheată nici măcar pentru o secundă. Omul este nesătul când vine vorba de hegemonie și de război, de putere și de sălbăticie.

Stalin îl sfidează pe Truman, cerând, în mod public, înființarea unui tribunal special pentru a-i judeca pe împăratul Hirohito și pe patru generali, inclusiv pe Shiro Ishii, pentru crime împotriva umanității. Tensiunile cresc din nou. Sovieticii și americanii se provoacă reciproc prin intermediul altor țări. Coreea li s-a părut un teren de joacă excelent. Diviziile comuniste nord-coreene intră în Coreea de Sud proamericană. Națiunile Unite condamnă această agresiune, iar Truman îi ordonă generalului MacArthur să intervină din Japonia, ceea ce grăbește intervenția Chinei comuniste.

Nejiko a ținut întotdeauna să stea departe de război și de politică. Abia acum știe că Japonia și-a recăpătat

suveranitatea, chiar dacă trupele generalului MacArthur sunt încă staționate în țară.

Într-o dimineață, găsește în poștă un plic oficial de la Comandamentul Suprem Aliat din Japonia. Pe un pătrat de carton, un mesaj dactilografiat:

Generalul MacArthur vă solicită să vă întâlniți cu el joi, 18 martie 1951, la ora 11:30, pentru o discuție de treizeci de minute în biroul său de la Cartierul General al Comandamentului Suprem.

Nejiko recitește de mai multe ori cele câteva rânduri.

Dificil de interpretat. Stilul este ceremonios și grijuliu, dar rămâne la fel de imperativ ca o somație. Se gândește la toate posibilitățile și își face din nou griji pentru viitorul ei.

Joi, 18 martie, a fost condusă în biroul lui Douglas MacArthur de o ordonanță. A descoperit un bărbat înalt, zvelt, athletic, purtând o uniformă închisă la culoare, perfect ajustată, cu galoane aurii. Cu un maxilar pătrat, un nas drept, un zâmbet sincer și cald și ochi albaștri, Nejiko este surprinsă să constate că arată ca un actor de film. Pe biroul său, tot felul de documente și de accesorii, câteva obiecte decorative expuse, ochelari Ray-Bans negri. Nejiko este captivată de somptuozitatea acestui birou, de două ori mai mare decât apartamentul ei. Generalul o salută și, cu un gest larg, o invită să îl urmeze într-un colț amenajat pentru primire. De îndată ce s-au așezat, apare un alt militar, îmbrăcat în alb. Fără să se obosească să se uite la el, MacArthur comandă două pahare de șampanie, dacă nu cumva doamna vede în asta vreun inconvenient. Apoi exclamă:

„Nu-i suport pe francezii ăia blestemați, dar le beau cu plăcere vinul și șampania!”

Nejiko rămâne tăcută, zâmbind politicos la această glumă.

Generalul continuă. „Mi s-a spus că ați locuit aproape zece ani la Paris. Ce-ați învățat din Franța, în afară de pesimism, desigur?”

Întrucât se simte în largul ei în fața unui asemenea tratament familiar, Nejiko răspunde spontan, fără să-și dea seama ce ar putea sugera cuvintele sale:

„Să rămân mândră de naționalitatea mea, orice s-ar întâmpla!”

MacArthur înțepenește pentru o clipă, după care dă drumul unui hohot de râs:

„Împăratul dumneavoastră nu m-a mințit, zece ani acolo și ați adoptat replicile lor! Aveți grijă să nu ajungeți ca ei. Să luăm exemplul generalului lor de Gaulle: ultima dată când l-am văzut făcându-și autocritica în fața lui Truman, a fost pentru a se lăuda mai bine.”

Preferând să nu continue într-un registru atât de periculos, Nejiko îl întreabă cu umilință pe comandantul suprem care este motivul pentru care se află aici.

„Da, da, da, da... Ar fi trebuit să încep cu asta, aveți dreptate. Evident, nu v-am adus aici pentru a vorbi despre francezi.”

Generalul face o pauză de câteva clipe pentru a-și regăsi firul gândurilor, apoi îi explică:

„Îl văd pe împăratul Hirohito în fiecare săptămână, iar el mi-a povestit despre întâlnirea voastră de acum ceva timp din Kobe. Se întâmplă că țările noastre, amândouă, alături de altele, se pregătesc să semneze un tratat de pace în California,

la 8 septembrie. Japonia va recunoaște independența Coreei și a altor insule și se va angaja să plătească despăgubiri țărilor care au fost victime ale expansionismului său militar.“

La auzul cuvântului *despăgubiri*, Nejiko tresare, sigură că este în joc soarta viorii sale.

— Și în ce măsură mă afectează pe mine acest lucru? murmură ea cu o voce sugrumată.

— Pe 15 septembrie 1951, la doar câteva zile după semnarea Tratatului de la San Francisco, va avea loc, la Los Angeles, un concert caritabil în aer liber pentru a celebra pacea, răspunde generalul MacArthur. Împăratul și-a luat libertatea de a-mi sugera numele dumneavoastră pentru a reprezenta Japonia cu această ocazie. Ar fi un simbol minunat!

Nejiko trage aer în piept și apoi îl lasă să iasă, ușurată:

— Dar ce anume voi putea cânta?

Generalul MacArthur zâmbește la ceea ce i s-a părut a fi un exces de modestie.

— Doamnă Suwa... Îmi imaginez că ați auzit pasiunea mea pentru Beethoven plutind în aer! Îi admir felul în care face muzică politică!

Lui Nejiko nu-i vine să creadă! Crede că re trăiește discuțiile pe care le-a avut cu Oga și cu Onchi, când aceștia puneau la îndoială mania liderilor de a vrea neapărat să politizeze arta. Așa că, nemaiputând să mai suporte, răspunde:

— Iertați-mă, dar muzica este pur și simplu muzică, nu este politică. Politicienii și-o însușesc în scopuri proprii. De exemplu, Beethoven, mătușa mea Anna, care a fugit din Rusia după revoluția bolșevică, mi-a spus că Lenin iubea nespus sonata sa pentru pian în fa minor, *Appassionata*. Știu că Hitler a pus să i se cânte *Simfonia a IX-a* de fiecare dată când își sărbătorea ziua de naștere. Churchill opta pentru *Simfonia a V-a*. Iar

aici, în Japonia, se spune că, înainte de a decola în 1945, piloții kamikaze au băut *sake*¹ în timp ce ascultau *Oda bucuriei*... Vedeti dumneavoastră, acolo unde un maestru ca Furtwängler ar spune că Beethoven este acordul dintre Ego și umanitate, politicienii aud tot ce le place să audă... Și mai ales ceea ce vor să-l facă să spună...

Surprins de această tiradă, generalul, care nu obișnuiește să lase pe altcineva să-i treacă înainte, se ridică în picioare pentru a puncta finalul discuției lor. Conchide:

— Rețineți că nu sunt politician, ci militar! Probabil că acest lucru mă apropie mai mult de sentimentele muzicienilor. Sunt mai sensibil la ritm și cadență decât la mesajele simbolice!

La ușă, generalul o salută pe Nejiko și adaugă, ca pentru a arăta că au căzut de acord:

— Bineînțeles, toate cheltuielile dumneavoastră în Los Angeles vor fi suportate de comitetul de organizare, atât hotelul, cât și biletele de avion. Vom facilita toate demersurile diplomatice, iar agenții noștri vă vor însoți pentru a vă asigura securitatea.

¹ Băutură alcoolică japoneză, produsă în urma fermentării orezului (*n.r.*)

Mai mult decât o stare de spirit, jazzul a fost întotdeauna pentru mine o comunitate. Am fost concediat din corpul muzical al polițiștilor locali din Prefectura de poliție imediat ce am părăsit Berlinul pentru Japonia și, în 1946, n-aveam niciun motiv să mă grăbesc să mă întorc la Paris când americanii m-au extras din Tokio și m-au transportat în California, unde m-au lăsat – *good luck* – în voia sorții.

Los Angeles. Un oraș nebulos, noua țară a făgăduinței a Americii, unde vedetele și actorii defilau deja pe Sunset Boulevard și Vine Street, își avea și el partea sa de tristețe și de zdrențe. Fațadele sale de glorie aveau, în spatele lor, drogurile și heroina. Această imensă mașină de zdrobit visuri le transforma pe starletele sclipitoare în chelnerițe pentru drive-in sau în prostituate, iar din ucenicii de comedianți făcea polițiști, curieri, muncitori, electricieni, proxeneți...

Pentru cincizeci de dolari pe lună, mi-am găsit refugiu într-o cameră de motel slinoasă din spatele Vernon Avenue,

cu mereu același peisaj de palmieri, bulevarde largi, câteva clădiri neglijate din cărămidă roșie, tipi dubioși care pierd vremea, mașini de patrulare care se rostogoleau cu sirenele în funcțiune... Înăuntru, zgomote peste tot, țipete, trosnetul tâmplăriei sub pașii vecinilor, sunetul neonului sfârâind, tavanul crăpat și murdar. Afară, scârțâitul regulat al roților de oțel ale tramvaielor pe șine, nopțile atât de des agitate în acest oraș zgomotos.

Și totuși, în mijlocul tuturor acestor suflete venite pentru Hollywood și filme, am simțit pulsul vieții cu o forță necunoscută până atunci. Eram convins, poate ca și Nejiko în aceleași vremuri, că trompeta și jazzul mă vor ajuta mereu să ies din ceață, că mă vor proteja. Ritm, curgere, val, materie, melodie, mă înecam în fiecare seară în colțurile be-bop și în barurile de jazz din oraș: Trade Wings, Billy Berg's, Surf Club, Haig's, Tyffany's Club și mai ales Lighthouse din Hermosa Beach.

Acolo mi-am întâlnit noua mea familie, nu familia boemă, hippy, nu aceea a muzicii de jazz de pe Coasta de Vest, oameni albi ca mine, cu un stil care îmbina muzica scrisă și improvizația liberă, băieți curioși, care aveau, ca și mine, aceeași formație clasică și care introduceau, în ceea ce jazzul american producea deja, instrumente inedite precum oboiul, tuba sau cornul.

Noii mei prieteni erau Stan Getz, Chet Baker, Art Pepper și, bineînțeles, câțiva negri – vorbim aici de jazz! –, Curtis Counce, Buddy Collette, Hampton Hawes, toți acei avangardiști, toți acei tipi drăguți care au devenit parteneri de improvizație. Mă îmbibam cu influența lor be-bop și swing, desfășurând cu ei un jazz care era uneori lent și dureros, alteori frenetic și spontan. Dar încercam, de asemenea, să le

aduc ceva nou, lansând propriile mele experimente, invocând compozitori clasici pe care îi cunoșteam, precum impresionismii francezi Debussy sau Ravel. Mă ascultau, râdeau, îmi țineau ritmul, improvizau, și – cred că așa au ajuns să mă adopte – mă încoronau ironic cu porecla de Conte Felix Francez.

Acestea fiind spuse, sper că puteți înțelege de ce eram încă aici în 1951, în ziua în care am auzit că Nejiko Suwa va veni în acest oraș pe care îl consideram acum drept casa mea. Trebuie neapărat să spun povestea acelei nopți.

Eram la Lighthouse, atmosfera afumată și fierbinte era irespirabilă, Stan striga să se deschidă ușile și ferestrele pentru a lăsa să intre aer curat. A fost momentul în care Miles Davis a ales să-și facă apariția maiestuoasă, o premieră în acest club, strigând către mulțime: „Deci acesta este paradisul jazzului cool...”

Niște aplauze, fluierături, *Hey, Miles...* Avea douăzeci și cinci de ani, dar cu toții îl consideram deja o legendă. Cântase cu cei mari, Dizzy Gillespie, Charlie Parker, Thelonious Monk, Billie Holiday... După concertul din acea seară de la Finale Club din Los Angeles, insistase să fie dus la Lighthouse, a cărui aură ajunsese până la New York, pentru a verifica asta cu ochii lui, pentru a-i sfida pe acei albi cu *jam sessions*¹, pentru a le arăta că jazzul era cântat la New York de negri, și nicidecum altfel.

Băuse și se drogase înainte de a veni aici. S-a așezat la masa la care ne aflam noi, împreună cu Stan și alți câțiva, și a comandat șase whisky-uri cu sifon. Mi-a luat trompeta sprijinită de pe piciorul mesei și s-a uitat în jur, să vadă cine cânta

¹ Grup de muzicieni care improvizează, construind linii melodice noi, bazându-se numai pe inspirația de moment (*n.r.*)

la ea. Am fost trădat, fără îndoială, de accentul meu francez, pe care l-a recunoscut imediat, apoi a exclamat batjocoritor către mulțime:

„Primul trompetist francez care a cântat în America!“
Amuzament general.

A continuat discuția cu mine pe un ton mai înțelegător și, în timp ce eu încă nu-mi dădeam seama că vorbesc cu El, mi-a explicat că tocmai se întorsese de câteva luni din Paris, unde a cântat la sala Pleyel, cu trupa pianistului Tadd Dameron. După fiecare concert, fugea într-un cartier care era plin de cluburi de jazz în subsoluri.

— Saint-Germain! am exclamat.

— Da, cred că așa îi zice, mi-a confirmat el.

Acolo a întâlnit o franțuzoaică.

„Dumnezeule mare! Ce femeie. Eram îndrăgostit nebunește de ea. Am crezut că mă voi căsători cu ea. Era cântăreață, Juliette Greco, asta nu-ți spune nimic?“ m-a întrebat, cu ochii încă tulburi de emoție. Nu, nu-mi spunea nimic. „Nu contează. Ceea ce contează este că, în țara voastră, un bărbat de culoare ca mine se poate căsători cu o femeie albă fără să fie o problemă. Aici, noi, negrii, suntem buni doar pentru jazz.“

Eroul o învărtea iar și iar pe Juliette într-un monolog nesfârșit.

„Știi, obișnuia să umble cu fel de fel de ciudați... Îmi amintesc de un pictor, Pablo Picasso. Tocmai se încheiase masacrarea coreenilor de către americani. Ce măcel a fost acest tablou, trebuia să-l vezi! Din câte am auzit, a vrut să-și numească tabloul *Masacru în Coreea*... Îmi amintesc și de un tip pe nume Sartre. Îmi plăcea de el, locuia deasupra clubului și întotdeauna sfârșeam la el acasă... Un tip de treabă, care apăra cauza negrilor. A fost prima dată în viața mea când am

avut impresia că sunt tratat ca o ființă omenească de către o persoană albă. Și apoi, îmi amintesc și de un trompetist, Boris Vian.“

La acest nume, nu m-am putut abține să nu-i întrerup monologul:

— Oh! Boris e unul dintre cei mai buni prieteni ai mei! Un mare jazzman!

Miles m-a fixat pentru o clipă înainte de a-și continua discursul:

— Un jazzman excelent... francez! În orice caz, ce mai zbanghiu, tipul ăsta... Regele petrecerii! El se căuta pe sine între muzică, pictură, scris, teatru, dar ceea ce este sigur este că ne-am potrivit unul cu altul când a fost vorba de distracție!

Simțind că Miles avea de gând să își petreacă restul nopții descărcându-se de nostalgia lui amoroasă, Stan l-a întrerupt pentru a-l scoate din amintiri.

„Miles, e foarte bine să trăiești la Paris, dar aici suntem în L.A., templul jazzului cool! Vă vom arăta cine sunt regii! Haide, vino pe scenă!“

S-a ridicat, însoțit de Stan și de alți câțiva, lăsându-mă singur la masă alături de prietenul meu André Prévin, un pianist remarcabil, care venea și el, în fiecare seară, să facă schimb de idei la cluburile de jazz, după ce își petrecea zilele compunând și dirijând pentru orchestra Universal Studios. Îi datoram mici slujbe ca șofer sau curier pentru tot Hollywoodul și câteva colaborări muzicale pentru coloanele sonore ale filmelor.

În acea seară, mi-a povestit despre participarea sa la un concert caritabil care urma să aibă loc a doua zi la *Hollywood Bowl*, pentru a sărbători tratatul de pace. Toate vedetele de

la Hollywood vor fi acolo, dar și vedete internaționale, precum violonista japoneză Nejiko Suwa.

Am înțepenit. Mi s-a pus un nod în gât. Am crezut că sunt victima unei iluzii până când a adăugat:

— Ce simbol frumos, nu crezi, Felix? O violonistă japoneză din California...

Nejiko Suwa... Aproape că sfârșisem prin a o uita, dar totul mi-a revenit în minte într-o clipă, războiul, naziștii, Lazare Braun, vioara, acel *Lăsați-mă în pace!* al lui Nejiko pe docul portului Tokio... Am decis să-i spun toată povestea lui André Prévin, mai bine zis „Priwin“, pentru că André se născuse în Germania și fugise, împreună cu toată familia sa evreiască, din pricina ascensiunii nazismului, refugiindu-se în America. Cutremurat de poveste, m-a întrebat ce poate face pentru a mă ajuta.

Mi-am băut whisky-ul dintr-o singură înghițitură și l-am rugat, pur și simplu, să lase numele meu la intrarea artiștilor pentru a o putea vizita pe Nejiko în cabina ei înainte de concert.

Prévin a încuviințat.

*D*aily Los Angeles: Prima stea a muzicii clasice care a pus din nou piciorul pe pământ american de la semnarea Tratatului de pace.

California Post: Cea mai mare violonistă japoneză din toate timpurile.

The New York Times: O extraordinară artistă.

L.A. Story: Un talent incredibil. Stelar.

Lipită de hubloul avionului Pan American, Nejiko privește cum aripa aparatului de zbor taie cerul. O stewardesă îi ia ceașca de ceai goală. Este pentru prima dată când Nejiko se află într-un avion. Ce senzație de pace în aer, ce sentiment plăcut de plutire, de liniște și de calm. Aterizarea este aproape. Avionul pierde altitudine, ușoare turbulențe, câteva tremurături în stratul de nori, mase de aer, iar apoi începe să se vadă pământul, imense câmpii pustii, oceanul cât vezi cu ochii și, treptat, un strat urban, imens, amplu: „Los Angeles, pregătiți-vă pentru aterizare“. Nejiko nu a văzut niciodată ceva atât de frumos ca acum, când este deasupra

lumii. Se gândește la bombardierele britanice și la piloții lor, ce vor fi simțit ei când au apăsas butonul, totul este atât de frumos, atât de liniștit, atât de sus, atât de departe de oameni, atât de feeric, aici? Avionul se apropie de sol, trenul de aterizare iese cu zgomot, treizeci de metri, pista de aterizare este la vedere, douăzeci de metri, turnul de control, clădirile aeroportului, zece metri, Nejiko pune palma dreaptă pe scaunul din față, cinci metri, pista, trei metri, un metru, ambele roți din spate ating pământul și apoi întregul aparat, ambalarea motorului și frânele de pe pistă pentru a reduce viteza, apăsarea asupra mâinii ei drepte și, în cele din urmă, o mișcare înapoi, un sentiment de ușurare, câteva viraje și avionul se oprește.

Un comitet de primire o așteaptă pe Nejiko la ieșirea din avion cu un buchet imens de flori, oferit de organizatorii evenimentului. Doi agenți guvernamentali stau deoparte, dar rămân vigilenți. Un mic grup de jurnaliști o înconjoară rapid.

Transcrierea conferinței de presă a lui Nejiko Suwa la ieșirea din avion pe pista de aterizare a aeroportului din Los Angeles, 13 septembrie 1951 (arhivele Los Angeles Times)

— Doamnă Suwa, prezența dumneavoastră la acest concert este un simbol al restabilirii prieteniei dintre cele două țări ale noastre?

— Da, bineînțeles! Dar eu sunt, înainte de toate, o violonistă. Am venit să fac muzică, iar muzica transmite sentimente universale, printre care și aspirația către nonviolență și pace.

— Cine v-a invitat?

— Generalul MacArthur mi-a făcut această onoare. Este un împătimit al muzicii, până într-atât încât a pus avioanele B-59 să cânte Beethoven în aer deasupra orașului Tokio...

— Veți cânta Beethoven mâine-seară?

— Nu. Intenționez să mă întorc la primele mele surse de inspirație. Mendelssohn, un compozitor evreu german, pe care multă vreme am fost împiedicată să-l cânt.

— Doamnă Suwa, sunteți aici la Hollywood. Vă plac filmele? Aveți de gând să vizitați studiourile?

— Iubesc filmele. Mă duc ori de câte ori pot. În Tokio, locuiesc la câțiva pași de cinematograful Hibiya. Când locuiam la Paris, obișnuiam să merg foarte frecvent la cinematograf.

— Care este actorul dumneavoastră american preferat?

— Gary Cooper, cu siguranță!

— Doamnă Suwa, cine considerați că este cel mai mare compozitor al momentului?

— Aceasta este o întrebare dificilă. Nu vreau să jignesc pe nimeni...

— Nimeni nu ascultă, doamnă Suwa. Nu vom spune nimănui!

— În acest caz, aș ezita între Igor Stravinski și Dmitri Șostakovici. Dar știu că nu va rămâne între noi!

— Este adevărat că aveți rude sovietice?

— Mătușa mea, Anna, a fugit de revoluția bolșevică. Și-ar dori să se poată întoarce în țara sa, dar, în prezent, acest lucru este imposibil. Asta explică, probabil, și sensibilitatea mea față de școala rusă.

— Care este cea mai bună școală pentru un violonist?

— Nu există niciuna care să fie mai bună decât celelalte. Am fost influențată de școala rusă, dar și de școala franco-belgiană, când mi-am terminat formarea la Paris, și

de școala germană, cu maestrul Furtwängler. Astăzi, ele formează un întreg coerent în universul meu muzical.

— Doamnă Suwa, este adevărat că ați fost încarcerată la Bedford împreună cu o delegație de japonezi? Dați vina pe americani?

— Nu am resentimente. Am fost tratată cu mult respect și omenie. Dar nu-mi place să vorbesc despre război, ține de trecut. Muzica e mai în ton cu vremurile, e mișcare, e viață. Cântând, fiecare notă creează o alta, iar acestea se unesc, până când formează o melodie interioară și colectivă.

Ofițerii americani se apropie de Nejiko și o invită să îi urmeze, în timp ce dau politicos la o parte mulțimea de jurnaliști. Se prezintă: Jim Tomson și Bill Hodges, din partea guvernului american, însărcinați să o însoțească peste tot în aceste trei zile.

Cei doi bărbați îi iau valizele – dar nu și cutia de vioară, pe care o ține cu pasiune lângă ea – și cei trei merg spre Chryslerul negru care îi așteaptă și se îndreaptă spre Grand Avenue, în centrul orașului, unde se înalță hotelul Biltmore, cu unsprezece etaje, cel mai luxos din oraș.

Nejiko este impresionată de mărimea holului. O recepționeră se grăbește să o întâmpine. Mesajele o așteaptă deja la recepție. Unul este de la mătușa ei Anna, pentru a o încuraja. Câteva solicitări de interviuri.

Formalitățile sunt îndeplinite rapid, iar un băiat de serviciu o conduce în apartamentul său. Nejiko îl ascultă cum comentează originea frescelor pe care le descoperă pe parcurs, a picturilor murale, a fântânilor, a coloanelor de marmură sculptată, a pereților cu panouri de stejar, a balustradelor de bronz, a tapițeriilor brodate, a candelabrelor din sticlă de Murano și cristal...

15 septembrie 1951 – *Hollywood Bowl*, Los Angeles.
America triumfă, iar Nejiko se află din nou în centrul celebrării acestei victorii. Cu trăsăturile ei fine, poameții înalți, părul tăiat drept și sprâncenele negre ca aripile de rândunică, i-a venit rândul să urce pe scena în aer liber, amenajată pentru această ocazie. Maestrul de ceremonii, actorul de comedie Bob Hope, o ia ușor de mână și o însoțește la dirijorul Alfred Wallenstein, care conduce Orchestra Filarmonicii din Los Angeles. Membrii trupei o aplaudă. Mulțimea o aclamă. Prima artistă japoneză care a fost ovaționată în picioare în America postbelică.

Nejiko își trece privirea peste artiștii care s-au produs înaintea ei. Sunt și ei acolo, în rândul întâi, aplaudând-o. Benny Goodman, regele swingului, tot numai un zâmbet, cu pieptănătura sa impecabilă și ochelarii discreți. Publicul a aplaudat interpretarea lui la *The Man I Love*. Un clarinetist de geniu, este singurul muzician de jazz care a cântat vreodată în templul Carnegie Hall alături de cei doi prieteni ai săi,

Count Basie și Duke Ellington. Mai sunt prezenți compozitorul Carmen Dragon, Hy Averbach, John Fante, Florence George, Lester „Les“ Brown cu hitul *Over the Rainbow*. Lionel Barrymore, cu Oscarul pentru cel mai bun actor și rolul său din *Viața e frumoasă*, regizat de Frank Capra, cântărețul Gordon MacRae, pianistul Johnny Green, laureat al Globului de Aur, care tocmai a terminat de aranjat *Un american la Paris*. Și, bineînțeles, pianistul și compozitorul André Prévin, care a interpretat două standarde de jazz, *Duet* și *Uptown*. Pe scurt, toate vedetele scenei, cinematografei, radioului și ecranului din Los Angeles. O mulțime de artiști, două sute de muzicieni de prestigiu.

Nejiko așteaptă să se facă liniște. Soarele strălucește și apune încet. Este încremenită, în picioare, cu vioara în mână dreaptă și arcușul în cealaltă, o adiere ușoară îi mângâie fața... Cu o zi înainte, a repetat toată ziua cu Wallenstein și Filarmonica. O muncă obositoare. De obicei, îi ia cel puțin două zile pentru a se familiariza cu o orchestră ca solistă. De data asta însă, programul ei i-a acordat doar o zi, ceea ce s-a dovedit a fi mai mult decât putea suporta. Această orchestră americană este mai nervoasă, mai electrică decât cele cu care a cântat în Japonia. Iar dirijorul ei a obosit să corecteze, în tușe mici, ajustând puțin acolo, apoi aici, apoi puțin acolo, viorile, pianul, violoncelul, contrabasul, fagotul, cornul, oboiul... A fost nevoie de multă răbdare. Nejiko a făcut schimb de comentarii doar cu Wallenstein, niciodată cu orchestra. Când a comentat partitura lui Mendelssohn, i-a transmis impresiile sale: aici, nota nu trebuie să fie prea scurtă, trebuie să existe un ușor *legato*. Aici este mult prea virilă, are nevoie de mai multă dulceață, de mai multă rotunjime. Wallenstein a ascultat, a notat și a repetat cu orchestra.

Wallenstein îi face semn din cap lui Nejiko, își ridică bagheta și începe *Concertul pentru vioară numărul 2* de Mendelssohn. Orchestra dă două note lungi și calde, iar Nejiko urmează. Prima mișcare vibrează cu fervoare pe o temă *allegro molto appassionato*. Notele lui Nejiko sunt clare și limpezi, mai ales în soloul ei. Mișcarea a doua, un *andante* liniștitor ca un vis cu ochii deschiși, care dezvăluie tot romantismul lui Mendelssohn, cucerește publicul. În sfârșit, ultima mișcare, *allegro molto vivace*, întregeste entuziasmul cu trăsăturile sale capricioase. Interpretarea este perfectă. Este posibil ca Nejiko să fi cântat câteva note diferit, pe ici, pe colo, dar, în general, este mulțumită.

După aproximativ treizeci de minute de interpretare, ea și Alfred Wallenstein salută sub ovațiile orchestrei și ale publicului. Aplauzele au izbucnit din primele rânduri și de pe toată colina. Muzicienii bat în pupitre. Ea se retrage în culise, pe tot coridorul spre cabina ei oamenii o felicită, se aprind flash-uri, „bravo“ spontane, zâmbete, câteva cereri de autografe...

Și când intră în cabina ei, mă găsește stând confortabil pe canapea. Doar uimirea o împiedică să țipe. Pentru a o liniști în ceea ce privește intențiile mele, am lângă mine un magnific buchet de flori, pe care mă grăbesc să i-l înmânez. Fără să-mi lase timp să-i fac complimente pentru interpretarea sa, mă întreabă ce caut aici, iar când o întreb în franceză despre istoria viorii sale, atunci mă recunoaște și decide să mă înfrunte.

Ea apreciază că nu a comis nicio infracțiune ca să o obțină. Consideră că în țara ei refuzul unui cadou este considerat drept lipsă de respect și o ofensă foarte gravă, că ambasadorul Oshima nu i-ar fi iertat niciodată un asemenea afront la adresa împăratului, căruia cadoul îi era indirect adresat...

„Iată-ne! Supunere la ordine, fidelitate față de împărat, mereu aceleași porcării pentru a se disculpa de propria răspundere... Un ultim lucru, dacă împăratul v-ar fi cerut să vă sacrificați, ați fi făcut-o fără să clipiți?“

Îmi amintesc privirea ei întunecată, furia care a pus stăpânire pe pielea ei, pe carnea ei, când mi-a răspuns că, în toiul incendiului provocat de cutremurul din 1923, profesorii își sacrificaseră voluntar viața pentru a salva portretul sacru al împăratului atârnat în fiecare clasă... După care se înfurie:

„Ajunge! Nu trebuie să mă justific în fața dumneavoastră! Cum îndrăzniți să mă deranjezi aici, ieșiți afară, nu vreau să vă mai văd niciodată!“

Alertați de strigăte, cei doi ofițeri se năpustesc în interiorul cabinei și mă trântesc la pământ. În timp ce mă încătușează și mă ridică, eu, la rândul meu, îmi strig indignarea către Nejiko. Cum îndrăznește să defileze cu vioara aia în fața unor muzicieni evrei ca prietenul meu Prévin? Chiar crede că, dacă va cânta Mendelssohn, își va curăța sufletul?

Condusă deja de slugile ei, nu văd efectul acestor ultime cuvinte asupra ei.

După șase luni de detenție, am fost trimis înapoi la Paris, fără să-i pot saluta pe Stan sau pe ceilalți...

Iarna anului 1952. O altă imagine, ultima, cea cu Toyota care o duce pe Nejiko, împreună cu Oga, la închisoarea Sugamo.

În mașină, el îi explică viziunea sa asupra noii împărțiri a lumii, în care occidentalii și sovieticii duc un război viclean, în care doar teroarea nucleară poate împiedica izbucnirea ostilităților. O cortină de fier împarte Europa, iar în Coreea, trei ani de război îi vor aduce în curând pe beligeranți înapoi de unde au plecat. La fel ca pe senatorul McCarthy, nimic nu-i îngrijorează mai mult pe americani decât teama de Roșu, iar în această vânătoare de vrăjitoare cu orice preț, Japonia a devenit un aliat valoros în Asia.

„Poate că sună rece și teoretic, îi spune Oga chicotind, dar are consecințe foarte concrete.“

El discută despre situația sa personală și îi spune lui Nejiko că tocmai a fost reabilitat de către Ministerul Afacerilor Externe. În zilele următoare, va fi repartizat la

Ambasada Japoniei din Norvegia. Nejiko se prefăce că se bucură de acest lucru, dar în jurnalul ei nu va avea cuvinte suficient de dure pentru a descrie ceea ce ea consideră o trădare și un abandon, mai ales după ce află că, de data aceasta, soția lui merge cu el.

Dar să ne întoarcem în mașină, unde Oga își continuă dezvăluirile. De acum încolo, foștii lideri conservatori ai Japoniei, cândva apropiați de împărat, nu mai fac figură proastă. Popularitatea deținuților politici din Sugamo continuă să crească în rândul opiniei publice. Mai ales din acea zi în care Oshima și-a convins colegii de prizonierat să se alăture efortului de război pentru a-i apăra pe sud-coreeni. Presa a relatat acest lucru, salutând efortul foștilor lideri ai regimului de a confecționa haine și alte obiecte pentru soldații angajați alături de americani. Nu mai există niciun dubiu că, în curând, vor fi eliberați și chiar amnistiați. Ei au primit deja un tratament special la Sugamo: au o clădire separată, cu o curte proprie. Au obținut, de asemenea, permisiunea de a-și tipări propriul ziar, al cărui editorial reflectă, bineînțeles, tot răul pe care îl gândesc despre comuniști. Ei beneficiază, în sfârșit, de activități de petrecere a timpului liber în concordanță cu statutul lor, cum ar fi acest concert pe care Nejiko urmează să-l dea.

Oare este ea atât de naivă, încât să-și imagineze că acest simbol nu va fi interpretat? Sau dă spectacol pentru a-și onora promisiunea făcută lui Oga? Sau vrea să arate că este liberă, așa cum a fost întotdeauna, și că muzica ei îi aparține ei și nimănui altcuiva? O altă ipoteză: a primit ea binecuvântarea americanilor pentru acest concert în onoarea prizonierilor

de război? Singura mea certitudine este că ea nu ar fi cântat niciodată în fața unui public de comuniști japonezi.

Directorul instituției îi întâmpină pe veranda clădirii principale, cu pereții săi din cărămidă albă, într-o ceață de iarnă. Îi invită să îl urmeze până la clădirea deținuților politici, după ce un fotograf a surprins scena.

Zeci de străduțe austere separă clădirile împrăștiate, peste tot gărzi care patrulează, turnuri de pază, sârmă ghimpată în vârful zidurilor care ajung până la cer. Singura culoare care pune în valoare imaginea: floarea roșie a unei mici camelii de iarnă de la temelia barăcilor care-i adăpostesc pe deținuții politici.

În timp ce grupul se apropie, gardianul de serviciu ia poziție de drept și deschide ușa. Înăuntru, alți doi soldați îi întâmpină într-o atmosferă umedă și rece. Directorul face un gest cu mâna că nu este nevoie să caute în cutia de vioară a lui Nejiko. Grupul își continuă călătoria printr-un coridor larg, jos, drept, luminat la fiecare zece metri de o lumină artificială. La distanțe regulate, grilajele intermediare le încetinesc înaintarea, în timp ce directorul își ia cheia potrivită din breloc. Cotesc într-o altă aripă și, de o parte și de alta a coridorului, trec acum pe lângă celule în care deținuții stau pe saltele de paie, așezate chiar pe pământ. Câteva zgomote neplăcute, pași răsunând pe podea, zgomotul cheilor care se lovesc între ele. Gardienii, rigizi în uniformele lor, par a fi impregnați de atmosfera metalică a locului.

Întră, până la urmă, într-o încăpere mare, cu pereți de un alb palid, fără strălucire. Pentru această ocazie, sala de mese a suferit transformări: mesele au fost îndepărtate, iar, pe jos,

*tatami*¹ au fost așezate în fața unui birou. Trec câteva minute, primii prizonieri se instalează, în timp ce directorul îi reamintește lui Nejiko de interdicția oficială de a se adresa deținuților. Paznicii stau în picioare, la intervale regulate în jurul sălii, dar calmul și disciplina publicului fac această prezență aproape superfluă. Oshima intră ultimul, apoi toată lumea se așază în tăcere, cu picioarele încrucișate, pe *tatami*.

Nejiko se lansează fără alte formalități. Și îmi tot pun aceeași întrebare. Imaginându-mi-o interpretând *Concertul pentru vioară numărul 3* de Mozart în fața unor deținuți condamnați pentru crime de război și crime împotriva păcii, mă întreb ce mesaj a vrut să transmită prin muzica ei? Ce poveste a vrut să spună? Arhivele presei japoneze mi-au oferit un indiciu, un reper: în 1952, opinia publică japoneză avea deja o viziune mai îngăduitoare și mai miloasă față de foștii săi lideri și înalți demnitari, cândva apropiați ai împăratului. De ce să ne imaginăm că Nejiko ar fi mers împotriva vremurilor sale și a ideilor predominante din țara sa? Nu este ea o icoană perfectă a Japoniei, în lupta ei între modernitate, autoritate și tradiție?

Odată ce ultima notă se stinge, se face tăcere, o tăcere totală și prelungită. Toată sala rămâne tăcută, fără murmure, fără aplauze. Se ghicește că Nejiko, tulburată, fixează rând pe rând fețele, gurile întredeschise, fețele încremenite. Evident că spera, dacă nu la o încurajare, măcar la un semn de mulțumire... Dar nimic. Nimic altceva decât acel gol pe care îl urăște atât de mult. Din nou, simte acea angoasă, acea frică viscerală care a determinat-o, încă de când era doar o fetiță,

¹ Saltea folosită ca pardoseală în camerele tradiționale japoneze (*n.r.*)

să vrea să ia o vioară și să scoată sunetul care o cutremură, așa cum ne cutremură pe toți, pentru a umple acel gol. Ar vrea să țipe. Hei! Oh, s-a terminat! Poți aplauda! Dar supraveghetorii le ordonă deținuților să se ridice și să formeze rânduri pentru a se întoarce în celulele lor. Când directorul se apropie de ea, după ce îi ghicește necazul, explicațiile sale despre obligația deținuților de a păstra tăcerea vin prea târziu.

FINAL

Acum s-a terminat. Cel mai bun capitol din viața ei a rămas în urmă.

Timpul trece și, încetul cu încetul, Nejiko se închide într-o lungă tăcere.

În viața ei, în care atâtea filme se întrepătrund și se împletesc, acum nimic nu mai aprinde pasiunea, totul pare plictisitor, fad. Anotimpurile se succed monoton, iar Nejiko privește neputincioasă cum viața ei se ofilește.

Ce este muzica? Un sunet scurt între două tăceri? O tăcere lungă între două melodii? Ea a trăit. A umblat prin lume, dar acum a decis să se lase în voia sorții. Își petrece zile întregi în apartamentul ei, în spatele ferestrei, privind trecătorii, urmărind fluxul vieții care se scurge în altă parte. Stă întinsă ore în șir pe podea, ascultând sunetele din încăpere, memorându-le, clasificându-le, enumerându-le, de la cele mai anecdotice, cum ar fi picătura de apă care lovește o farfurie de bambus lăsată în chiuvetă, până la cele mai melodioase, pe care le assemblează și le transpune mental în muzică.

Dar ce s-a întâmplat cu visurile și iluziile ei? Readucem vreodată la viață himerele de odinioară, melodiile evaporate?

Poate că este mai bine să o lăsăm să vorbească. Are treizeci și cinci de ani și scrie aceste rânduri:

Întotdeauna am crezut că sentimentul cel mai rău este amărăciunea. Și asta e exact ceea ce simt acum. Sunt atât de amărâtă. Cei mai fericiți ani ai mei au fost cei petrecuți în Europa. Aș vrea să strig bucuria pe care o aveam în acele zile în care viața și muzica erau intim legate. Dar cum pot să fac asta astăzi? Cum să savurezi acele momente din trecut? Era oare corect să trăiești fericirea și dragostea personală în timp ce distrugerea și moartea triumfau pretutindeni? Iar acum, când lumea e în pace, când bucuria vieții și spiritul lipsit de griji aprind viitorul, sunt tristă, cu toată ființa mea, mult mai tristă decât am fost vreodată.

Nejiko se simte neglijată. O deranjează ceva ce reușește, în sfârșit, să se materializeze: ieri a plecat singură în Europa, lăsându-și familia în Japonia. Astăzi, toți o abandonează, lăsând-o singură aici, cu vioara ei. Ea se convinge că viața ei de acum înainte nu va fi decât o țesătură de dureri solitare.

După Oga, a fost rândul mătușii sale Anna să o părăsească. Atunci când Stalin a murit, ea s-a ținut de cuvânt și s-a întors în Abhazia, în apropiere de Marea Neagră, în sudul Uniunii Sovietice, unde își petrecuse copilăria. Iar când Nejiko o întreabă dacă îi va trimite mai multe vești decât Oga, Anna se distrează spunând povestea celor trei fluturi.

Primul spune: „Am văzut flacăra iubirii“. Cel de-al doilea exclamă: „Aripile mele au suferit de pe urma flăcării iubirii“. Al treilea nu spune nimic, se aruncă în foc și moare mistuit.

Doar ultimul fluture a cunoscut cu adevărat iubirea. Și, în speranța de a o determina pe nepoata ei să se apuce din nou de vioară, îi spune: „Muzica este o pasiune mult mai înțeleaptă decât dragostea, crede-mă“.

După 30 noiembrie 1954, data morții mamei sale – în aceeași zi cu aceea a lui Wilhelm Furtwängler, nimic nu este întâmplător –, tăcerea devine o persoană prezentă în viața lui Nejiko. Nu este niciodată ușor să suporti moartea unei ființe dragi, fiecare face față în felul său, dar ea refuză acest fapt. Scrie următoarele cuvinte:

Ce face ca o ființă să fie vie pentru mine? Nimic altceva în afară de a-i auzi vocea. Deci, unde este diferența? Chiar și moartă, mama este încă vie pentru mine, deoarece continuă să-mi vorbească.

Este greu să nu vezi în aceste rânduri o manifestare a reținerii ei de a înfrunta realitatea. Această realitate pe care a avut mereu grijă să o pună la distanță de ea și care, cu toate acestea, se întoarce mereu cu violență.

Apar zvonuri cu privire la originea viorii sale, apar suspiciuni care se transformă curând în învinuiri. Sfidare. Disonanță. Nejiko nu suportă aceste bănuieli, și merge până într-acolo încât le califică drept meschinării atunci când află că nu vin doar din partea jurnaliștilor, ci și din partea altor muzicieni japonezi. Tot acest zbucium grețos și ascuns, pe care ea îl ia drept perversitate, sfârșește prin a o cufunda în ceea ce medicii ei diagnosticează drept distimie, pe scurt, depresie.

O depresie care va dura cincisprezece ani.

Într-o zi, primește o scrisoare anonimă cu un exemplar al primei ediții japoneze a cărții *Anne no Nikki, Jurnalul Annei*

Frank. În carnetul ei, a notat această propoziție din carte fără alte comentarii:

Îmi este absolut imposibil să construiesc totul pe o fundație de moarte, de mizerie și de confuzie, văd cum lumea se transformă încet într-un deșert, aud din ce în ce mai tare bubuitul tunetului care se apropie și care ne va uci-de și pe noi, simt suferința a milioane de oameni și totuși, când privesc cerul, mă gândesc că totul se va rezolva în cele din urmă, că această brutalitate va lua sfârșit, că liniștea și pacea vor domni din nou în lume.

Ce parte a acestei fraze o inspiră cel mai mult? Sfârșitul, *totul se va rezolva în cele din urmă*, sau mai degrabă începutul, imposibilitatea de a construi pe baza golurilor din suflet? Să facă o paralelă inconștientă cu propria ei capacitate de a produce un sunet pur cu vioara ei, acest instrument dăruit de Goebbels, acest om pe care acum îl consideră un asasin? Sau este vorba de întreaga propoziție, în ansamblul ei coerent, în alegoria pe care o întruchipează?

Realitatea este un întreg fără detalii, dar un întreg care nu poate fi înțeles decât printr-un cumul de detalii, astfel încât omiterea unuia singur înseamnă deja denaturarea ei.

Un detaliu care nu dezmințe, Nejiko nu mai cântă, nici măcar câteva note, și-a întrerupt turneele și, chiar dacă polemica legată de vioara ei s-a dezumflat rapid, preferă să rămână în umbră. Celor câțiva jurnaliști care se mai interesează de ea și o întreabă despre această hibernare muzicală, le răspunde, fără ca eu să-mi dau seama dacă vorbește serios, că vremurile s-au schimbat, că jazzul lui Davis, folkul lui Cohen, muzica pop a formației Beatles au măturat totul în calea lor și că, în prezent,

ceea ce vor oamenii este să participe, să strige, să cânte, să danseze. În această nouă eră muzicală, dacă ritmurile sunt binare și simple, dacă le lipsesc nuanțele, cu atât mai bine. Preludiu la divertisment.

Semn al unui declin treptat al epocii, cedează și ea, după apariția imaginilor color, în fața farmecului televiziunii. Noul ei mod de a vedea lumea cu costuri mici. Ea nu mai face istorie, ci observă, din sufrageria ei, istoria în mișcare.

Pe 10 octombrie 1964, a refuzat oferta împăratului de a cânta la ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice de la Tokio, primele din Asia. Prea speriată de o nouă controversă legată de vioara ei. Nu contează. Așezată confortabil în fața televizorului, ea profită de moment ca și cum ar fi fost acolo, cu cei nouăzeci de mii de spectatori de pe marele stadion olimpic, cele douăsprezece mii de baloane multicolore, cei opt mii de porumbei care se înalță spre cer, și apoi, un alt simbol – dar oare istoria este făcută din altceva? –, intrarea pe stadion a tânărului sportiv Yoshinori Sakai, născut la Hiroshima în ziua exploziei bombei. Face o tură de stadion cu flacăra olimpică drept stindard, urcă pe podium și, în fața unei lumi relaxate, americanii și sovieticii tocmai semnaseră un acord de coexistență pașnică, dă foc vasului într-un puternic și irezistibil suflu de pace.

Dar pacea este întotdeauna fragilă atunci când nu se bazează pe o vigilență lucrare a memoriei. În această zi, cine își amintește că Hitler a fost cel care a introdus simbolul ștafetei torței olimpice la Jocurile de la Berlin din 1936? Nu Nejiko, și totuși ea, mai mult decât oricine, ar trebui să-și amintească. Dar acest moment televizat o cufundă în alte amintiri.

În copilărie, i-ar fi plăcut să facă mai mult sport, să inspire adânc, să expire, să sară cât mai departe, cât mai sus, să alerge, da, să alerge, cu părul în vânt, să simtă mai puternic forța corpului, a picioarelor, contracția mușchilor, să se sufoce odată ce a trecut linia de sosire și să se lupte, cu o zvâcnire, să absoarbă aerul, să oprească senzația de sufocare și să calmeze exaltarea inimii.

Nejiko continuă și continuă. Noaptea începe să stea de vorbă cu judecătorii ei imaginari. „Sunt sigură că dacă ați fi cunoscut războiul așa cum l-am cunoscut eu...” Începe propoziții pe care nu le termină niciodată. „Aveam doar douăzeci și trei de ani... Eram atât de tânără... Niciodată n-am...”

Se scufundă în nopte. Fără muzică, timpul nu există.

Trebuie să iasă din întuneric.

Lumina a venit de unde nu se mai aștepta. În 1967, la vârsta de patruzeci și șapte de ani, a primit prima ei scrisoare de dragoste. O scrisoare plină de cuvinte sensibile și puternice, frumoase, lungi, pasionale. Una dintre cele care aprind sentimentele, în care, la sfârșit, totul pare magnific și strălucitor. Cerul și azuriul său intens. Apartamentul radiază de lumină. Viața care pare, poate, că își reia cursul, ca și cum o rază de soare i-ar face inima să tresară din nou.

E Oga, desigur. Ce rost are să te crampezi de resentimente când fericirea este, în sfârșit, disponibilă? Nu a stat mult pe gânduri. Oricum, ce altă alegere există? S-a agățat de scrisoare ca de un colac de salvare, așa cum făcuse în alte dăți cu bătrânul lutier parizian.

Un val, o bătaie, o mișcare, timpul repornește și se accelerează, sunetele la fel, sfârșitul tăcerii. Își promisese să plece

și să trăiască împreună în Europa, să se întoarcă să viziteze Parisul.

Inspirație, respirație, impuls. În anul următor decid să se căsătorească.

Și apoi?

Și apoi, pentru Nejiko zvonul lumii devine doar o melodie îndepărtată. Împreună cu Oga, au decis să se întoarcă în Germania. Au aterizat la Köln, în octombrie 1968. Oga a fost numit director al Institutului Cultural Japonez. El a laudat acest oraș al muzicienilor, care i-a văzut născându-se pe Jacques Offenbach și Max Bruch și chiar pe cancelarul Adenauer.

Este pentru prima dată când Nejiko pune piciorul pe pământ german din 1945 încoace. Impresie izbitoare. Peste tot clădiri noi, în construcție, macarale uriașe, infrastructuri mari abia ieșite din pământ. Se spune că, spre deosebire de oameni, orașele nu mor niciodată. Rase de pe fața pământului, cresc la loc. Distruse, ele învie. Bătute, nu se prăbușesc. Dar unele dintre ele, Tokio, Berlin, Dresda, Hamburg, Le Havre, Hiroshima, Stalingrad, Brest, Nagasaki, Rostock, Caen, Köln, și altele, și altele, nu se mai vindecă, rănilor și arsurile lor rămân deschise; ele îi obligă pe oameni – pe cei vii –, copleșiți de faptul că au pierdut într-o singură suflare toată densitatea vizibilă și acumulată a timpului, să o ia de la capăt, să urce din nou spre cer și apoi să coboare, inevitabil, să o ia de la capăt. Răni deschise, zdrențe urbane, flăcări a căror cenușă încă se mai învâрте în aer pentru cei care știu să distingă, fracturi iremediabile, leziuni profunde, câmpuri mizerabile de praf oferite capriciilor vântului, tot atâtea traume când vezi distrusă pentru totdeauna

frumusețea comorilor construite și asamblate cu răbdare de-a lungul secolelor.

Asta le spune, în mare, șoferul lor. Îl cheamă Frantz și vorbește cu entuziasm despre acest oraș – orașul său –, despre noua Operă, care este mereu plină în serile de concert, despre trenurile care pot traversa din nou Rinul pe podul Hohenzollern și despre Deutzer Brücke și Severinsbrücke, care au fost reconstruite pentru mașini. El vorbește despre prima linie de metrou recent inaugurată, care duce de la Gara Centrală la Friesenplatz, și despre comorile păstrate ale catedralei, cu relicvele celor Trei Regi Magi. La sfârșitul războiului nu mai rămăsese decât ea, a doua cea mai înaltă din lume. Ceea ce nu menționează însă este răceala orașului, casele întunecate care se înecă în grosimea cenușie a norilor, austeritatea, severitatea oamenilor.

Timpul trece și, într-o zi, la prânz, întorcându-se de la o plimbare pe străzi, Nejiko află de la menajera ei că un domn care se prezintă ca fiind o veche cunoștință din Paris i-a lăsat un bilet: *Sunt în trecere prin Köln pentru o zi. Ne întâlnim la ora 3 în interiorul catedralei. Herbert Gerigk.*

Capul îi vuieste, amintirile explodează în ea, timpul se precipită.

În întunericul catedralei, nu l-a recunoscut imediat. El s-a schimbat. Părul îi albise, la fel ca și sprâncenele sale stufoase. Fața lui este dolofană, dar a rămas cea a unui om cu sânge fierbinte, plin de pasiuni brutale și de poftă pământești apăsătoare. Este mândru să-i spună că astăzi își lansează la Köln *Dicționarul de muzică*, publicat datorită generozității Editurii Hanefeld, aceeași care i-a publicat și *Dicționarul evreilor în muzică*. El îi vorbește despre viața liniștită pe care o duce în Bochum, un oraș liniștit între

Dortmund și Köln, și despre slujba sa de critic muzical la ziarul local, *Dortmund Ruhr-Nachrichten*.

În fața stupefacției lui Nejiko, el recunoaște câteva „frământări administrative“, în special comisia de anchetă a Oficiului Federal German pentru Restituiri în Străinătate, care l-a acuzat de deturnare și confiscare de instrumente și materiale muzicale în Franța și în Europa ocupată; sau gelozii, în special episodul în care unii muzicieni – printre care și Carl Off – s-au opus numirii sale în administrație, dar nimic deosebit de îngrijorător. El dă la o parte toate acestea citându-l pe cancelarul Adenauer: „Uitarea propriilor greșeli este cea mai sigură iertare a păcatelor“.

Cum Nejiko a rămas tăcută, el a întrebat-o șugubăț despre vioara ei Stradivarius. Pe un ton fals curios, el glumește spunând că ea trebuie să fi ezitat să i-o vândă celui care a dat cel mai mult pentru că poate face o avere considerabilă cu ea. În acest moment, Nejiko îl asigură că această vioară nu i-a adus decât necazuri și afirmă că instrumentul pe care el încă îl prezintă ca fiind un Stradivarius este, de fapt, un Guarneri.

„Un Guarneri? De unde ai scos asemenea prostii?“ Nejiko povestește, iar Gerigk recunoaște că este posibil ca dealeul său alsacian să-l fi mințit și întrerupe din nou discuția. „În ceea ce privește ceea ce făcea și dacă fura el însuși viori de la evrei, nu era treaba mea și nu este nici astăzi treaba nimănui!“

Toate acestea sunt spuse cu aceeași dezinvoltură pe care a avut-o Göring la procesul de la Nürnberg, când a susținut că nu a știut niciodată de crime împotriva evreilor și apoi a condamnat, cu tremur în glas, aceste masacre îngrozitoare pe care spunea că nu le poate înțelege.

Pentru Nejiko se apropie momentul să se întoarcă în Japonia. Ea știe că nu va mai pleca niciodată de acolo.

Când a plecat definitiv din Europa, mi-a trimis o telegramă. Privind retrospectiv, cum să nu văd în asta un prim apel la ajutor din partea ei, pentru restabilirea părții echilibrate a adevărului.

Se află în fața mea și spune:

Acuzatorii mei ar face bine să se intereseze de un anume Gerigk, Herbert Gerigk, care locuiește în Bochum, la el veți găsi cheia.

Nu am fost niciodată la Bochum, nu l-am căutat pe Gerigk. Nu sunt mândru de asta, dar cel puțin am curajul să recunosc.

Fiecare își urmărește propriile fantome, propriile suflete blestемate, notele pătate ale muzicii din trecut.

A cântat, oare, Nejiko Suwa cu vioara lui Lazare Braun, așa cum a susținut acel lutier parizian?

Nu știu.

Cine este Nejiko Suwa?

O celebră violonistă japoneză a cărei viață romantică a intrat în istorie, dar mai ales o femeie care se ascunde de mine, de noi, cu umbrele, enigmaticele și secretele ei. Fiecare viață începe cu un mister.

Se spune că lucrurile pe care nu le știm trebuie să le inventăm. Să încercăm.

Noiembrie 1983, Tokio. O găsim pe Nejiko în Japonia.

Pentru a încheia definitiv cu acest trecut greu și împovărat, ea decide să se lase invadată de muzică pentru un ultim recital, după treizeci de ani de tăcere.

Nejiko are șaiszeci și trei de ani și, în mașina care o duce la această petrecere de adio, în luminile ce împânzesc

orașul și orizontul său, contemplă Tokio, care se înclină definitiv spre modernitate și nu se mai oprește din ascensiune. Shinjuku, Shibuya, Roppongi, Park Avenue, Keio Plaza Hotel, toate aceste turnuri zdrobesc acum ruinele unui trecut înghițit din temelii, Sunshine Building și cei două sute patruzeci de metri de metal și oțel tronează exact pe locul închisorii Sugamo.

O vedem în cabina de probă, se concentrează, ascultându-și respirația. Treptat, mușchii ei se relaxează și se destind. Își ridică vioara, o pune în poală, o mângâie ușor, așa cum obișnuia să facă în trecut. Contemplă instrumentul, dar de data aceasta nu-i vorbește. Îi ascultă tăcerea. Apoi îi apare sunetul sufletului ei, care seamănă cu țipete îngrozite, urlete, suspine, țiuitul ascuțit al trenurilor care frânează pe șine, toate chemările desperate ale sufletelor prizoniere în propriile trupuri.

O bătaie la ușa cabinei de probă: „E rândul dumneavoastră, doamnă Suwa. Intrați într-un minut“. Ea se ridică, ia vioara, deschide ușa și o urmează pe această fantomă care o conduce pe coridor. Un fior o străbate. Își imaginează toți acei oameni morți în lutul rece, cu pielea mâncată de viermi, cu oasele amestecate cu pământul. Fantoma se întoarce. Seamănă cu Kaminari, de care îi era atât de frică în copilărie, zeul tunetului îmbrăcat într-o piele de tigru și care mănâncă buricele copiilor care se bagă prea mult în față.

Ajunge în fața unui imens vâl negru care se unduiește, se învâрте și amenință să o învaluiască. „Zece secunde, doamnă Suwa.“

Intră în panică, încercând cu disperare să găsească lumina, o mică strălucire care să o ghideze spre scenă. Nu are rost. Capul, trupul îi sunt prinse într-un vârtej de vânt, își strânge vioara cu toate puterile, ceea ce nu face decât să

amplifice ecoul vocilor, acele voci răgușite pe care acum le aude clar, care o imploră, o imploră să le elibereze...

Înfățișarea fantomei s-a schimbat, acum are trăsături-le unui tânăr cu o față emaciată, pielea îi învelește oasele dându-i silueta unui mort. Se îndreaptă spre Nejiko cu pași șovăielnici, ținând în mână o vioară care arată exact ca a ei. Se uită la ea cu ochii goi, încearcă să articuleze ceva, deschide dureros gura, repetă mișcarea de mai multe ori și, în cele din urmă, spune în franceză, cu o voce frântă: „Iată cum se interpretează cu sinceritate Mendelssohn... Lăsați-mă să vă ghidez“.

Cât timp îi ia să așeze vioara în scobitura gâtului, în timp ce poziționează arcușul cu cealaltă mână, cortina se deschide, lumina iradiază spațiul, Nejiko se află singură în fața proiectoarelor care o orbesc, strângând vioara în brațe și apare o primă notă. În ea e încapsulată toată tăcerea morților.

MULȚUMIRI

Toată recunoștința mea se îndreaptă către editorul meu, care m-a sprijinit atât de mult în demersul publicării acestui prim roman al meu.

Îi mulțumesc lui Caroline Faure, prietenă veche și colegă de studii, pentru sfaturile sale prețioase.

Mulțumesc lui Anthony L. și lui Julie N. pentru ajutorul material și lingvistic acordat în Japonia în timpul numeroaselor mele șederi în această țară. Datorită lor, am descoperit uimitoarea cafenea Le Violon din cartierul Asagayakita, din Tokio, unde încă se mai pot asculta înregistrările sonore ale lui Nejiko Suwa.

Un Stradivarius de la Goebbels este, într-un fel, un roman istoric, în sensul că mi-am luat uneori libertăți în raport cu arhivele de dragul poveștii, în special prin reconstituirea unor dialoguri care nu sunt toate preluate direct dintr-o sursă precisă.

Îmi este greu să redau o imagine echitabilă a recepțării atente și a disponibilității cercetătorilor în anii pe care i-am petrecut documentându-mă. Aș dori să mulțumesc în mod colectiv instituțiilor publice internaționale care se ocupă de activitatea de comemorare, în special IFZ (Institut für Zeitgeschichte) din München și Yad Vashem World Holocaust Remembrance Center din Washington, cu o mențiune specială pentru cele din țara mea, în special Arhivele Naționale și CDJC (Centre de documentation juive contemporaine).

Dintre lucrările de specialitate, acest roman a beneficiat mult de lucrarea lui Willem de Vries, *Commando Musik: comment les nazis ont spolié l'Europe musicale* (Editura Buchet Chastel), de fascinantele discuții dintre Haruki Murakami și Seiji Ozawa relatate în *De la musique – Conversations* (Editura Belfond), dar și de captivanta carte a lui Hyacinthe Ravet, *Musiciennes: enquête sur les femmes et la musique* (Editura Autrement).

Acest roman se bazează, de asemenea, pe mărturii ale unor muzicieni, celebri sau anonimi, publicate sau găsite pe forumuri dedicate muzicii, jazzului și viorii. De asemenea, îi sunt profund îndatorat violonistei Clara B., care și-a făcut timp să mă ajute și care nu a încetat să mă învețe despre muzică și despre particularitățile acestui instrument, precum și lui Maude Antoine, doctorandă în istorie la EHESS, pentru vigilența sa analiză istorică.

Mamei mele (iubitoare de muzică), tatălui meu (saxofonist amator), surorii mele și, mai presus de toate, lui Esmée și Jeanne, să facă astfel încât să nu renunțe niciodată la calea care le inspire.

La prețul de vânzare al cărții
se adaugă 2% reprezentând
contravaloarea timbrului literar.